

Kennis in kaart 2009

Hoger Onderwijs en Onderzoek

Inhoud

Inleiding	5
Lijst van figuren en tabellen	7
Deel A Monitor strategische agenda	11
Hoofdstuk 1: Voortgang afspraken uit de Strategische Agenda	13
1.1 <i>Meerjarenafspraak met HBO raad</i>	14
1.2 <i>Meerjarenafspraak met VSNU</i>	20
1.3 <i>Prestatieafspraken studiesucces niet-westerse allochtone studenten in de Randstad</i>	26
1.4 <i>Voortgang Strategische Agenda onderzoek en wetenschapsbeleid</i>	28
Deel B Ontwikkelingen op stelselniveau	31
Hoofdstuk 2: Deelname en toegankelijkheid	33
2.1 <i>Ontwikkeling aantal studenten en afgestudeerden</i>	33
2.2 <i>Deelname verschillende doelgroepen</i>	35
2.3 <i>Deelname naar vooropleiding</i>	40
2.4 <i>Deeltijd onderwijs en leven lang leren</i>	40
2.5 <i>Financiële toegankelijkheid</i>	42
Hoofdstuk 3: Kwaliteit	45
3.1 <i>Differentiatie van het onderwijsaanbod</i>	45
3.2 <i>Kwaliteit volgens studenten</i>	47
3.3 <i>Aansluiting op de arbeidsmarkt en ondernemerschap</i>	49
3.4 <i>Onderzoek en internationale rankings van onderwijs en onderzoek</i>	49
3.5 <i>Internationale mobiliteit van studenten</i>	53

Hoofdstuk 4: Doelmatigheid	57
4.1 <i>Rendement en uitval</i>	57
4.2 <i>Budgetten (publiek en privaat) voor het hoger onderwijs en onderzoek (internationaal vergeleken, per student)</i>	60
4.3 <i>Rendement en valorisatie van onderzoek</i>	64
Deel C Tabellen per instelling	67

Inleiding

‘Kennis in Kaart’ geeft in figuren en tabellen een overzicht van de stand van het hoger onderwijs en onderzoek in Nederland. Waar mogelijk worden deze gegevens ook vergeleken met de gegevens van andere landen.

Kennis in Kaart is voor het eerst in 2004 gepubliceerd, en liet toen de resultaten zien van het beleid dat in het Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 2004 (HOOP) uiteen is gezet. Sinds 2007 is er de Strategische Agenda voor Hoger Onderwijs-, Onderzoek- en Wetenschapsbeleid. In deze agenda vindt u de beleidsvoornemens voor het hoger onderwijs en het wetenschapsbeleid. Op basis van de strategische agenda zijn inmiddels ook meerjarenafspraken met de koepelorganisaties VSNU en HBO-raad gemaakt. In **hoofdstuk 1 Voortgang afspraken uit de Strategische Agenda** vindt u een overzicht van de indicatoren die in deze meerjarenafspraken zijn opgenomen.

De overheid is verantwoordelijk voor een goed werkend onderwijs- en wetenschapssysteem. Concreet betekent dit dat de overheid zorgt voor: de toegankelijkheid, de kwaliteit en de doelmatigheid van het onderwijs.

De overheid stelt zich in dit verband vragen als:

- Krijgt iedereen die daarvoor de capaciteiten heeft, toegang tot het hoger onderwijs? Vindt daarbij geen onnodige selectie plaats?
- Voldoet het hoger onderwijs aan de (kwaliteits-)eisen van de maatschappij? Presteert het hoger onderwijs in internationaal opzicht voldoende?
- Draagt het wetenschappelijk onderzoek op een adequate manier bij aan de ontwikkeling van de samenleving? Kan

ons wetenschappelijk onderzoek zich meten met onderzoek in de rest van de wereld?

- Is er genoeg geld voor hogescholen en universiteiten? Wordt dit geld op een goede manier besteed? Hoeveel geld is beschikbaar van overheid, burgers en bedrijven voor hoger onderwijs en onderzoek?
- Hoe is het gesteld met de innovatie en de kwaliteit van het Nederlandse onderzoek?
- Komt wetenschappelijke kennis op de juiste plek in de maatschappij terecht?

Vanuit deze vragen is informatie bij elkaar gebracht, op basis van verschillende statistische bronnen.

In **hoofdstuk 2 Deelname en toegankelijkheid** is informatie over deelname aan het hoger onderwijs en de verschillende aspecten van toegankelijkheid bijeen gebracht. **Hoofdstuk 3 Kwaliteit** belicht de verschillende kanten van kwaliteit van hoger onderwijs en wetenschap. In **hoofdstuk 4 Doelmatigheid** is gekeken naar doelmatigheid. Het is altijd lastig om deze onderwerpen eenduidig in beeld te brengen op basis van statistisch materiaal. In de verschillende hoofdstukken is daarom vanuit allerlei invalshoeken gekeken naar toegankelijkheid, kwaliteit en doelmatigheid. Om hier nog meer over te kunnen zeggen, is verder onderzoek nodig. In het **tweede deel** van deze publicatie zijn tabellen opgenomen met informatie per instelling.

Lijst van figuren en tabellen

Hoofdstuk 1 Voortgang afspraken uit de Strategische Agenda

Figuur 1	Kernindicatoren uit de meerjarenaafpraak HBO-raad	17
Figuur 2	Achtergrondvariabelen hbo	18
Figuur 3	Percentage uitzonderlijk gemotiveerde studenten 2008, hbo	19
Figuur 4	Kernindicatoren uit de meerjarenaafpraak VSNU	23
Figuur 5	Achtergrondvariabelen wo	24
Figuur 6	Percentage uitzonderlijk gemotiveerde studenten 2008, wo	25
Figuur 7	Percentage uitval na 2 jaar in 2010 (cohort 2008) tov 2007 (cohort 2005)	27
Figuur 8	Percentage uitval na 3 jaar in 2010 (cohort 2007) tov 2007 (cohort 2004)	27
Figuur 9	Citatiescore publieke kennisinstellingen, genormeerd op het wereldgemiddelde	29
Figuur 10	Aantal promoties, absoluut en per 1000 personen van de leeftijdsgroep 25-34 jarigen	29
Figuur 11	Het aandeel vrouwelijke hoogleraren binnen het wetenschappelijk personeel	29

Hoofdstuk 2 Deelname en toegankelijkheid

Figuur 12	Aantal studenten in het hoger onderwijs sinds 1950	34
Figuur 13	Aantal studenten in het hoger onderwijs als percentage van de bevolking van 18-25 jaar sinds 1950, naar geslacht	34
Figuur 14	Deelname aan het hoger onderwijs naar geboortjaar, realisatie t/m 2008 en prognose van de toekomstige ontwikkeling	34
Figuur 15	Aandeel van hoger opgeleiden in de beroepsbevolking sinds 1960 met prognose tot 2020	34
Figuur 16	Percentage hoger opgeleiden onder de 25-34-jarigen in Europese landen en de VS in 2007	35
Figuur 17	Percentage niet-westerse allochtone studenten met Nederlandse nationaliteit in de instroom per sector, hbo en wo, 2008	35
Figuur 18	Deelname aan hbo en wo van niet-westerse allochtone studenten in relatie tot de omvang van de bevolkingsgroep, 2008	37
Figuur 19	Instroom in het hoger onderwijs van de brugklascohorten 1989 en 1999 per opleidingscategorie van de hoogst opgeleide ouder	37
Figuur 20	Ingeschrevenen in hoger onderwijs naar opleidingsniveau ouders, brugklascohort 1999	37

Figuur 21	Opleidingsniveau van vaders van studenten, internationaal vergeleken	38
Figuur 22	Studeren met een functiebeperking	39
Figuur 23	Doorstroom van mbo naar hbo	40
Figuur 24	Doorstroom van havo/vwo naar hbo/wo	41
Figuur 25	Aantal studenten in deeltijd- en duale opleidingen in hbo en wo	41
Figuur 26	Deelname aan het particulier hoger onderwijs	42
Figuur 27	Aantal studenten ho met studiefinanciering	43
Figuur 28	Aantal studenten ho met een lening	43
Figuur 29	Leenbedrag als percentage van het potentieel leenrecht	43
Figuur 30	Colleged in de Europese (OESO) landen	44

Hoofdstuk 3 **Kwaliteit**

Figuur 31	Aantal ingeschreven studenten in bachelor en masteropleidingen, 2008/2009	45
Figuur 32	Aantal aangeboden opleidingen in hbo en wo naar opleidingsfase, -vorm en bekostiging	46
Figuur 33	Waardering van het hoger onderwijs door studenten	47
Figuur 34	Studietijd van studenten in 2008	47
Figuur 35	Percentage afgestudeerden hbo en wo met baan op minimaal eigen niveau en in eigen/verwante richting	48
Figuur 36	Gepromoveerde en niet-gepromoveerde academici in Nederland naar sociale klasse, 2004/2007	48
Figuur 37	Ontwikkeling instroom bèta- en techniekopleidingen	48
Figuur 38	Citatie-impact naar clusters van disciplines, 2003-2006	49
Figuur 39	Deelname Nederland aan het zevende EU-Kaderprogramma, verdeling naar type organisatie en type programma	51
Figuur 40	ERC-toekenningen naar wetenschapsgebieden, 2009	51
Figuur 41	Aandeel internationale co-publicaties van Nederlandse universiteiten met bijbehorende citatie-impactscore, 2003-2006	51
Figuur 42	Top-100 universiteiten van Europa volgens rankings	52
Figuur 43	Aandeel internationale studenten in een aantal OESO landen, 2007	53
Figuur 44	Buitenlandse ho-studenten in Nederland in 2008 naar de belangrijkste landen van Herkomst (nationaliteit)	54
Figuur 45	Bestemming van Nederlandse studenten in het buitenland in 2007	54
Figuur 46	Voortgang Bologna proces	55

Hoofdstuk 4 Doelmatigheid

Figuur 47	Rendement hbo en wo van het cohort 2001	57
Figuur 48	Rendement hbo cohort 2001 na 6 jaar en wo cohort 2001 na 7 jaar, naar etniciteit	58
Figuur 49	Uitval uit het ho van in het hbo gestarte studenten (voltijd)	59
Figuur 50	Uitval uit het ho van in het wo gestarte studenten (voltijd)	59
Figuur 51	Ontwikkeling aantal promoties per sector en het aandeel vrouwen	60
Figuur 52	Het aandeel gepromoveerden per 1000 personen in de bevolkingsgroep 25 tot 34 jarigen, 2007	60
Figuur 53	Ontwikkeling onderwijsuitgaven per student hbo in prijzen van 2009	61
Figuur 54	Ontwikkeling onderwijsuitgaven per student wo in prijzen van 2009	61
Figuur 55	Uitgaven studiefinanciering ho	61
Figuur 56	Publieke en private uitgaven aan hoger onderwijs, als % van het BBP, in OECD landen, 2006	62
Figuur 57	Uitgaven per student aan hoger onderwijsinstellingen, in- en exclusief R&D, 2006	62
Figuur 58	Uitgaven voor onderzoek in het hoger onderwijs gerelateerd aan het BBP, 2006	63
Figuur 59	Aandeel van private bronnen in de financiering van het onderzoek van universiteiten en publieke researchinstututen in 2006 (of dichtstbijzijnde jaar)	63
Figuur 60	Aandeel van werk voor derden bij NWO, KNAW en TNO	64
Figuur 61	Uitgaven aan particulier hoger onderwijs (x miljoen euro)	64
Figuur 62	Honoreringspercentages NWO naar actielijn in 2008	65
Figuur 63	Honoreringspercentages in de Vernieuwingsimpuls per wetenschapsgebied, 2008	65
Figuur 64	Vermeldingen van NWO-onderzoeksberichten en persberichten	66
Figuur 65	Lectoren in het hbo naar sector, september 2009	66

Tabellen per instelling

Tabel 1	Samenstelling studentenpopulatie per instelling, naar etniciteit, 2008	68
Tabel 2	Aantal studenten per instelling, per sector, 2008	70
Tabel 3	Aantal deeltijdstudenten per instelling, 2008	73
Tabel 4	Hoogleraren en universitair (hoofd)docenten (in fte's) naar geslacht, per instelling, 2008	75
Tabel 5	Aantal toekenningen uit de Vernieuwingsimpuls, 2000-2008	76
Tabel 6	Verdeling Spinozapremies per universiteit, 1995-2009	77
Tabel 7	Rendement in procenten na 5 jaar van voltijd hbo, per hogeschool en sector, instroomcohort 2002	78
Tabel 8	Rendement in procenten na 7 jaar, per universiteit en sector, instroomcohort 2001	80

Tabel 9	Aantal promoties per universiteit	81
Tabel 10	Wetenschappelijke output van door NWO en KNAW gefinancierd onderzoek	82
Tabel 11	Opleiding met een 'bijzonder kenmerk', en/of kenmerk 'bijzondere kwaliteit' toegekend door de NVAO, stand oktober 2009	83

Deel A

Monitor strategische agenda

1 Voortgang afspraken uit de Strategische agenda hoger onderwijs-, onderzoek en wetenschapsbeleid

In de Strategische Agenda voor het Hoger Onderwijs-, Onderzoek- en Wetenschapsbeleid 'Het Hoogste Goed' staan de doelen voor de komende jaren. Dit document is op 20 december 2007 aangeboden aan de Tweede Kamer. In deze strategische agenda is aangekondigd dat de minister van OCW initiatieven voor het vergroten van studiesucces in het hoger onderwijs wil ondersteunen. De minister heeft daarvoor extra geld beschikbaar gesteld aan hogescholen en universiteiten.

In 2008 zijn meerjarenafspraken gemaakt met de HBO-raad en de VSNU, waarin de ambities op het gebied van studie-succes en onderwijskwaliteit zijn uitgewerkt. In de meerjarenafspraken is vastgelegd dat we een aantal relevante indicatoren jaarlijks monitoren in Kennis in Kaart. Bij enkele indicatoren zijn ook streefwaarden opgenomen. De meerjarenafspraken hebben betrekking op de periode 2008 tot 2011, met op onderdelen ambities tot en met 2014.

De minister van OCW en de HBO-raad en VSNU voeren jaarlijks een bestuurlijk overleg over de meerjarenafspraak op basis van onder meer de monitoring van indicatoren. De indicatoren voor het hbo en het wetenschappelijk onderwijs (wo) lijken op elkaar, maar zijn niet onderling vergelijkbaar. Bij beiden gaat het bijvoorbeeld om rendement en uitval, maar de manier van meten verschilt. Zo is voor het wo bij de rendementen en uitval alleen naar

studenten afkomstig uit het vwo gekeken, voor het hbo worden alle studenten meegenomen in de analyse. Dit heeft te maken met de wijze waarop HBO-raad en VSNU zelf al met deze gegevens werkten. De keuze voor de vwo-ers door de VSNU heeft er bijvoorbeeld mee te maken dat studenten afkomstig uit het hbo meestal niet in het eerste jaar instromen. Het meetellen kan daardoor een vertekend beeld opleveren wanneer rendementen of studieduur geanalyseerd worden.

Dit is de tweede keer dat de indicatoren van de meerjarenafspraken met HBO-raad en VSNU in Kennis in Kaart worden opgenomen. Vorig jaar ging het om een nul-meting. Voor het studiejaar 2008-2009 is er voor het eerst budget beschikbaar gesteld. De inspanningen van de instellingen om het rendement te vergroten en de uitval te verminderen kunnen daarom nog nauwelijks zichtbaar zijn in deze meting. De statistische gegevens zijn bovendien altijd pas met enige vertraging beschikbaar, en hebben betrekking op 2008. Van het convenant met de vijf hogescholen uit de grote steden kunnen dit jaar voor het eerst indicatoren worden opgenomen.

De indicatoren worden gepresenteerd voor de sector hbo en wo als geheel. Vanaf 2010 zal een deel van de indicatoren zoals afgesproken ook per instelling gepresenteerd worden. Binnen de VSNU en de HBO-raad worden dergelijke

benchmarks al wel gemaakt en gebruikt om het gesprek tussen instellingen aan te gaan. Op deze manier kunnen instellingen van elkaar leren en het studiesucces van hun studenten vergroten.

De meerjarenaafspraken leggen het initiatief bij de universiteiten en hogescholen: zij krijgen de vrijheid om het extra geld in te zetten op de wijze die zij het meest verantwoord achten. Het geld moet uiteraard wel gebruikt worden voor de genoemde ambities. Het extra geld wordt dan ook toegevoegd aan de lumpsum van de universiteiten en hogescholen. In 2011, tegen het einde van deze regeerperiode, besluit de minister van OCW of dit zo blijft. Dan wordt duidelijk of het extra geld structureel aan de lumpsum wordt toegevoegd onder de noemer van de meerjarenaafspraken. Belangrijk hierbij is de vooruitgang die de instellingen hebben geboekt bij het halen van de streefwaarden. De Inspectie van het Onderwijs is gevraagd om in 2010 een evaluatieonderzoek te doen. Een dergelijk onderzoek kan bijdragen aan een objectief inzicht in de spanningen van de universiteiten en de hogescholen.

Er zijn ook meerjarenaafspraken gemaakt met vijf multi-sectorale hogescholen uit de grote steden, waarbij het specifiek gaat om het verhogen van het rendement- en het terugdringen van uitval van niet-westerse allochtone studenten bij deze vijf hogescholen. De minister heeft samen met deze instellingen kwantitatieve streefcijfers opgesteld voor 2011 en instellingen krijgen de vrijheid om de middelen in te zetten op een manier die het best past bij de studentenpopulatie en de instelling. Afhankelijk van de geboekte resultaten in 2011 krijgen instellingen meer of minder financiële middelen in 2012. De indicatoren worden jaarlijks gemonitord in Kennis in Kaart.

De doelen die op het gebied van onderzoek en wetenschapsbeleid zijn gesteld in de strategische agenda, worden ook in dit hoofdstuk gevolgd aan de hand van relevante indicatoren.

1.1 Meerjarenafspraak met HBO-raad

OCW heeft een meerjarenafspraak gemaakt met de HBO-raad, met ambities op het gebied van studiesucces en de kwaliteit van het onderwijs (zie kader hiernaast).

Toelichting op de gebruikte termen

Kernindicatoren en achtergrondvariabelen

In de meerjarenafspraak is een aantal indicatoren opgenomen op basis waarvan we de realisatie van bovengenoemde ambities kunnen monitoren. Deze zijn in figuur 1 weergegeven, met een startwaarde en waar relevant met de streefwaarde voor 2011 of 2014. Ook is afgesproken een aantal achtergrondvariabelen te monitoren, die in samenhang een indruk geven van de ontwikkeling van de kwaliteit. Deze zijn weergegeven in figuur 2. Deze achtergrondvariabelen zijn relevant, maar er is geen sprake van een één op één relatie met de kwaliteit van het onderwijs. Deze indicatoren moeten in samenhang bekeken worden en ingebed zijn in een kwalitatief oordeel. Er zijn dan ook geen streefwaarden voor geformuleerd.

'Herinschrijvers' na het eerste studiejaar

In de meerjarenafspraak is een onderscheid gemaakt tussen de propedeutische fase en de overige jaren van de bacheloropleiding. Dit is gedaan omdat de propedeuse en de overige jaren (de zgn. hoofdfase) principieel verschillen. In de

De meerjarenafspraken met de HBO-raad heeft als doel de volgende ambities te bereiken op het gebied van studiesucces en kwaliteit:

1 studenten beter te begeleiden tijdens hun propedeuse

In een zo vroeg mogelijk stadium gedurende de propedeuse bekijken hogescholen of een student de voor hem of haar best passende opleiding volgt (matching/vroege binding), zodat hogescholen succesvoller kunnen doorverwijzen. De instroom, doorstroom, verwijzing en uitval (uit het hbo-bestel) wordt gemonitord. Vanwege de oriënterende, selecterende en verwijzende functie van de propedeuse zijn hier geen streefwaarden aan gekoppeld.

2 het studiesucces te verhogen

De hogescholen gaan zich inspannen om het rendement van studenten in de postpropedeutische fase te verhogen. Van de studenten die met de postpropedeutische fase start in 2008/2009, heeft 90% van de studenten in 2012/2013 de studie afgerond. Ter vergelijking: van de studenten die in 2001 met de postpropedeutische fase begonnen, behaalde 77% in 2006 het diploma.

3 de kwaliteit van de instroom te verhogen

Voor een structurele verhoging van het studiesucces is onder meer het beleid van de bewindslieden over de doorlopende leerlijnen rekenen & taal van grote betekenis. Hiervoor moet het niveau van het taal- en rekenonderwijs in alle sectoren worden verhoogd. De referentieniveaus voor rekenen/wiskunde en taal gelden vanaf augustus 2010. Deze wettelijke verankering betekent dat voor de komende jaren maatregelen nodig zijn (extra leertijd, inhaalacties, differentiatie, etc.) om deficiënties op het gebied van taal en rekenen bij toekomstige hbo-studenten weg te werken. De bewindslieden van OCW nemen het initiatief om hierover afspraken te maken – voor 1 oktober 2008 – met de HBO-raad, VSNU, VO-raad en MBO-raad. De effecten daarvan moeten in elk geval bij de instromende studenten in 2010 tot een aantoonbare verbetering van de reken- en taalvaardigheid leiden.

4 het onderwijsaanbod meer te differentiëren

De hogescholen spelen meer in op de gevarieerde instroom door meer differentiatie aan te brengen in het onderwijs. In 2014 neemt 10% van de bachelorstudenten deel aan opleidingstrajecten (zoals honours programma's), die aanmerkelijk meer van studenten vragen dan gemiddelde opleidingsprogramma's.

5 de kwaliteit van de docenten verder te verhogen

Voor veel hbo-docenten geldt dat hun scholingsniveau verhoogd moet worden en dat zij meer ervaring moeten opdoen met onderzoek in kenniskringen. In het convenant LeerKracht van Nederland is afgesproken dat hogescholen er naar streven dat 70% van de docenten in 2014 over een mastergraad beschikt (is nu 50%). Afhankelijk van het profiel van de hogeschool zullen sommige hogescholen boven en andere onder deze norm zitten. Daarnaast is in het convenant afgesproken dat hogescholen ernaar streven dat in 2017 10% van de docenten beschikt over een PhD dan wel bezig is met promoveren.

propedeuse is de (wettelijke) opdracht: oriëntatie, selectie en verwijzing. Dit alles met het doel: de juiste student op de juiste plek en wel in een zo vroeg mogelijk stadium van de studie (liefst in het eerste half jaar). In de hoofdfase zitten studenten op hun plek en is het de bedoeling dat ze zo goed en zo snel mogelijk hun einddiploma halen. Het gaat in de meerjarenaafpraak om het terugdringen van uitval na de propedeuse, en om het verbeteren van het rendement van de studenten die zich na propedeuse opnieuw hebben ingeschreven bij dezelfde opleiding (de herinschrijvers). Vanwege onvolkomenheden in de registratie van de propedeuse, wordt hier gerekend met de studenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw hebben ingeschreven. Het percentage herinschrijvers was in 2008 81% van de instromers uit 2007.

Toelichting bij figuur 1, kernindicatoren hbo

Rendement van herinschrijvers

Figuur 1 laat zien dat 76% van de studenten die in 2002 zijn gestart - en in 2003 nog steeds in het hoger onderwijs waren ingeschreven - in 2008 een diploma heeft gehaald. In 2007 was het 77%. De doelstelling is dat dit 6-jaars rendement toeneemt naar 90% in 2013. (Dat zijn de studenten die in september 2007 starten met hun studie, en in 2008 nog steeds staan ingeschreven).

'Excellentie-indicator'

Door technische problemen is er dit jaar nog geen invulling gegeven aan de 'excellentie-indicator'. Er wordt onderzocht hoe de indicator 'het percentage studenten dat meer studeert dan het reguliere bachelorprogramma' optimaal kan worden ingevuld. Bijvoorbeeld door deze te baseren op

het aantal studenten dat substantieel meer dan het nominale aantal studiepunten behaalt. Een indicatie wordt gegeven in de studentenmonitor. Studenten is gevraagd naar de studievoortgang. In 2008 gaf 9% van de hbo studenten aan dat zij op het moment van bevraging voorlopen op de nominale studieduur (> 120% van het aantal studiepunten behaald). In 2007 was dat 7%. Daarnaast is een indicatie te geven van het aantal 'honours programma's', zoals opgenomen in de Studiekeuzedatabase. Daarin is opleidingen gevraagd of vanuit de opleiding een honours track mogelijk is. In het hbo is dat inmiddels het geval bij 410 bacheloropleidingen, 22 masteropleidingen en 1 Associate degree-opleiding. Deze aantallen geven niet het aantal unieke honoursprogramma's weer, maar het geeft aan vanuit hoeveel opleidingen het mogelijk is voor een honourstrack te kiezen.

Uitval uit het eerste jaar

In figuur 1 is verder te zien dat de uitval van hbo-studenten uit het eerste studiejaar 17,6% is in 2007. Dit zijn studenten die stoppen met hun opleiding, en zich ook niet bij een andere hbo of wo opleiding inschrijven. Uit gegevens van het CBS komt naar voren dat de uitval het grootst is onder studenten die afkomstig zijn uit het mbo (22% in het eerste jaar) en het laagst onder de vwo-ers (7% in het eerste jaar). De uitval is het grootst in het eerste jaar, dat blijkt ook uit de gegevens over uitval van herinschrijvers.

Uitval van herinschrijvers

Van degenen die zich na het eerste jaar opnieuw hebben ingeschreven, valt binnen dat tweede jaar nog eens 6% van de studenten uit. In totaal valt binnen 5 jaar na herinschrijving nog bijna 10% uit.

Figuur 1 Kernindicatoren uit de meerjarenafpraak HBO-raad, in procenten

	Studenten gestart in:							Streef-Waarde
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Rendement van herinschrijvers na het eerste studiejaar, na 6 jaar studie ^a	77,2	75,7						90
Afgestudeerd in:	(2007)	(2008)						(2013)
Percentage dat meer dan het reguliere bachelorprogramma studeert							zie tekst	10 in 2014
Studie-uitval uit ho in het eerste studiejaar	19,0	15,3	14,9	15,0	15,2	17,3	17,6	
Aantal herinschrijvers na het eerste studiejaar, dat alsnog uitvalt uit het ho								
Binnen één jaar na herinschrijving	4,6	4,9	5,0	5,1	5,7	5,8		
Binnen vijf jaar na herinschrijving	8,3	9,5						

a: in de meerjarenafpraak is afgesproken dat wordt gerekend met de studenten in de post-propedeutische fase. Vanwege onvolkomenheden in de registratie van gegevens is dit lastig te berekenen en wordt vooralsnog gewerkt met de herinschrijvers na het eerste studiejaar.
Bron: 1 cijfer HO 2008/HBO-raad en kennis in kaart 2008

Er is nog geen duidelijke ontwikkeling van deze indicatoren zichtbaar ten opzichte van vorig jaar. Dit is te verklaren vanuit de nog korte periode dat deze effectief zijn ingevoerd. De meerjarenafspraken zijn afgesloten in het voorjaar van 2008, en de statistische gegevens over rendement en uitval hebben betrekking op de stand van zaken in oktober 2008. Inspanningen om het studiesucces te verbeteren zijn vooral gericht op de nieuwe cohorten studenten en kunnen zich ook pas op wat langere termijn doorvertalen in lagere uitval en hogere rendementen.

Toelichting bij figuur 2, achtergrondvariabelen hbo

In figuur 2 zijn de achtergrondvariabelen uit de meerjaren-afspraken opgenomen. Over het algemeen is de ontwikkeling ten opzichte van vorig jaar beperkt. Wel is duidelijk dat de 'bijzondere kenmerken' van de NVAO in het hbo steeds

vaker toegekend worden, en dat het opleidingsniveau van de docenten een duidelijke toename laat zien. Hieronder worden de verschillende indicatoren toegelicht.

Figuur 2 Achtergrondvariabelen hbo

		2007	2008
1	Gemiddelde tijdsbesteding aan studiegerelateerde activiteiten in uren per week (perceptie student)	35	34
2	Gemiddeld aantal contacturen per week (perceptie student)	13	14
3	Studenten / onderwijzend personeel ratio (2006, 2007)	25	24
4	Student / lector ratio (op basis van aantal lectoraten)	1141	1075
5	Aandeel studenten dat als zeer gemotiveerd kan worden beschouwd (in procenten)	18,7	18,3
6	Aandeel goed en/of excellent scores op aspecten uit de accreditatierapporten (in procenten)		
	Goed	42,1	48,5
	Excellent	0,4	0,7
7	Het aantal opleidingen dat de NVAO een bijzonder kenmerk of een kenmerk van bijzondere kwaliteit heeft toegekend	7 x bijzonder kenmerk, 1 x kenmerk bijzondere kwaliteit (stand sept. 2008)	10 x bijzonder kenmerk, 6 x kenmerk bijzondere kwaliteit (stand okt. 2009)
8	Het opleidingsniveau van hbo-docenten (2007);		
	Bachelor	46,7	40,3
	Master	45,8	52,0
	Phd	3,7	4,8
	Anders	3,9	3,0

Bronnen: 1,2,5: Enquête studentenmonitor 2008; 3: Kerncijfers OCW; 4: figuur 65 en figuur 12; 6: SKI database 7: NVAO, zie ook tabel 11; 8: HBO-raad, factsheet personeel, op basis van het POMO 2008 (Personeels- en mobiliteitsonderzoek).

Studentenoordelen over tijdsbesteding en motivatie

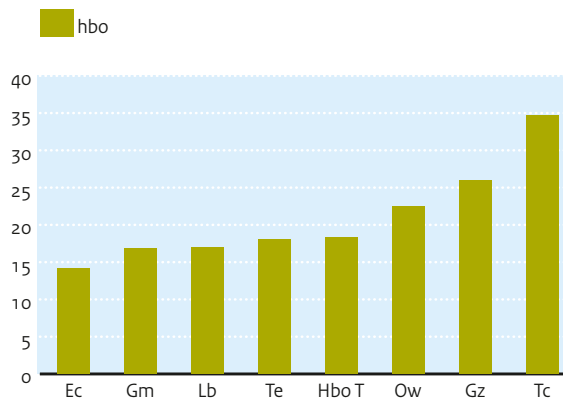
Gegevens over tijdsbesteding, contacturen en motivatie zijn gebaseerd op de studentenmonitor, en dus op ondervraging van studenten. Deze indicatoren geven dan ook percepties van studenten weer. Studenten besteden in 2008 zo'n 34 uur per week aan hun studie. Gemiddeld hebben studenten 14 contacturen, de rest is zelfstudie.

Het percentage 'uitzonderlijk gemotiveerde studenten', is een samengestelde indicator. Deze bestaat ondermeer uit tijdsbesteding (> 35 uur per week), motivatie, en de score op 11 andere criteria die gericht zijn op inzet van de student. In 2008 was 18% van de hbo studenten zeer gemotiveerd. Deze indicator is ook onder te verdelen naar studiegebied. Die verdeling is te zien in figuur 3. Studenten in de kunstsector (taal en cultuur) zijn veruit het sterkst gemotiveerd, maar ook gezondheidszorg en onderwijs hebben een groter dan gemiddeld aandeel zeer gemotiveerde studenten. De studenten in de sector economie zijn het minst gemotiveerd. De verdeling over sectoren is te zien in figuur 3.

Accreditatiegegevens

In de accreditierapporten van de opleidingen die vorig jaar positief zijn geaccrediteerd zijn (alle opleidingen moeten elke 6 jaar opnieuw geaccrediteerd worden), zijn de scores 'goed' en 'excellent' geteld. Bij accreditatie worden door de externe deskundigen die een opleiding visiteren 21 verschillende aspecten gescoord op een schaal van 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' en 'excellent'. De score 'excellent' komt zeer beperkt voor. Zowel de scores 'goed' als 'excellent' zijn ten opzichte van vorig jaar licht toegenomen. Uit een uitwerking van deze gegevens blijkt dat de meeste scores 'excellent' gegeven worden voor 'afstemming vormgeving en inhoud' en 'domeinspecifieke eisen'.

Figuur 3 Percentage uitzonderlijk gemotiveerde studenten 2008: hbo

Bron: OCW/ResearchNed, Enquete studentenmonitor 2008

De meeste scores 'goed' worden gegeven voor het aspect 'niveau van de bachelor'.

Bij het accreditatieproces bestaat de mogelijkheid om aan opleidingen 'bijzondere kenmerken' toe te kennen en de 'bijzondere kwaliteit' van een opleiding te erkennen. In figuur 2 is te zien dat het aantal opleidingen met zo'n kenmerk in het hbo is toegenomen ten opzichte van vorig jaar. Inmiddels zijn er 10 bijzondere kenmerken toegekend, en 6 kenmerken van bijzondere kwaliteit. In tabel 11 (achterin) is aangegeven aan welke instellingen en opleidingen de kenmerken zijn toegekend.

Docenten en lectoren

Het aantal studenten per docent is ongeveer 25 in het hbo. Het aantal lectoraten neemt licht toe, er zijn in 2009 357 lectoraten (vorig jaar 328). Studenten hebben nog

slechts beperkt te maken met lectoren; er zijn meer dan 1000 studenten per lectoraat. Het opleidingsniveau van hbo-docenten is toegenomen. Het aandeel hbo-docenten met alleen een bachelor diploma neemt af, en het aandeel met een masteropleiding en het aandeel gepromoveerde docenten is toegenomen. Het streven (in het convenant LeerKracht) is het aandeel docenten met minimaal een masterdiploma naar 70% gaat in 2014. Dat is nu zo'n 57%. Het aantal gepromoveerde docenten ligt nu met 5% op de helft van de doelstelling van 10%.

Inspanningen hbo-instellingen

Hieronder zijn enkele voorbeelden aangegeven, aangeleverd door de HBO-raad, waaruit blijkt op welke wijze binnen de hbo-instellingen gewerkt wordt aan het verwezenlijken van de doelstellingen in de meerjarenafpraak:

- Hogescholen besteden veel energie aan het monitoren en wegwerken van deficiënties van instromende studenten. De inspanningen die binnen alle pabo-opleidingen geleverd worden op dit vlak zijn exemplarisch voor het beeld bij een groot aantal andere hbo-opleidingen. Van de studenten die in 2008 aan hun opleiding begonnen slaagde slechts 59,2% bij de eerste poging voor de taaltoets en 59,9% voor de rekentoets. Onder mbo'ers was dit respectievelijk slechts 44,9% en 41,2%. Uiteindelijk slaagde na maximaal drie pogingen 79,9% voor de taaltoets en 76,9% voor de rekentoets, nadat veel energie werd gestoken in het bijspijkeren van de betreffende vaardigheden.
- Hogescholen richten zich meer en meer op een gedegen intake door gesprekken te voeren met aankomende studenten. Bij deze gesprekken wordt een realistisch beeld geschetst van de opleiding en duidelijkheid geboden over de

inhoud en moeilijkheidsgraad van de studie. Op deze manier worden wederzijdse verwachtingen helder en wordt het studiesucces verhoogd. Met de gelden die hiervoor specifiek beschikbaar zijn gesteld, zijn in het voorjaar van 2009 projecten gestart bij Hogeschool INHolland, Hogeschool Utrecht, NHTV Internationale Hogeschool Breda, Saxion, Christelijke Hogeschool Windesheim, Hogeschool van Amsterdam en Fontys Hogescholen. De activiteiten beperken zich echter niet tot deze hogescholen: bijvoorbeeld ook bij Hogeschool Rotterdam en Hanzehogeschool Groningen worden op grote schaal intakegesprekken gevoerd met nieuwe studenten.

- De hogescholen hebben de ambitie om de bachelorstandaard te verhogen. Eén van de manieren waarop de kwaliteit van de opleidingen wordt verhoogd is de intensivering van het onderwijsprogramma. Met name in het eerste en tweede jaar wordt het aantal contacturen verhoogd en bovendien wordt de kenniscomponent van de programma's verzaard. Deze ontwikkeling vindt hbo-breed plaats.

1.2 Meerjarenafpraak met VSNU

Ook met de VSNU heeft OCW afspraken gemaakt. Deze afspraken gaan eveneens over studiesucces in de bachelorfase en de kwaliteit van het onderwijs. (zie kader hiernaast)

Toelichting op de gebruikte termen

Kernindicatoren en achtergrondvariabelen

Ook in deze meerjarenafpraak staan indicatoren op basis waarvan we realisatie van de ambities kunnen monitoren. Deze zijn in figuur 4 weergegeven, met een startwaarde en waar

De meerjarenafpraak met de VSNU heeft als doel de volgende ambities te bereiken op het gebied van studiesucces en kwaliteit:

1. de verwijzende en bindende functie van het eerste bachelorjaar te versterken

Ambitie: in een zo vroeg mogelijke stadium (veelal het eerste semester) bekijken of de student bij de voor hem of haar best passende opleiding studeert (matching/vroege binding), zodat universiteiten succesvoller kunnen doorverwijzen. De instroom, doorstroom, verwijzing en uitval (uit ho-bestel) zal worden gemonitord. Vanwege de oriënterende, selecterende en verwijzende functie van de bachelor-1 zullen hier geen streefwaarden aan worden gekoppeld.

2. de studie-uitval in bachelor-2 en 3 te halveren (herinschrijving na eerste bachelorjaar)

Ambitie: de studie-uitval (uit wo) en studie-switchen (binnen wo) in bachelor-2 en -3 halveren in 2011. Na het (verwijzende en bindende) eerste bachelorjaar zou er in bachelor-2 en 3 een aanzienlijke reductie van studie-uitval en studie-switchers mogelijk moeten zijn.

3. meer studenten in vier jaar de bachelor te laten afronden (herinschrijving na eerste bachelorjaar)

Ambitie: in 2014 rondt meer dan 70% van de studenten de bacheloropleiding in vier jaar af. Het bachelorprogramma moet in drie jaar te halen zijn, maar extra studentactiviteiten (buitenlandervaring of stage) kunnen ertoe leiden dat een extra jaar noodzakelijk is.

4. 10% van de studenten meer dan het standaard programma te laten studeren

Ambitie: in 2014 neemt 10% van de studenten deel aan opleidingstrajecten (zoals honours programma's), die aanmerkelijk meer van studenten vragen dan gemiddelde opleidingsprogramma's. Hiermee wordt aangesloten bij het Sirius-programma. Meer exacte indicatoren voor excellentie worden nog ontwikkeld. Het gaat hier voornamelijk om het percentage studenten dat substantieel meer dan het nominale aantal studiepunten (180 erts) behaalt. Wanneer er extra geld beschikbaar komt voor excellentie, worden er afspraken gemaakt over een hoger percentage studenten dat meedoet aan een zwaarder opleidingsprogramma.

relevant met de streefwaarde voor 2011 of 2014. Ook is afgesproken een aantal achtergrondvariabelen te monitoren, die in samenhang een indruk geven van de ontwikkeling van de kwaliteit. Deze zijn weergegeven in figuur 5. Deze achtergrondvariabelen zijn relevant, maar er is geen sprake van een één op één relatie met de kwaliteit van het onderwijs. Deze indicatoren moeten in samenhang bekeken worden en ingebed zijn in een kwalitatief oordeel. Er zijn dan ook geen harde streefwaarden voor geformuleerd, maar deze indicatoren zijn wel van belang als monitor van de realisatie van de ambities.

Herinschrijvers na het eerste jaar

Er is in de indicatoren een onderscheid gemaakt tussen het eerste jaar van de bacheloropleiding en de overige jaren. Dit is zo afgesproken omdat het eerste jaar van de studie ook bedoeld is voor oriëntatie, selectie en verwijzing. Dit alles met het doel: de juiste student op de juiste plek en wel in een zo vroeg mogelijk stadium van de studie (liefst in het eerste half jaar). Na het eerste jaar zijn de studenten als het goed is op hun plek. Dan is het de bedoeling dat ze zo goed en zo snel mogelijk hun eindexamen halen. Het gaat dus zowel om het terugdringen van uitval en switchers na het eerste jaar, als om het verbeteren van het rendement van de studenten die zich na het eerste jaar nog steeds in het wo hebben ingeschreven (de herinschrijvers). Het percentage herinschrijvers in het wo was in 2008 90% van de instromers uit 2007.

Toelichting bij figuur 4, kernindicatoren universiteiten

Rendement van herinschrijvers

Figuur 4 laat zien dat 48% van de studenten die in 2004 zijn gestart - en in 2005 nog steeds in het wo waren ingeschreven - in 2008 een bachelordiploma heeft gehaald. In 2007 was

het 47%. De doelstelling is ambitieus, namelijk een toename van dit 4-jaars bachelorrendement naar >70% in 2014. (Dat zijn de studenten die in september 2010 starten met hun studie, en in 2011 nog steeds in het wo staan ingeschreven)¹. De inspanningen die vanaf de start van de meerjarenafspraken in het studiejaar 2008-2009 zijn gepleegd, kunnen nog niet tot uiting komen in de cijfers. De effecten worden pas de komende jaren duidelijk, zoals ook voor het hbo geldt.

Studie-uitval en studie-switchers

Van de studenten die in 2007 zijn gestart, is in 2008 bijna 11% niet meer in het wo ingeschreven. Ruim 6% daarvan is naar het hbo gegaan, en ruim 4% staat helemaal niet meer in het hoger onderwijs ingeschreven. Daarnaast is nog 15% van de studenten binnen het wo van opleiding veranderd. In totaal blijft dus slechts 75% van de studenten (cohort 2007) na een jaar bij dezelfde opleiding.

Wanneer we kijken naar de herinschrijvers in het wo (cohort 2005), dan blijkt dat van deze groep nog steeds 12% in hun tweede of derde studiejaar stopt met hun wo-opleiding, of naar een andere wo-opleiding switcht. De doelstelling is dat dit in 2011 gedaald is naar 6%. Het merendeel van deze studenten stopt of switcht in het tweede jaar, in het derde jaar is dit nog zeer beperkt. Net als bij het rendement, geldt ook hier dat er een forse inspanning nodig is om het doel te behalen.

---

¹ Gegevens van hbo en wo zijn niet goed vergelijkbaar. Het gaat in het wo om een 4-jaars rendement (van de 3-jarige bacheloropleiding), in het hbo om een 6-jaars rendement (voor de 4-jarige bacheloropleiding). De rendementsdoelstelling kon in het hbo daarom ook hoger gezet worden.

‘Excellentie-indicator’

Door technische problemen is er dit jaar nog geen invulling gegeven aan de ‘excellentie-indicator’. Er wordt onderzocht hoe de indicator ‘het percentage studenten dat meer studeert dan het reguliere bachelorprogramma’ optimaal kan worden ingevuld. Bijvoorbeeld door deze te baseren op het aantal studenten dat substantieel meer dan het nominale aantal studiepunten behaalt.

Een indicatie wordt gegeven in de studentenmonitor. Studenten is gevraagd naar de studievoortgang. 5% van de wo-studenten geeft aan dat zij op het moment van bevraging (in 2008) voorlopen op de nominale studieduur (> 120% van het aantal studiepunten behaald). In 2007 was dit eveneens 5%.

Daarnaast is een indicatie te geven van het aantal ‘honours programma’s’, zoals opgenomen in de Studiekeuzedatabase. Daarin is opleidingen gevraagd of vanuit de opleiding een honours track mogelijk is. In het wo is dat inmiddels het geval bij 194 bacheloropleidingen en 45 masteropleidingen. De VSNU heeft zelf een ander type inventarisatie gemaakt van het aantal honoursprogramma’s. Daarbij komen zij op een aantal van 92 in 2009 (vorig jaar nog 58). Het aantal in de studiekeuzedatabase is hoger omdat studenten vanuit meerdere opleidingen toegang hebben tot een honourstrack. De VSNU geeft aan dat er in de 92 programma’s zo’n 2600 studenten meedoen (voorlopige gegevens VSNU). De programma’s zijn toegankelijk voor de beste 5-10% (een enkele keer 20%) studenten van een cohort.

Figuur 4 Kernindicatoren uit de meerjarenafspraak VSNU, in procenten

	Studenten gestart in:						Streefwaarde
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Bachelor-rendement na 4 jaar van herinschrijvers in het wo na het eerste studiejaar	46,0	47,4	48,1				> 70 in 2014 (studenten gestart in 2010)
Studie-uitval uit wo + switchers in wo na het eerste studiejaar (in jaar 2 + 3)	12,4	12,0	12,3	11,7			6 in 2011 (studenten gestart in 2008)
Aandeel studenten dat meer dan het reguliere bachelorprogramma studeert						zie tekst	10 in 2014
Uitval en switchers							
In het eerste studiejaar:							
Studie-uitval uit wo in eerste studiejaar totaal				10,2	10,0	10,5	
waarvan naar het hbo				7,0	6,3	6,4	
waarvan uitval uit het hele ho				3,3	3,7	4,1	
Overgestapt naar een andere opleiding in het wo				13,9	15,1	15,0	
Opnieuw ingeschreven in dezelfde wo-opleiding				75,9	75,0	74,6	

Bron: 1 cijfer HO 2008/VSNU en Kennis in Kaart 2008.

Toelichting bij figuur 5, achtergrondvariabelen wo

In figuur 5 zijn de achtergrondvariabelen uit de meerjaren-afspraken opgenomen. De beperkte periode maakt dat ontwikkelingen nog niet goed zichtbaar zijn.

Studentenoordelen over tijdsbesteding en motivatie

Gegevens over tijdsbesteding, contacturen en motivatie zijn gebaseerd op de studentenmonitor, en dus op ondervraging

van studenten. Deze indicatoren geven dan ook percepties van studenten weer. Studenten in het wo besteden in 2008 zo'n 32 uur per week aan hun studie. Gemiddeld hebben studenten 14 contacturen, de rest is zelfstudie.

Het percentage 'uitzonderlijk gemotiveerde studenten' is een samengestelde indicator, waarin onder meer wordt gekeken naar tijdsbesteding (> 35 uur per week), motivatie, en 11 andere criteria die gericht zijn op inzet van de student.

Figuur 5 Achtergrondvariabelen wo

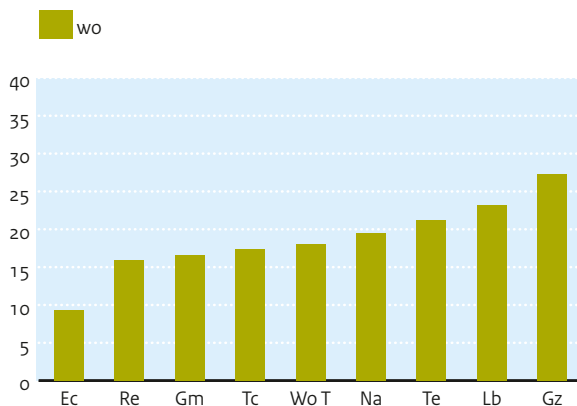
		2007	2008
1	Gemiddelde tijdsbesteding aan studiegerelateerde activiteiten, in uren per week (perceptie student)	33	32
2	Gemiddeld aantal contacturen per week (perceptie student)	12	14
3	Ratio student/wetenschappelijk personeel (Kerncijfers 2006, 2007)	10	10
	Ratio student/wetenschappelijk personeel onderwijs (met een theoretisch onderwijsdeel van 47,5%)	21	21
4	Aandeel studenten dat als zeer gemotiveerd kan worden beschouwd (in procenten)	18,3	18,0
5	Aandeel goed en/of excellent scores op aspecten uit de accreditierapporten (in procenten)		
	Wo bachelor:		
	Goed	17,0	16,9
	Excellent	0,7	0,7
	Wo master:		
	Goed	21,4	16,2
	Excellent	0,9	0,6
6	Het aantal opleidingen dat de NVAO een bijzonder kenmerk of een kenmerk van bijzondere kwaliteit heeft toegekend	3 x kenmerk bijzondere kwaliteit (stand sept. 2008)	5 x kenmerk bijzondere kwaliteit (stand okt 2009)
7	Het aantal behaalde basis- en senior (of uitgebreide) kwalificaties onderwijs	337	Geen update beschikbaar

Bronnen: 1, 2 en 4: Enquete studentenmonitor 2008; 3: OCV kerncijfers, en het getal exclusief onderzoekscapaciteit is gebaseerd op de inschatting dat 35% van de tijd van wetenschappelijk personeel aan onderwijs wordt besteedt (op basis van tijdbestedingsonderzoek); 5: SKI database; 6: NVAO, zie ook tabel 11; 7: VSNU

In 2008 was 18% van de wo studenten zeer gemotiveerd. Deze indicator is ook onder te verdelen naar studiegebied. Die verdeling is te zien in figuur 6. Studenten in de sector gezondheid, landbouw, techniek en natuur hebben een groter dan gemiddeld aandeel zeer gemotiveerde studenten. De studenten in de sector economie zijn veruit het minst gemotiveerd (slechts 9% zeer gemotiveerde studenten).

Figuur 6 Percentage uitzonderlijk gemotiveerde studenten 2008: wo

Bron: Stichting Studiekeuze 123/ResearchNed, NSE2009 - Nationale Studentenenquête

Accreditatiegegevens

In de accreditierapporten van de opleidingen die vorig jaar positief zijn geaccrediteerd (alle opleidingen moeten elke 6 jaar opnieuw geaccrediteerd worden), zijn de scores 'goed' en 'excellent' geteld. Bij accreditatie worden door de externe deskundigen die een opleiding visiteren 21 verschillende aspecten gescoord op een schaal van 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' en 'excellent'. De score 'excellent' komt nog zeer beperkt voor. Met name het aandeel scores 'goed'

bij masteropleidingen is afgenomen ten opzichte van vorig jaar. Uit een uitwerking van deze gegevens blijkt dat de meeste scores 'excellent' in het wo gegeven worden op de aspecten 'studiebegeleiding', 'materiële voorzieningen' en 'domeinspecifieke eisen'. De meeste scores 'goed' worden gegeven op de aspecten 'personeel', 'eisen wo', 'samenhang programma', 'studiebegeleiding' en 'kwaliteit personeel'.

Bij het accreditatieproces bestaat de mogelijkheid om aan opleidingen 'bijzondere kenmerken' toe te kennen en de 'bijzondere kwaliteit' van een opleiding te erkennen. In figuur 5 is te zien dat het aantal opleidingen met een kenmerk van bijzondere kwaliteit in het wo is toegenomen van 3 naar 5. Er zijn in het wo geen bijzondere kenmerken toegekend. In tabel 11 is aangegeven aan welke instellingen en opleidingen de kenmerken zijn toegekend.

Docenten en wetenschappelijk personeel

Het aantal studenten per wetenschappelijk stafid (op basis van aantal fte's) is ongeveer 10 in het wo, maar dit is inclusief onderzoekscapaciteit. Op basis van een (theoretische) inschatting van de tijd besteed aan onderwijs van 47,5%, komen we op een student-staf ratio van 21. Om de kwaliteit van het onderwijs in het wo te verbeteren, werken universiteiten met onderwijskwalificaties voor het wetenschappelijk personeel. Docenten zijn over het algemeen vooral geschoold in de wetenschap en veel minder in het geven van onderwijs. Er is nog geen update beschikbaar van het aantal toegekende onderwijskwalificaties. In 2007 stond de teller op 337.

Inspanningen universiteiten

Hieronder zijn enkele voorbeelden aangegeven, aangeleverd door de VSNU, waaruit blijkt op welke wijze binnen de universiteiten gewerkt wordt aan het verwezenlijken van de doelstellingen in de meerjarenafpraak:

- Bij de Nederlandse universiteiten die het bevorderen van het studiesucces tot prioriteit hebben benoemd, zijn in de afgelopen jaren veel initiatieven ontplooid. Bijvoorbeeld op het terrein van aansluiting van het vwo op de bachelorfase, via initiatieven zoals het Junior College Utrecht van de Universiteit Utrecht waarbij talentvolle en gemotiveerde leerlingen uit de regio Utrecht de mogelijkheid krijgen hun bètavakken aan de universiteit te volgen. Een ander voorbeeld is het Project Extra Talent van de VU, waarbij leerlingen aan het vwo samen met hun eigen docenten en wetenschappers aan de VU een “community of learners” vormen.
- De universiteiten streven er naar dat iedere student zo snel mogelijk op zijn of haar eigen plek terecht komt. Daarbij is er toenemende aandacht voor academische en sociale binding. Goed voorbeeld hiervan is de nauwe samenwerking tussen de studievereniging “De Veetelers” en de opleiding Dierwetenschappen van de WUR. Deze samenwerking heeft geleid tot kleinschaligheid, wederzijdse betrokkenheid docenten - student, verwevenheid met het werkveld en veel inspraak voor studenten.
- Verderop in de bachelorfase is er ook veel aandacht voor excellente studenten. In totaal zijn er 92 honours programma op universiteiten met ongeveer 2600 studenten. De verhalen hierover blijven onverminderd enthousiast; het aantal honours programma groeit dan ook elk jaar gestaag.
- Andere activiteiten die de universiteiten gestart hebben ter bevordering van het studiesucces zijn bijvoorbeeld

activiteiten die de professionalisering van het docentschap bevorderen, zoals de basiskwalificatie onderwijs en in toenemende mate ook de seniorkwalificatie onderwijs voor onderwijsleiders. Deze initiatieven stimuleren niet alleen de waardering van het docentschap maar enthousiasmeren ook studenten omdat zij onderwijs van een hoogwaardige kwaliteit krijgen.

1.3 Prestatieafspraken studiesucces niet-westerse allochtone studenten in de Randstad

In de Strategische Agenda voor Hoger Onderwijs- en Wetenschap wordt aandacht gevraagd voor het studiesucces van niet-westerse allochtone studenten. In mei 2008 hebben OCW en vijf hogescholen in de Randstad (Hogeschool Utrecht, Hogeschool Rotterdam, Hogeschool INHolland, Hogeschool van Amsterdam en De Haagse Hogeschool) een convenant ondertekend waarin de principeafspraken voor de komende jaren zijn vastgelegd. Eind augustus 2009 zijn er per instelling concrete afspraken gemaakt over de streefcijfers voor ‘uitval’ en ‘propedeuserendement’ in 2010-2011.

Ambities en uitgangspunten

De hogescholen en de minister van OCW zijn het erover eens dat het studiesucces van niet-westerse allochtone studenten verbeterd moet worden. Meer concreet betekent dit dat de uitval verminderd wordt en het rendement verbetert, in die zin dat de achterstandspositie van niet-westerse allochtone studenten ten opzichte van autochtone studenten zoveel mogelijk wordt ingelopen. De instellingen gaan bestuurlijk commitment aan voor het bereiken van concrete verbetering van het studiesucces van

niet-westerse allochtone studenten binnen de instelling. Dat commitment houdt mede in dat de ter beschikking gestelde middelen ook voor dat doel worden ingezet op een voor die instelling passende wijze. In 2011 en 2014 wordt de balans opgemaakt van de bereikte resultaten er wordt geïnventariseerd hoe instroom en studiesucces van niet-westerse allochtonen zich in de instellingen hebben ontwikkeld, waarbij de beide vragen centraal staan of de kloof in studiesucces tussen niet-westerse allochtone en autochtone studenten wordt gedicht en of de instelling het op dit vlak beter doet dan tot 2008.

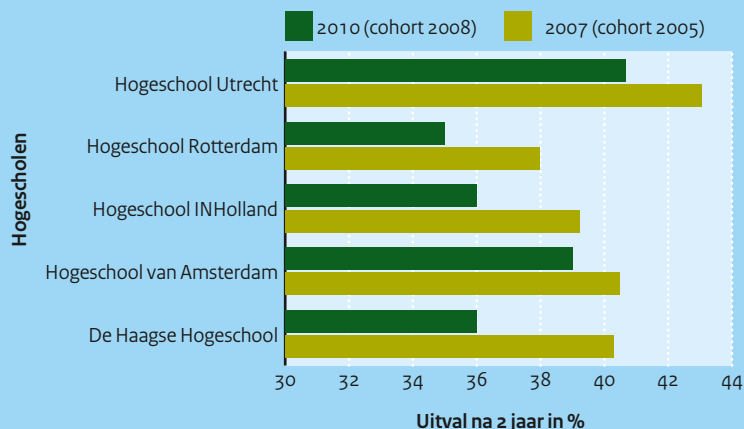
Van 2008-2011 krijgen instellingen financiële middelen op basis van aantallen niet-westerse allochtone studenten aan de instellingen. In 2011 zullen de financiële middelen herverdeeld worden op basis van de geboekte resultaten op de indicatoren 'uitval' en 'propedeuserendement'. Andere indicatoren zoals instroom, rendement na 6 jaar worden gemonitord, maar zullen niet in deze Kennis en Kaart meegenomen worden. Verschillende actoren zijn bij de monitoring en evaluatie betrokken: een onafhankelijke auditcommissie beoordeelt de interventies van de instellingen; de Inspectie van het Onderwijs evalueert de werkwijze van de instellingen en ECHO zal de monitoring, evaluatie en advisering op zich nemen.

Streefcijfers

De minister van OCW en de instellingen hebben samen streefcijfers opgesteld voor de indicatoren 'uitval' en 'propedeuserendement'. De indicatoren worden als volgt gedefinieerd:

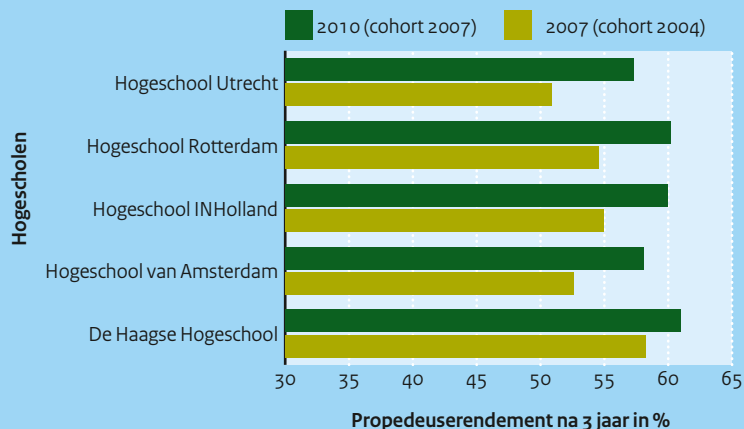
'Uitval' betekent dat een student na twee jaar de instelling heeft verlaten zonder diploma, ongeacht de weg die de student inslaat (switchen naar een andere instelling of

Figuur 7 Percentage uitval niet-westerse allochtone studenten na 2 jaar in 2010 (cohort 2008; streefcijfer) ten opzichte van feitelijke situatie in 2007 (cohort 2005)

Bron: Advies ECHO over de streefcijfers van de G5, juli 2009

Figuur 8 Percentage propedeuserendement niet-westerse allochtone studenten na 3 jaar in 2010 (cohort 2007; streefcijfer) ten opzichte van 2007 (cohort 2004)

Bron: Advies ECHO over de streefcijfers van de G5, juli 2009

volledig stoppen en uitvallen uit het HO-systeem). Hogescholen focussen hun ambities op de eerste twee jaar na de eerste inschrijving van de student, omdat in deze periode de hoogste uitval voorkomt. Met 'propedeuserendement' wordt bedoeld het aandeel van een instroomcohort dat binnen drie jaar een propedeuse binnen de instelling heeft gehaald. De grens van drie jaar is gekozen, omdat het de mogelijkheid biedt om ook studenten mee te tellen die binnen de instelling zijn omgezwaaid en daardoor in een latere periode hun 'plek' op de instelling hebben gevonden.

In figuur 7 en 8 wordt de 'uitval' en het 'propedeuserendement' in 2007 inzichtelijk gemaakt en deze cijfers wordt afgezet tegen de streefcijfers voor 2010. Het was op het moment van de afspraken nog niet mogelijk om met de cijfers van jaar 2008 te werken. In de figuren geeft de onderste balk de situatie in 2007 aan en de bovenste balk geeft het streefcijfer voor 2010 aan.

1.4 Voortgang Strategische agenda onderzoek en wetenschapsbeleid

Met de instellingen voor onderzoek en wetenschapsbeleid heeft de overheid geen meerjarenafspraken gemaakt. Wel kunnen uit de doelen van het overheidsbeleid enkele indicatoren worden afgeleid die kunnen dienen om de globale ontwikkelingen in beeld te brengen.

Het wetenschapsbeleid richt zich op de versterking van de internationale reputatie van de Nederlandse wetenschappelijke (onderzoeks)instellingen. De Strategische Agenda bevat op een aantal hoofdpunten voorstellen die een bijdrage aan dit streven moeten leveren:

- Nieuwe impulsen voor grensverleggend onderzoek, door te investeren in (top)talent, graduate schools en grote onderzoekfaciliteiten.
- Investeren in specifieke gebieden via de nationale onderzoeksprioriteiten zoals genomics.
- Bevorderen van maatschappelijke inbedding en de benutting van onderzoeksresultaten.

Of het lukt zo de kwaliteit van het Nederlandse wetenschappelijk onderzoek te verbeteren moet blijken uit de volgende indicatoren:

- citatiescores (zie figuur 9).
- het aantal promoties (zie figuur 10).
- het aandeel vrouwelijke hoogleraren (zie figuur 11).

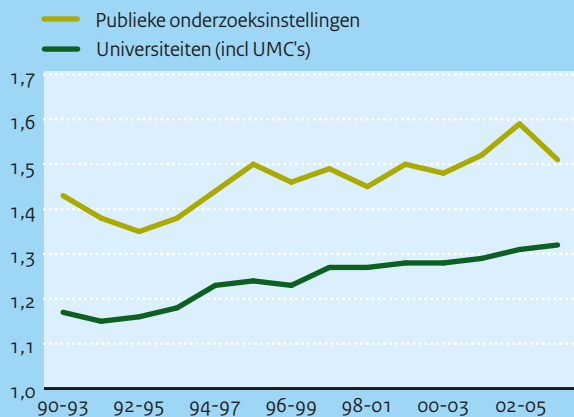
Op de verschillende hoofdlijnen van beleid wordt voortgang geboekt, zij het soms langzamer dan gewenst.

Toelichting op de indicatoren

De citatiescores van de universiteiten en de publiek gefinancierde onderzoeksinstellingen liggen ruim boven het wereldgemiddelde, bij de onderzoeksinstellingen zelfs zo'n 50 procent hoger. Hiermee behoort Nederland tot de top van de wereld (zie figuur 9). Dat is positief, want de citatiescore is een belangrijke graadmeter van de wetenschappelijke kwaliteit.

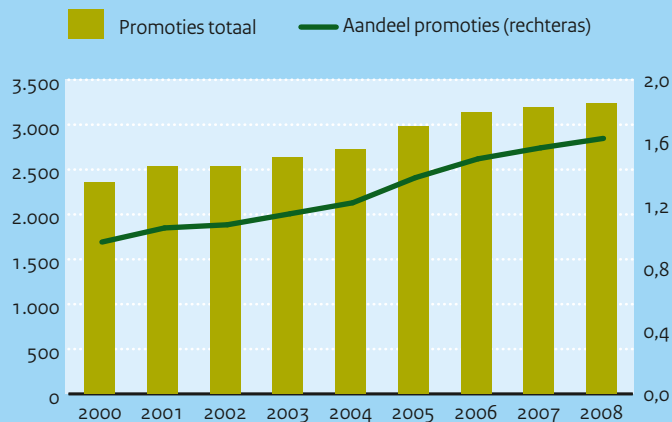
Ook uit andere indicatoren blijkt dat Nederlandse onderzoekers het goed doen. Bij het verwerven van subsidie bij de European Research Council (ERC), scoort Nederland bijvoorbeeld bovengemiddeld (zie figuur 40). Het aantal promoties laat een regelmatige stijging zien,

Figuur 9 Citatiescore publieke kennisinstellingen, genormeerd op het wereldgemiddelde (= 1)

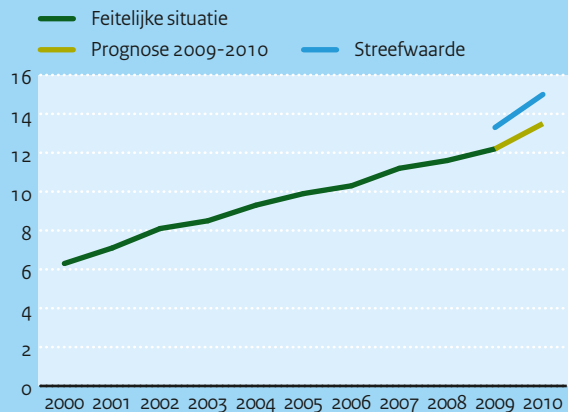
Bron: Web of Science bestand (Thomson Scientific), databewerking CWTS/NOWT

Figuur 10 Aantal promoties, absoluut en per 1000 personen van de leeftijdsgroep 25-34 jarigen

Bron: VSNU/KUOZ en CBS/Statline

Figuur 11 Het aandeel vrouwelijke hoogleraren binnen het wetenschappelijk personeel

Bron: VSNU/WOPI

ook wanneer rekening wordt gehouden met het feit dat de relevante leeftijdsgroep van 25-34 jarigen groeide (zie figuur 10). In Europees verband is er sprake van verbetering van de Nederlandse positie (zie figuur 52).

Hoewel het aandeel vrouwelijke hoogleraren toenam van 6,3 in 2000 tot 11,6 in 2008, blijft de ontwikkeling iets achter bij het streven. Het zal lastig worden om het streefpercentage van 15% in 2010 te realiseren, als het tempo niet omhoog gaat. Wel zijn er drie universiteiten die het aandeel van 15% vrouwelijke hoogleraren al hebben bereikt eind 2008.

Deel B

Ontwikkelingen op stelselniveau

2 Deelname en toegankelijkheid

2.1 Ontwikkeling aantal studenten en afgestudeerden

Om aan de eisen van de 'kenniseconomie' te voldoen, streeft Nederland naar meer hoger opgeleiden. Dat vereist een toegankelijk hoger onderwijs, ook voor bevolkingsgroepen die in het hoger onderwijs (en onderzoek) zijn ondervertegenwoordigd, zoals allochtonen, gehandicapten, ouderen en in specifieke sectoren vrouwen of mannen.

Het hoger onderwijs heeft sinds 1950 een enorme ontwikkeling doorgemaakt (zie figuur 12). Op 1 oktober 2008 waren er in totaal 601.883 studenten, bijna tien maal zoveel als in 1950 en ongeveer 16.500 meer dan een jaar geleden. Op 1 oktober 2008 stonden er in het hbo 383.696 studenten ingeschreven en in het wo 220.347. Er waren 2.160 studenten die een studie volgden aan zowel een hbo-instelling als een universiteit.

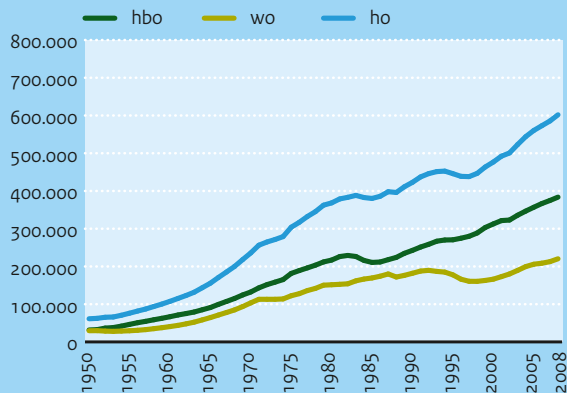
In 1950 studeerden bijna driemaal zoveel mannen als vrouwen in het hoger onderwijs. In 1999 waren er voor het eerst meer vrouwelijke studenten dan mannelijke. Dit verschil is sindsdien steeds groter geworden. In 2008 waren er 312.625 vrouwelijke studenten en 289.258 mannelijke, een verschil van bijna 23.400. Wanneer de aantallen worden gerelateerd aan de omvang van de bevolking van 18-25 jaar (zie figuur 13), blijkt dat er ook naar verhouding meer vrouwen naar het hoger onderwijs gaan dan mannen (41% versus 36%). Het percentage studenten (beide geslachten samen) is sinds 1950 gestegen van 5% naar 38% van de bevolking, bijna acht keer zo veel.

Eén van de doelstellingen van het Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 2004 (HOOP 2004) is dat het aantal Nederlanders dat op 26-jarige leeftijd hoger onderwijs volgt of heeft gevolgd, groeit "in de richting van 50%". Dat gebeurt inderdaad. In 1999 lag de participatiegraad op 34% en in 2008 al bijna op 47%. De groei is wel aan het afvlakken (zie figuur 14), maar de prognose is dat de HOOP-doelstelling in 2012 waarschijnlijk wordt gehaald.

Figuur 15 laat de ontwikkeling zien van het aandeel hoger opgeleiden in de beroepsbevolking. Sinds 1960 is het aandeel hoger opgeleiden in de beroepsbevolking in de leeftijdscategorie 25-64 jaar toegenomen: van bijna 5% in 1960 tot 34,9% in 2008. Van de beroepsbevolking in de leeftijdscategorie 25-44 jaar zijn slechts beperkt gegevens beschikbaar. Het aandeel hoger opgeleiden is voor 25- tot 44-jarigen hoger dan voor 25- tot 64-jarigen en neemt gestaag toe. In 2008 was 36,8% van de 25- tot 44-jarigen hoger opgeleid.

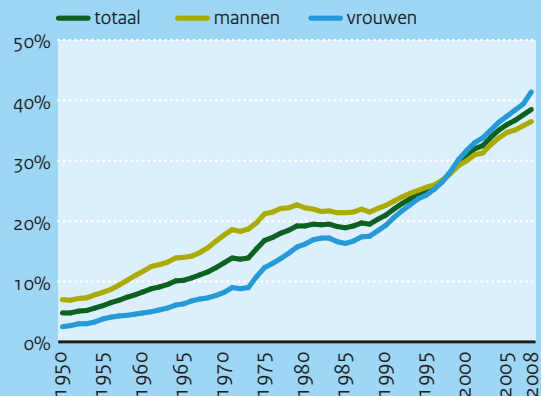
In deze figuur staat een prognose voor de ontwikkeling tot 2020. Volgens deze prognose is het aandeel hoger opgeleiden in de beroepsbevolking in 2020 in de leeftijdscategorie 25-64 jaar ruim 39% en in de leeftijdscategorie 25-44 jaar ongeveer 42%.

Figuur 12 Aantal studenten in het hoger onderwijs sinds 1950 (1950-2008)

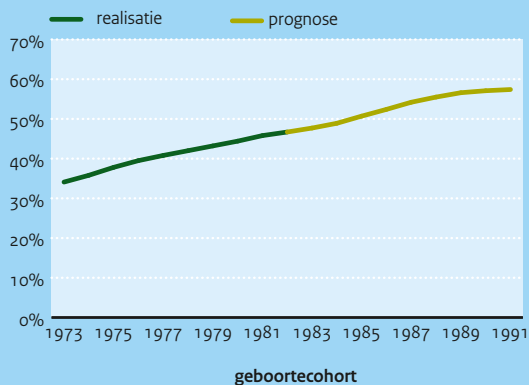
Bron: CBS

Figuur 13 Aantal studenten in het hoger onderwijs als percentage van de bevolking van 18-25 jaar sinds 1950, naar geslacht (1950-2008)

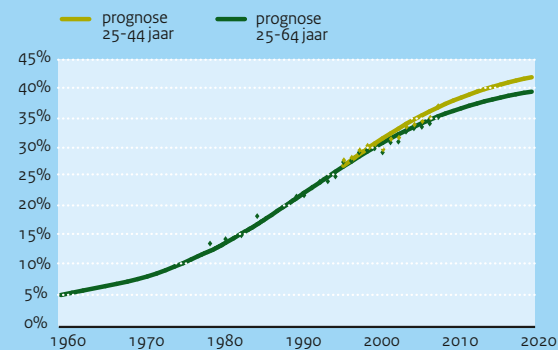
Bron en toelichting: CBS. Het aantal studenten is gedeeld door de aantallen 18-25-jarigen in de totale bevolking in de overeenkomstige jaren.

Figuur 14 Deelname aan het hoger onderwijs naar geboortear, gemeten t/m 26-jarige leeftijd (realisatie t/m 2008 en prognose voor de toekomstige ontwikkeling)

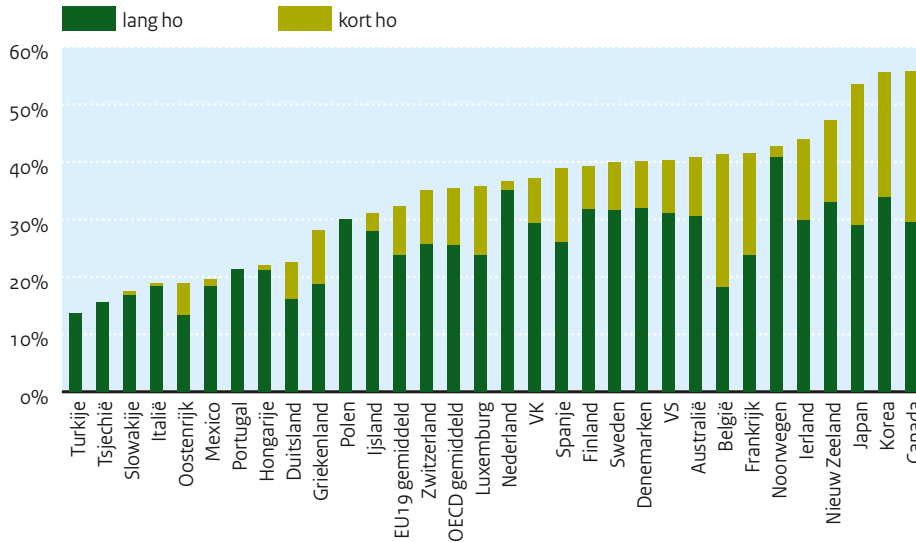
Bron en toelichting: het betreft hier de instroom in het hoger onderwijs naar geboortear, gemeten t/m 26-jarige leeftijd volgens 1 cijfer HO 2008 in de periode 1990 - 2008, gedeeld door de omvang van de bevolking naar geboortear per 1 januari 2009 volgens CBS.

Figuur 15 Aandeel van hoger opgeleiden in de beroepsbevolking sinds 1960 met prognose tot 2020

Bron: voor 1960 t/m 1985 zijn de gegevens afkomstig uit de volkstellingen van 1960 en 1971 en uit de steekproefsgewijze arbeidskrachtentellingen van 1979, 1981, 1983 en 1985. Vanaf 1990 zijn de gegevens afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De getrokken lijnen geven de functies weer waarmee de waargenomen ontwikkelingen kunnen worden beschreven.

Figuur 16 Percentage hoger opgeleiden onder de 25- tot 34-jarigen in Europese landen en de VS in 2007

Bron en toelichting: OECD, Education at a Glance, 2009, tabel A1.3a, opleidingsniveau ISCED 5A (minstens 4 jaar) + ISCED 6 (postdoctoraal).

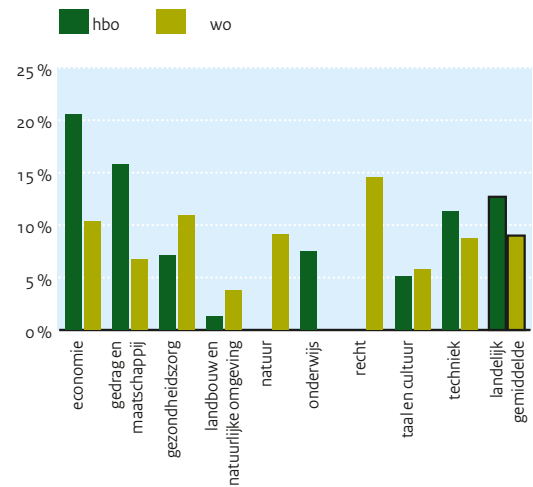
De internationale vergelijking van het opleidingsniveau van de bevolking wordt bemoeilijkt door definitieverschillen. Veel landen kennen kort hoger onderwijs (korter dan 4 jaar, meestal 1 of 2 jaar), wat in Nederland nog weinig voorkomt. In 2006 is gestart met pilots van 2-jarige associate degree-programma's in het hbo.

Als we alleen het hoger onderwijs meetellen met een duur van minstens 4 jaar, dan zit Nederland in de voorhoede. Als we ook het kort hoger onderwijs meetellen, scoort Nederland in de middenmoot (zie figuur 16).

2.2 Deelname verschillende doelgroepen

Het aandeel niet-westerse allochtonen met de Nederlandse nationaliteit in de instroom in het hbo was in 2008 bijna 13%. Niet-westerse allochtonen hebben minimaal één ouder die is geboren in een niet-westers land. De meesten zijn ingeschreven bij 'economie' en 'gedrag en maatschappij', de minste bij 'landbouw en natuurlijke omgeving'. Het aandeel

Figuur 17 Percentage niet-westers allochtone studenten met de Nederlandse nationaliteit in de instroom (bachelor- en ongedeelde opleidingen) per sector, hbo en wo, 2008

Bron: 1 cijfer HO 2008/CFI

niet-westerse allochtonen met de Nederlandse nationaliteit in de instroom in het wo was in 2008 9%. De meesten schreven zich in bij 'recht', 'gezondheid' en 'economie', de minsten bij 'landbouw en natuurlijke omgeving'.

Figuur 17 toont het percentage niet-westerse allochtone studenten met de Nederlandse nationaliteit in de instroom in het hbo en wo in 2008 (bachelor- en ongedeelde opleidingen), uitgesplitst naar sector.

Uit figuur 18 blijkt dat niet-westerse allochtone studenten nog steeds ondervertegenwoordigd zijn in het hoger onderwijs. Veel meer autochtonen van 16-20 jaar gaan naar het hbo. In de leeftijdsgroep van 21-25 jaar gaan wel bijna evenveel autochtonen en niet-westers allochtonen naar het hbo. Niet-westerse allochtonen gaan in alle leeftijdsgroepen aanzienlijk minder vaak naar het wetenschappelijk onderwijs. Niet-westerse allochtonen gaan dus laat naar het hoger onderwijs en vaker naar het hbo.

Figuur 19 laat zien dat leerlingen met hoog opgeleide ouders vaker instromen in het hoger onderwijs dan leerlingen met lager opgeleide ouders. Leerlingen van brugklascohort 1989 met hoog opgeleide ouders gaan vier maal zo vaak naar het wo als leerlingen met ouders met een opleiding op het niveau van havo, vwo of mbo. Leerlingen van brugklascohort 1999 met hoog opgeleide ouders gaan nog altijd meer dan twee maal zo vaak naar het wo. Bij het hbo geldt dit ook, maar hier stromen ook redelijk veel leerlingen van middelbaar en lager opgeleide ouders in.

Voor alle opleidingscategorieën van de ouders geldt dat leerlingen van het brugklascohort 1999 vaker in het hoger onderwijs instromen dan die van het cohort 1989.

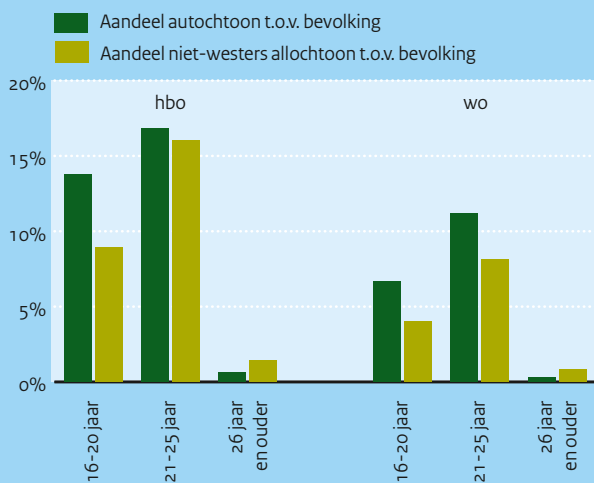
De toename is het minst voor leerlingen met ouders met een opleiding op vmbo-niveau die in het wo instromen (3% voor cohort 1989, 4% voor cohort 1999).

Bij vergelijking van opeenvolgende jaren moeten echter enkele kanttekeningen worden gemaakt. De vraag naar het opleidingsniveau van de ouders is gewijzigd en allochtone ouders doen vaak niet mee aan het onderzoek. Doordat er in de steekproef van het brugklascohort 1999 meer allochtonen zitten dan in die van 1989, is dit laatste probleem wat groter geworden. Voor cohort 1989 is van 7% van de ouders het opleidingsniveau onbekend; voor cohort 1999 is dat van 21% het geval. Daarnaast is het opleidingsniveau van ouders in de 10 jaar tussen de twee cohorten ook flink toegenomen. In 1989 had 15% niet meer dan basisonderwijs genoten, maar in 1999 was dat nog slechts 5%.

Figuur 20 toont de leerlingen in het hoger onderwijs, uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. Daarbij is uitgegaan van de ingeschrevenen in het hoger onderwijs uit brugklascohort 1999. Van de hbo-leerlingen heeft 44% ouders die havo, vwo of mbo hebben gevolgd. In het wo heeft 48% van de leerlingen ouders met hbo- of wo-niveau.

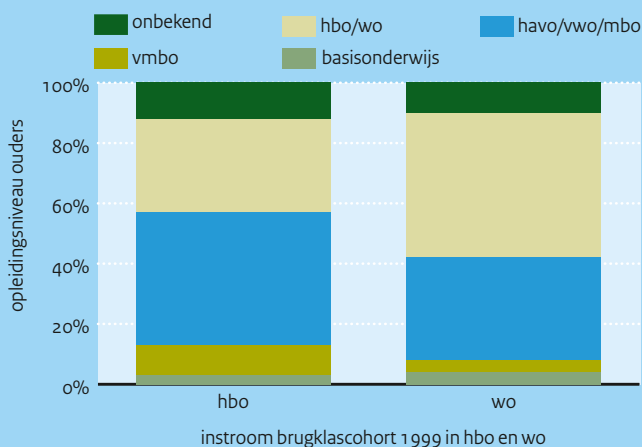
Figuur 21 laat de relatie zien tussen het opleidingsniveau van de vaders en de deelname van de kinderen aan het hoger onderwijs in Europa voor een aantal Europese landen. Als referentiegroepen voor het berekenen van de deelnameverhouding is de groep mannen tussen 40 en 60 jaar genomen met een lagere, middelbare of hogere opleiding. Opvallend in Nederland is de relatieve oververtegenwoordiging van studenten met hoger en lager opgeleide vaders. Studenten uit de middelbaar opgeleide groep zijn relatief ondervertegenwoordigd. Daarmee wijkt

Figuur 18 Deelname aan hbo en wo van niet-westers allochtone studenten in relatie tot de omvang van de bevolkingsgroep, 2008

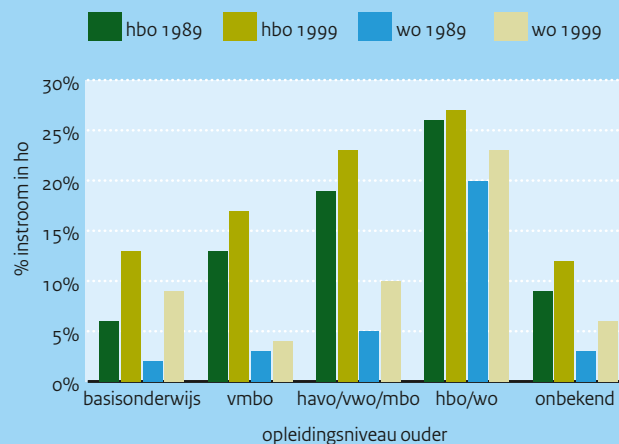

Bron: 1 cijfer HO 2008/CBS

Figuur 20 Ingeschrevenen in hoger onderwijs uit brugklascohort 1999, naar opleidingsniveau ouders

Figuur 19 Instroom in het hoger onderwijs van leerlingen uit brugklascohorten 1989 en 1999, gemeten maximaal twee jaar na het behalen van het eindexamen voortgezet onderwijs, per opleidingscategorie van de hoogst opgeleide ouder

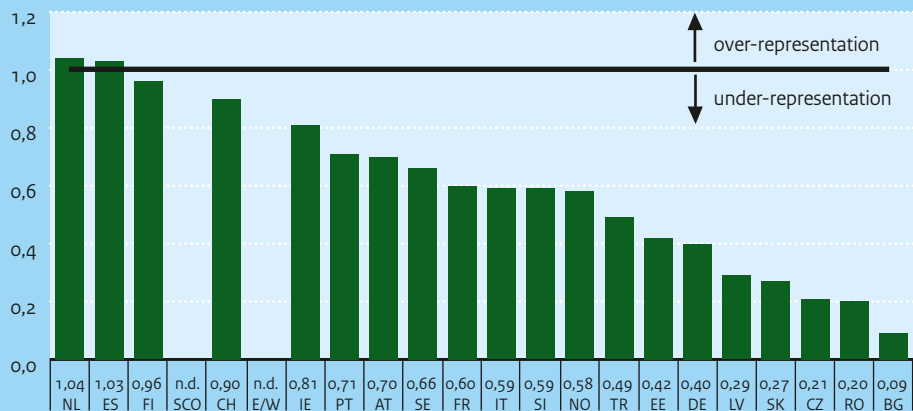
Bron: CBS (Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen (VOCL).

Toelichting: Het gaat om leerlingen die in het startjaar van het onderzoek (1989 of 1999) in de eerste klas van het voortgezet onderwijs zaten. Er is per opleidingscategorie van de ouders bepaald hoeveel van deze leerlingen in de twee jaar na het behalen van hun eindexamen naar het hoger onderwijs gaan. De instroomjaren in het hoger onderwijs kunnen verschillen, o.a. omdat sommige leerlingen havo (5 jaar) hebben gedaan, andere vwo (6 jaar).

Bron: CBS (Voortgezet Onderwijs Cohort Leerlingen (VOCL).

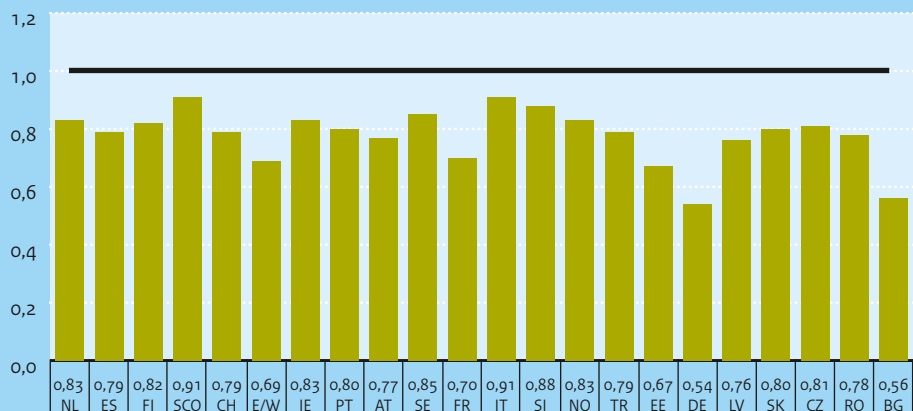
Toelichting: Het gaat om ingeschrevenen in het hoger onderwijs (gemeten maximaal twee jaar na het halen van het eindexamen voortgezet onderwijs) die in 1999 in de brugklas zaten. De instroomjaren in het hoger onderwijs kunnen verschillen, o.a. omdat sommige leerlingen havo (5 jaar) hebben gedaan, andere vwo (6 jaar). Van deze studenten is bepaald wat het opleidingsniveau van de ouders was.

Ratios for students with low education background

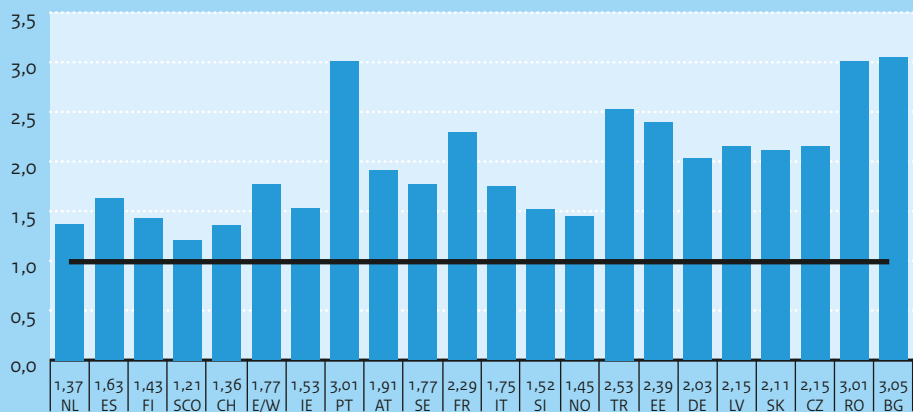

Figuur 2.1 Opleidingsniveau van vaders van studenten, internationaal vergeleken
Bron: Eurostudent III, 2005-2008

Ratios for students with up to high education background

Ratios for students with high education background

Nederland af van veel andere landen. Opvallend is bijvoorbeeld dat in Nederland en Spanje (ES) studenten met lager opgeleide vaders zijn oververtegenwoordigd. Hoewel in geen enkel land studenten met middelbaar opgeleide vaders oververtegenwoordigd zijn in het ho, scoort Nederland hier relatief hoog. In alle landen zijn studenten met hoogopgeleide vaders oververtegenwoordigd. Nederland scoort in deze groep relatief laag.

Een onderzoek door Risbo-Seor naar studeren met een functiebeperking toont aan dat 16,5% van de eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs een functiebeperking heeft. Ongeveer de helft van hen voelt zich daardoor tijdens de studie belemmerd.

De meeste van deze functiebeperkingen zijn niet onmiddellijk zichtbaar, zo blijkt uit het overzicht in figuur 22.

De belemmeringen verschillen per functiebeperking. Van de groep studenten met 5 of meer functiebeperkingen geeft 75% aan belemmeringen te ondervinden, terwijl van de groep met klachten in het autistisch spectrum 19% belemmeringen ondervindt. De studenten met dyslexie vormen een van de grootste groepen binnen de eerstejaarsstudenten met een functiebeperking. Bijna de helft van hen vindt dat zijn functiebeperking het studeren bemoeilijkt.

Het percentage studenten met een functiebeperking is in het wetenschappelijk onderwijs lager dan in het hoger beroepsonderwijs: 14,7% bij de universiteiten en 17,4% bij de hogescholen.

Een aantal eerstejaarsstudenten stopte al aan het begin van het eerste studiejaar met zijn studie. Uit het onderzoek

Figuur 22 Studeren met een functiebeperking

Beperking in concentratie	15,8
Dyslexie	14,4
Chronische ziekte	9,7
Depressie/stemmingstoornissen	9,5
Beperking in uithoudingsvermogen	8,5
Chronische vermoeidheid	7,9
(Langdurige) pijn	7,3
Beperking in beweging	7,1
Slaapstoornissen	5,4
Beperking in zien	4,1
Angst/paniekproblemen	4,1
Beperking in horen	2,3
Autistisch spectrum	1,8
Beperking in spreken	1,7
Anders	0,3
Totaal:	99,9

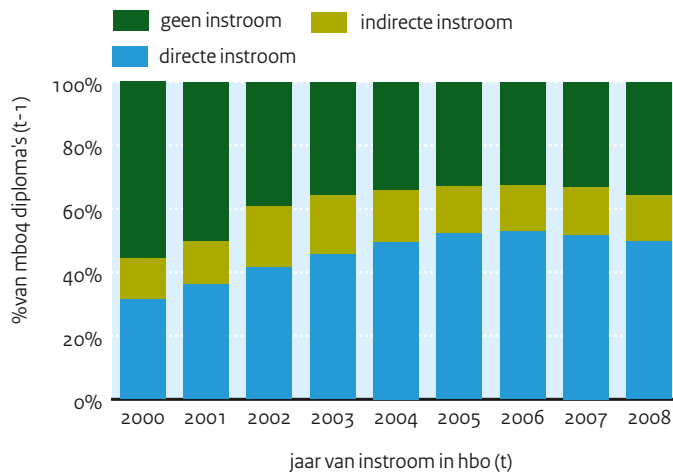
Bron: Risbo/SEOR, eerstejaarsstudenten cohort 2007/2008

blijkt niet of zij zich voor een andere opleiding hebben ingeschreven of dat zij zijn uitgeschreven uit het hoger onderwijs. Daarbij is er een significant verschil tussen hogescholen en universiteiten. Studenten met een functiebeperking in het hbo stopten bijna 2 keer vaker dan studenten op de universiteit (23,4% versus 11,9%).

2.3 Deelname naar vooropleiding

De doorstroming van mbo naar hbo is gedaald van 67% in 2007 naar ruim 64% in 2008 (figuur 23). Bijna de helft van de bol-4 gediplomeerden gaat direct naar het hbo; dat is iets minder dan vorig jaar. Daarnaast gaat bijna 15% van de bol-4 gediplomeerden binnen enkele jaren alsnog naar het hbo (indirecte doorstroom). Gegevens van voor 2001 zijn hier niet weergegeven, omdat door structuurveranderingen in het mbo de cijfers te veel trendbreuken vertonen. 2008 is in de figuur gebaseerd op voorlopige cijfers. De definitieve cijfers zullen naar verwachting hoger liggen.

Figuur 23 Doorstroom van mbo naar hbo

Bron en toelichting: mbo-diploma's van hbo-instromers zoals geregistreerd in 1 cijfer HO 2008 (domein soort ho), vanaf 2004 op basis van 1 cijfer MBO. Het totale aantal mbo-diploma's niveau 4 (bol-vt + bol-dt) is volgens de bekostigingstelling uit de onderwijsmatrix.

Figuur 24 toont de directe en indirecte instroom in het hbo en wo, ingedeeld naar vooropleiding. Onder directe instroom vallen de studenten die direct na hun vooropleiding doorgaan met hbo of wo. De indirecte instromers zijn een tijdje uit het onderwijs geweest. Van de instromers in het hbo komt het grootste deel, zo'n 37% in 2007, van het havo. De instroom vanuit het mbo in het hbo stabiliseert zich op ongeveer 25% en is daarmee een grote groep na de havisten. In het wo komt 52% van de instroom direct van het vwo.

2.4 Deeltijd onderwijs en een leven lang leren

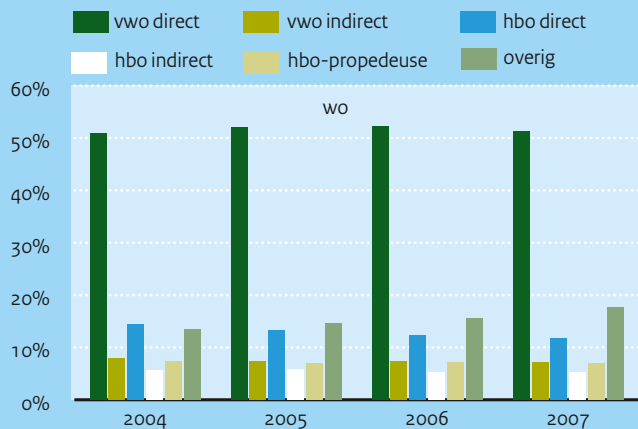
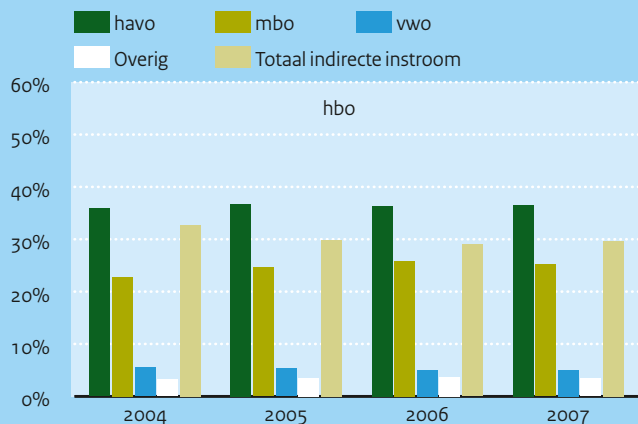
Leren en werken

De overheid wil een leven lang leren stimuleren, ook op het niveau van wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs. Zij heeft dan ook een actieplan ontwikkeld om de noodzakelijke randvoorwaarden te scheppen. In 2011 moeten in de leeftijdscategorie van 27 tot 40 jaar zo'n 10.000 mensen meer aan het (bekostigd) hoger beroepsonderwijs deelnemen dan in 2007. De teller staat in 2008 op ruim 48.700, zo'n 2.500 meer dan in 2007.

Er zijn twee opleidingsvormen die geschikt zijn om leren en werken te combineren: deeltijd en duaal onderwijs. Daarnaast biedt de Open Universiteit mogelijkheden voor het volgen van afstandsonderwijs. In 2008 is het aantal deeltijdstudenten in het hbo voor het eerst sinds 2003 licht gestegen tot ruim 61.700 (16% van het totaal). Het aantal deeltijdstudenten in het wo blijft echter dalen tot 11.400 in 2008 (5% van het totaal). Het aantal deelnemers aan duaal onderwijs (leren en werken) is in het hbo sterk toegenomen (figuur 25). In 2008 waren er 12.100 duale studenten. Het aantal duale studenten in het wo blijft zeer gering.

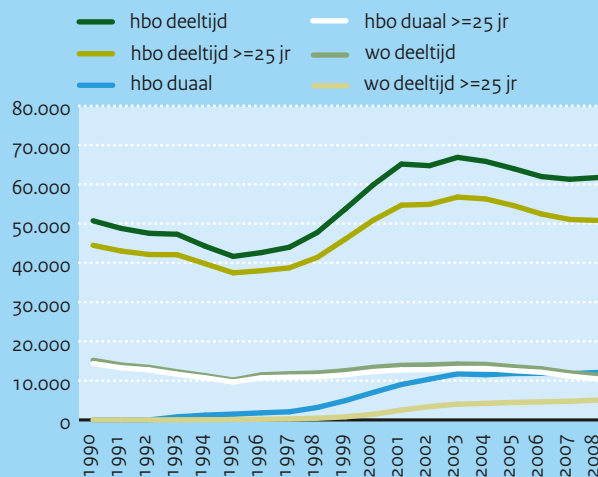

Figuur 24 Doorstroom van havo/vwo naar hbo/wo

Bron: Onderwijsmatrices CFI

Figuur 25 Aantal studenten in deeltijd- en duale opleidingen in hbo en wo

Bron: 1 cijfer HO 2008

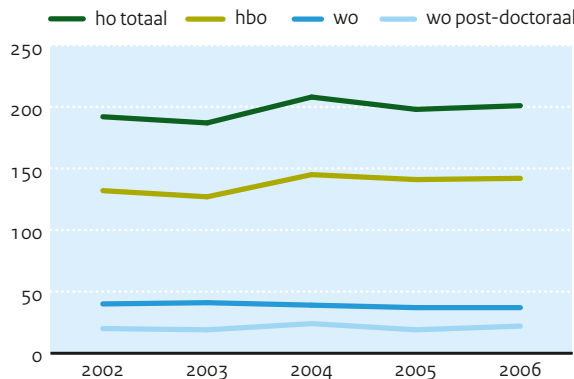
Uit figuur 25 blijkt duidelijk dat studenten van 25 jaar en ouder de grootste groep vormen binnen het deeltijd-onderwijs: in 2008 was 82% van de deeltijders in het hbo 25 jaar of ouder en 92% van de deeltijders in het wo.

Particulier onderwijs

Het particuliere, niet door de overheid bekostigde onderwijs, speelt een belangrijke rol in een leven lang leren. Meestal gaat het om volwassenenonderwijs dat wordt betaald door de werkgever, de student zelf (eventueel met studiefinanciering) of een uitkeringsinstantie.

Figuur 26 toont het aantal deelnemers aan particulier hoger onderwijs sinds 2002. Zo'n 70% van de deelnemers volgt een opleiding op hbo-niveau (142.000 in 2006). Het gaat niet alleen om volledige, diplomagerichte trajecten. Van de overige 30% volgt gemiddeld ongeveer tweederde een opleiding op wo-niveau (37.000 in 2006) en eenderde een opleiding op post-doctoraal niveau (22.000 in 2006). In driekwart van alle gevallen gaat het om werkgerelateerde opleidingen.

Figuur 26 Deelname aan het particulier hoger onderwijs (aantal = x 1000)

Bron: CBS. NB De cijfers voor 2006 zijn voorlopig.

2.5 Financiële toegankelijkheid

Om het onderwijs toegankelijk te houden, moet het betaalbaar blijven voor studenten. Studiefinanciering is daarvoor het belangrijkste instrument. De maximale hoogte van de studiefinanciering is wettelijk bepaald. Dit is het normbudget, dat bedoeld is voor de kosten van levensonderhoud.

De financiering van het normbudget is een zaak van drie partijen: de overheid, de ouders en de student zelf. OCV levert een bijdrage met een basisbeurs en een ov-studentenkaart. Van ouders wordt verwacht dat zij, wanneer mogelijk, bijdragen aan de financiering van hun kinderen. Hiervoor zijn richtbedragen, maar de hoogte van de bijdrage is een zaak tussen ouders en kinderen. De overheid verstrekt een aanvullende beurs als ouders niet of onvoldoende in staat zijn een bijdrage te leveren. Ten slotte is er de student zelf. Omdat de studie een investering in de eigen toekomst is, is het redelijk dat ook de student meebetaalt. Daarom staat de Wet studiefinanciering 2000 toe dat studerenden tot € 13.200 per jaar kunnen bijverdienen zonder dat dit consequenties heeft voor hun studiefinanciering. Studenten kunnen ook geld lenen bij de overheid om bij te dragen aan hun studie. Ze kunnen verder collegegeldkrediet krijgen om hun collegegeld te betalen. De hoogte daarvan hangt af van het feitelijk te betalen collegegeld en kan maximaal vijf maal het wettelijke collegegeld bedragen.

Figuur 27 laat zien dat het aantal studenten met studiefinanciering de ontwikkeling volgt van het aantal voltijds studenten in het hoger onderwijs. Niet alle voltijds studenten krijgen studiefinanciering, omdat ze te oud zijn of hun aanspraak op studiefinanciering hebben verbruikt.

In de afbeelding is een onderscheid zichtbaar tussen de nominale en de leenfase van een studie. In de nominale fase hebben studenten recht op studiefinanciering in de vorm van een basisbeurs, een ov-studentenkaart, een lening en eventueel een aanvullende beurs. Daarna hebben studenten (in de leenfase) nog 36 maanden recht op een ov-studentenkaart en een lening.

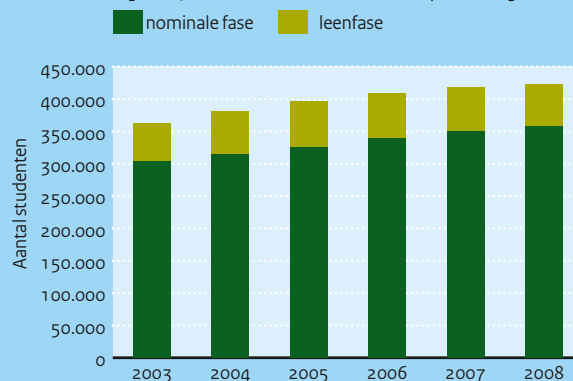
Het aantal studenten in het hoger onderwijs met een lening steeg van 2003 tot 2008 sterker dan het aantal studenten met studiefinanciering (zie figuur 28). Een vrij groot deel van de wo-studenten sluit pas aan het eind van zijn studie (na het 4e jaar) een eerste lening af.

Uit figuur 29 blijkt dat studenten een groter deel van de leenmogelijkheid opnemen. In de nominale fase kunnen studenten maximaal een bedrag lenen dat gelijk is aan het verschil tussen het normbudget en de som van basis- en aanvullende beurs. De maximale lening in de 36 maanden na de nominale duur van de studie (leenfase) bedraagt per 1 januari 2009 € 832 per maand.

Leningen moeten na de studie worden terugbetaald. Daarvoor geldt een maximale terugbetalingstermijn van vijftien jaar, die twee jaar na beëindiging van de studie begint. Daarbij wordt rekening gehouden met de draagkracht van de debiteur. Als de student aan het einde van de terugbetalingstermijn nog schulden heeft, worden die kwijtgescholden.

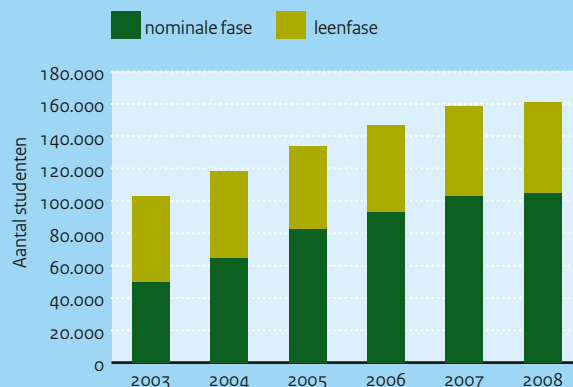
Het collegegeld loopt in de verschillende OESO-landen sterk uiteen (zie figuur 30). Ook binnen een land komen soms grote verschillen voor. Om de bedragen te kunnen vergelijken, zijn ze uitgedrukt in dollars en gekoppeld aan koopkracht.

Figuur 27 Aantal studenten ho met studiefinanciering

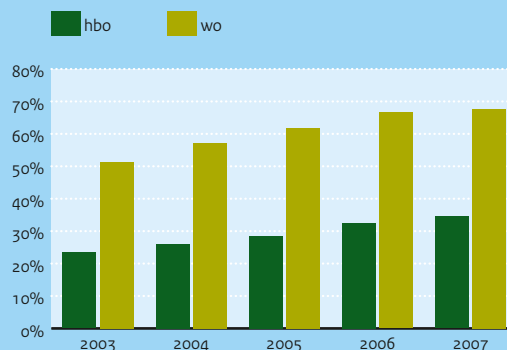
Bron: IB-Groep, 2009

Figuur 28 Aantal studenten ho met een lening

Bron: IB-Groep, 2009

Figuur 29 Leenbedrag als percentage van het maximale leenrecht (opnamepercentage)

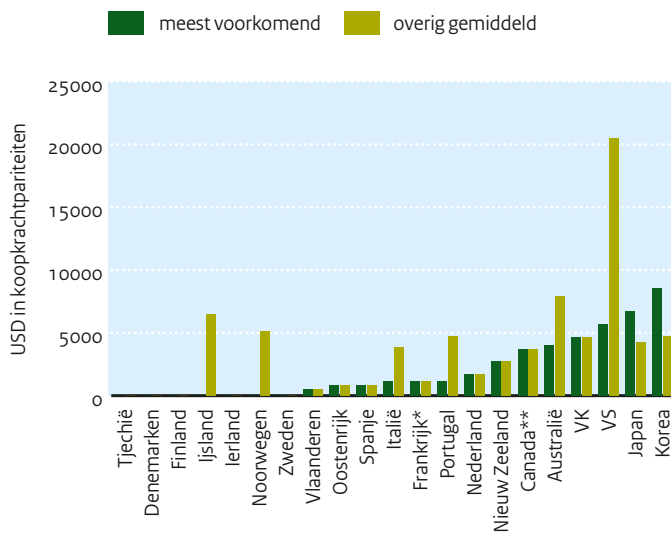

Bron: IB-Groep, 2009

De eerste staaf geeft het gemiddelde tarief weer dat het merendeel van de studenten betaalt, meestal aan publieke of publiek bekostigde instellingen. Alleen in Japan en Korea studeren de meeste studenten aan private instellingen.

De tweede staaf geeft het gemiddelde tarief aan dat de rest van de studenten betaalt. Zo betalen in Noorwegen de meeste studenten aan publieke instellingen geen collegegeld. De 12% studenten in private, maar wel gesubsidieerde, instellingen betaalt meestal een behoorlijk collegegeld van meer dan 5000 dollar. Ook in IJsland is er zo'n groot verschil. Bijna 80% van de studenten betaalt geen collegegeld, de resterende 20% betaalt tussen de 2000 en 6500 dollar.

Figuur 30 Gemiddeld collegegeld voor nationale studenten, voltijd. Meest voorkomende tarief en tarief voor de overige studenten.

Bron: en toelichting: OECD Education at a Glance 2009, tabel B5.1a
 Gemiddelde jaarlijkse collegegeld voor voltijdstudenten, in het (langdurend) hoger onderwijs (iscd 5A).
 Gekozen is voor het collegegeld dat de grootste groep studenten betaalt (over het algemeen dat van de publiek bekostigde universiteiten).
 Waar gedifferentieerd wordt tussen bachelor en masterfase is het tarief van de bachelorfase opgenomen.

3 Kwaliteit

3.1 Differentiatie van het onderwijsaanbod

Sinds de invoering van de bachelor-masterstructuur in 2002, zijn vrijwel alle hbo- en wo-opleidingen omgezet in bachelor- en masteropleidingen. In het hbo duren de bacheloropleidingen vier jaar en masteropleidingen over het algemeen één jaar. Het aantal masteropleidingen in het hbo is beperkt (bijvoorbeeld eerstegraads lerarenopleidingen,

opleidingen in de kunstensector en de zorg). In het wo is de bachelor 3-jarig en duurt de master 1 of 2 jaar. Vooral in de sectoren techniek, natuur en landbouw komen 2-jarige masteropleidingen voor. Ook is er de recente ontwikkeling naar onderzoeksmasters, die vooral voorkomen in de alfa en gamma wetenschappen en die ook 2-jarig zijn. Figuur 31 geeft een overzicht van het aantal studenten in de verschillende typen opleidingen (in het bekostigde onderwijs).

Figuur 31 Aantal ingeschreven studenten in bachelor en masteropleidingen, 2008/2009

	Aantal ingeschrevenen (x 1000)	In %
WO		
Bachelor	147,0	67%
Master	60,4	27%
Ingeschrevenen in lange master (≥ 120 ects)	19,8	
Ingeschrevenen in onderzoeksmasters	2,2	
Ongedeelde studies	13,0	6%
Totaal studenten wo	220,4	100%
HBO		
Bachelor	371,6	97%
Master	12,1	3%
Totaal studenten hbo	383,7	100%
Totaal HO	604,1	100%

Bron: 1 cijfer HO 2008

Figuur 32 laat het totale aantal geaccrediteerde opleidingen in hbo en wo zien, inclusief het niet-bekostigde onderwijs, dat door alle ho-instellingen en hun vestigingen wordt

aangeboden. Opmerking: de registratie van niet-bekostigde opleidingen (mba's en postinitiële trajecten) in het CROHO is niet volledig.

Figuur 32 Aantal aangeboden opleidingen in hbo en wo naar opleidingsfase, -vorm en bekostiging

Opleidingsfase	opleidingsvorm	bekostiging		eindtotaal
		aangewezen	bekostigd	
associate degree	voltijd	6	47	53
	deeltijd	7	33	40
	duaal		15	15
totaal associate degree		13	95	108
hbo bachelor	voltijd	472	1178	1650
	deeltijd	551	833	1384
	duaal	355	565	920
totaal hbo bachelor		1378	2576	3954
hbo master	voltijd		64	64
	deeltijd	1	118	119
	duaal		31	31
totaal hbo master		1	213	214
wo bachelor	voltijd	5	439	444
	deeltijd	3	134	137
	duaal		2	2
totaal wo bachelor		8	575	583
wo master	voltijd	21	952	973
	deeltijd	10	389	399
	duaal	3	154	157
totaal wo master		34	1495	1529
Eindtotaal		1434	4954	6388

Bron: CROHO, oktober 2008

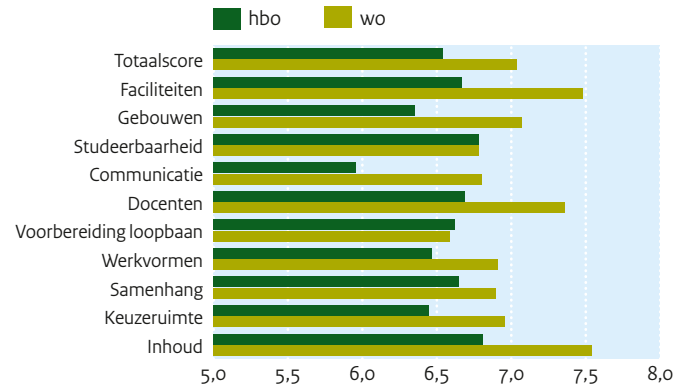
Toelichting: Geteld is het aantal opleidingscodes per categorie. Opleidingen kunnen door meer dan 1 instelling op meer dan 1 vestigingsplaats worden aangeboden. Bij accreditatie kunnen aan opleidingen 'bijzondere kenmerken' worden toegekend en kan de 'bijzondere kwaliteit' van een opleiding worden erkend door op facetten van de beoordeling 'excellent' te scoren. Deze kenmerken maken het mogelijk dat speciale kwaliteit beter zichtbaar wordt gemaakt. Tabel 11 achterin deze publicatie laat zien dat 10 opleidingen bijzondere kenmerken hebben, allen hbo-bacheloropleidingen. Een deel daarvan heeft ook kenmerken van bijzondere kwaliteit. Het kenmerk van bijzondere kwaliteit is daarnaast aan nog 1 hbo bachelor-, 1 hbo master-, 3 wo bachelor- en 2 wo masteropleidingen toegekend.

3.2 Kwaliteit volgens studenten

Figuur 33 laat zien dat de studenten het onderwijs gemiddeld een voldoende geven. De wo-studenten geven een hoger cijfer dan de hbo-studenten, met een 7,5 als uitschieter voor de inhoud. Hbo-studenten geven gemiddeld een 6,5 en waarderen de communicatie het laagst, met een krappe 6.

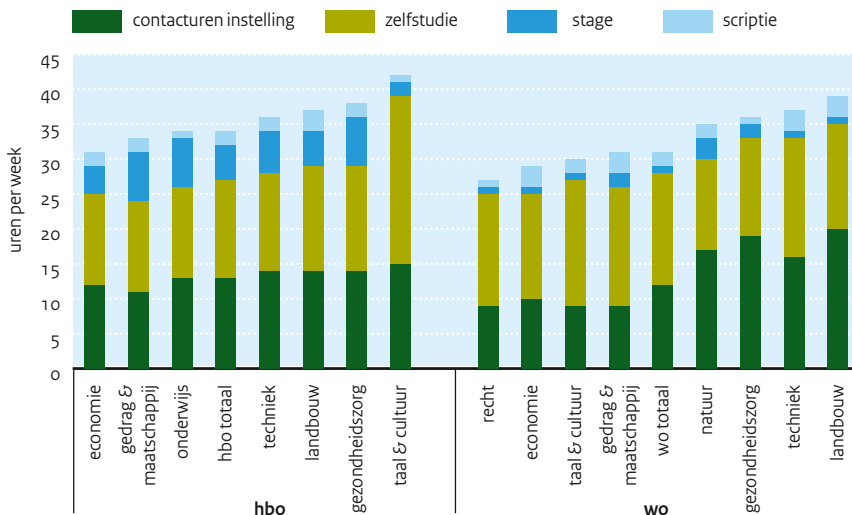
Figuur 34 laat zien hoeveel tijd studenten in 2008 gemiddeld aan hun studie hebben besteed. Ze studeren gemiddeld 27 uur per week (wo: recht) tot 42 uur per week (hbo: taal&cultuur/kunst). Die studietijd is voor een belangrijk deel zelfstudie. Het aantal contacturen wisselt van ongeveer 10 uur bij de alfa- en gamma-studies in het wo, tot ongeveer 20 uur bij medische universitaire studies en landbouw wo. In het hbo zijn de verschillen in contacturen minder groot, en gaat het om tussen de 12 en 15 uur per week.

Figuur 33 Waardering van het hoger onderwijs door studenten, 2006-2009

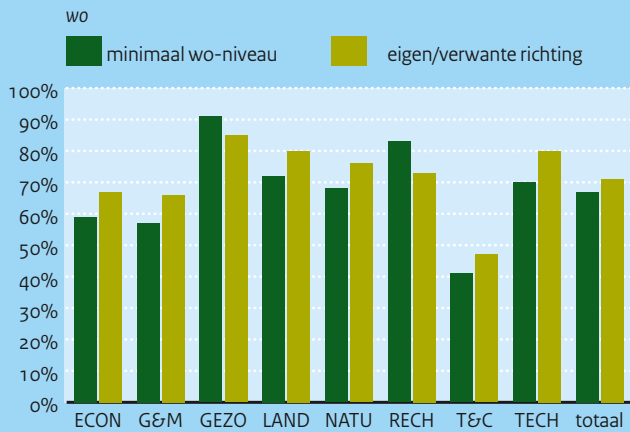
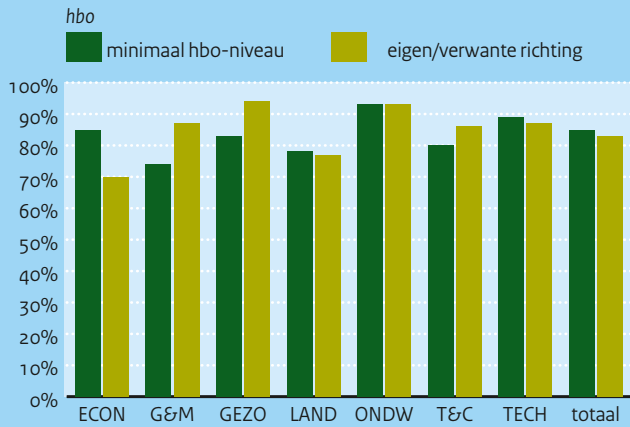
Bron: Stichting Studiekeuze 123/ResearchNed, Database Studiekeuze 2009

Figuur 34 Studietijd van studenten in 2008

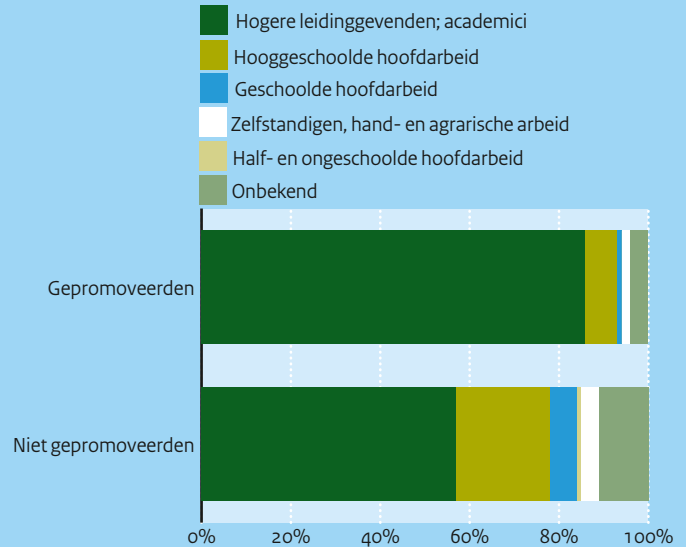
Bron: OCW Studentenmonitor 2008. Uren gemiddeld voor alle studenten.

Figuur 35 Percentage afgestudeerden hbo en wo met een baan op minimaal hbo- respectievelijk wo-niveau en in de eigen/verwante richting

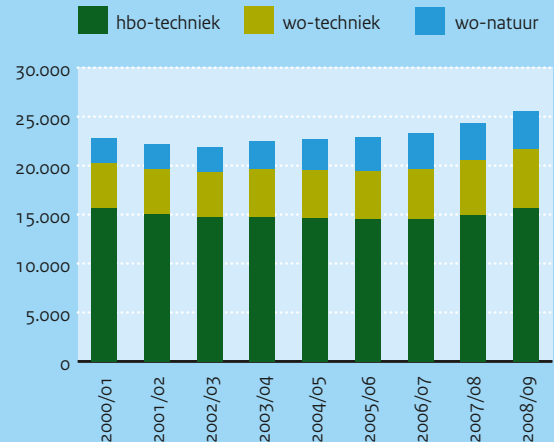
Bron en toelichting: hbo-monitor 2008/STOA 2008. De afgestudeerden zijn gemiddeld anderhalf jaar na afstuderen bevraagd.

Figuur 36 Gepromoveerde en niet-gepromoveerde academici in Nederland naar sociale klasse, 2004/2007

Bron: Tanja Traag en Henk-Jan Dirven, Arbeidsmarktpositie van gepromoveerden, in: CBS, Socioeconomische trends, 4e kwartaal 2008

Figuur 37 Ontwikkeling instroom bèta- en techniekopleidingen

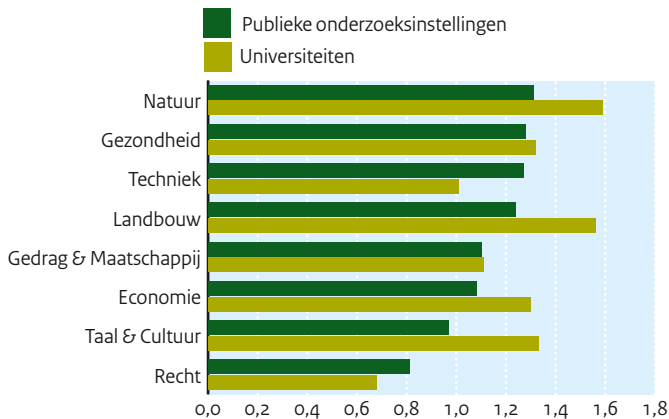
Bron: 1 cijfer HO 2008

3.3 Aansluiting op de arbeidsmarkt en ondernemerschap

Uit figuur 35 blijkt dat afgestudeerde hbo-ers na anderhalf jaar veel vaker werk op hun eigen niveau of hoger hebben dan afgestudeerde wo-ers (85% versus 67%). Ook hebben afgestudeerde hbo-ers vaker werk in de eigen of verwante richting dan afgestudeerde wo-ers (83% versus 71%). De sector gedrag & maatschappij kent het laagste aandeel hbo-ers minimaal op zijn eigen niveau werkt (74%), de sector onderwijs het hoogste (93%). Hbo-ers die zijn afgestudeerd in de sector economie werken het minst in de eigen of verwante richting (70%), hbo-ers afgestudeerd in de sector gezondheidszorg het meest (94%). De onderwijssector taal & cultuur kent het laagste aandeel wo-ers dat op minimaal eigen niveau werkt (slechts 41%),

Figuur 38 Citatie-impact naar clusters van disciplines, 2003-2006

Bron: Web of Science-bestand (Thomson Scientific); databewerking: CWTS/ NOWT. De citatie-impactscores zijn veldgenormeerde citatie-impactscores, waarbij een score 1,0 overeenkomt met het wereldgemiddelde.

de sector gezondheidszorg het hoogste (91%). De situatie is hetzelfde als gekeken wordt naar banen in de eigen of verwante richting. Wo-ers die zijn afgestudeerd in de sector taal & cultuur werken het minst in de eigen of verwante richting (slechts 47%), wo-ers afgestudeerd in de sector gezondheidszorg het meest (85%).

Uit een CBS-analyse van de Enquête Beroepsbevolking blijkt dat gepromoveerde academici vaker in een leidinggevende of academische baan terecht komen dan niet-gepromoveerden (resp. 86 en 57 procent). Zie figuur 36. Uit dezelfde analyse blijkt ook dat gepromoveerden gemiddeld meer verdienen dan niet-gepromoveerde academici. Het verschil bedroeg gemiddeld 21 procent.

Uit figuur 37 blijkt dat de instroom in exacte en technische richtingen sinds 2000 met bijna 12% is gestegen. In de figuur is geen rekening gehouden met de ontwikkeling van de instroom in de zogenoemde snijvlakopleidingen (opleidingen die voor meer dan 50% bestaan uit natuur- en techniekvakken). Zie daarvoor de voortgangsrapportage Deltaplan Bèta Techniek van 2 juni 2008.

3.4 Onderzoek en internationale rankings van onderwijs en onderzoek

Figuur 38 laat zien dat het aantal citaties naar onderzoeksartikelen van Nederlandse onderzoekers in vergelijking met het aantal citaties wereldwijd (ook wel citatie-impact geheten) tussen de disciplines erg verschilt. Dat heeft ondermeer te maken met verschillende publicatieculturen in de disciplines. In de bètaclusters wordt meer geciteerd dan in de alfa- en gammaclusters. Daarnaast hebben de

publieke onderzoeksinstellingen in 6 van de 8 clusters een hogere citatie-impact dan de universiteiten. Uitzonderingen zijn techniek en recht.

Figuur 39 geeft de verdeling van de inkomsten voor onderzoeksprojecten die Nederlandse organisaties in 2007, 2008 en begin 2009 (tot en met februari) verwierven uit het zevende kaderprogramma van de Europese Unie. De inkomsten per type organisatie zijn opgesplitst naar de verschillende hoofdcategorieën van het Kaderprogramma. Het Nederlandse aandeel was 655 miljoen euro, wat overeenkomt met 6,4 procent van het totaal uitgegeven budget. In vergelijking met de Nederlandse bijdrage aan het budget voor het kaderprogramma (5 procent), is dat een positief resultaat. Het grootste deel van de inkomsten kwam terecht bij het programma 'Cooperation', waar het gaat om de inhoudelijke programma's. Ongeveer 12 procent kwam terecht bij de persoonsgerichte programma's 'Ideas' en 'People'.

De Europese Onderzoeksraad (ERC) financiert grensverleggende, persoonsgerichte programma's, als onderdeel van het zevende EU-kaderprogramma. In 2009 vond de tweede ronde toekenningen plaats, gericht op jongere wetenschappers (starting grants).

Nederlandse onderzoekers waren net als in 2008 zeer succesvol. In totaal waren er ongeveer 2.500 aanvragen, waarvan er nu 219 zijn toegekend aan onderzoekers in 19 landen. Daarvan gingen 15 toekenningen naar onderzoekers van Nederlandse instellingen (zie figuur 40). 5 toekenningen waren op het gebied van life sciences, 6 op het gebied van de natuur- en technische wetenschappen en 4 op het gebied van de sociale en geesteswetenschappen. Steeds meer wetenschappelijk onderzoek wordt met buitenlandse wetenschappers uitgevoerd, wat leidt tot

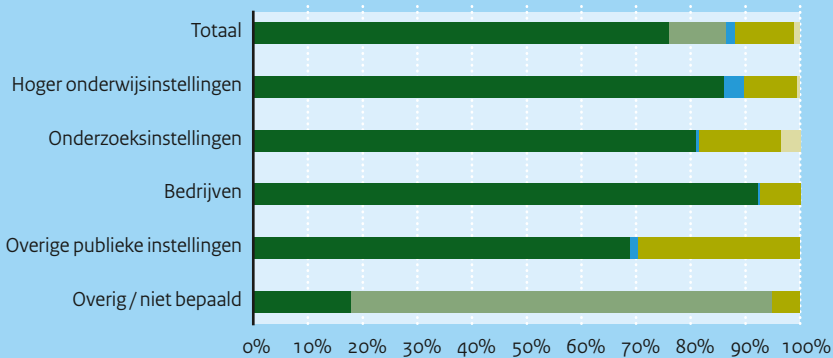
internationale co-publicaties. Figuur 41 laat zien dat de ene universiteit meer internationale co-publicaties produceert dan de andere, van 37 procent voor de UT tot 49 procent voor de WUR.

Uit de figuur blijkt verder dat bij alle universiteiten de citatie-impactscore hoger is bij internationale co-publicaties dan bij alle publicaties samen, al is dat verschil bij de ene universiteit groter dan bij de andere. Met andere woorden: internationaal samenwerken en publiceren leidt tot meer citaties dan nationaal samenwerken of niet samenwerken.

Nederlandse universiteiten doen het op de verschillende internationale ranglijsten goed, in vergelijking met de andere Europese landen (zie figuur 42). De rangorde van de Nederlandse universiteiten verschilt enigszins per lijst, doordat verschillende punten met elkaar worden vergeleken. De Universiteit Utrecht doet het bijvoorbeeld goed op de Academic Ranking of World Universities (ARWU) van de Sjanghai Jiao Tong University, doordat in Utrecht Nobelprijswinnaars werken. De Erasmus Universiteit Rotterdam staat hoog op de ranglijst van de universiteit van Leiden, doordat Rotterdam een universitair medisch centrum heeft.

Figuur 39 Deelname Nederland aan het zevende EU-kaderprogramma, verdeling naar type organisatie en type programma

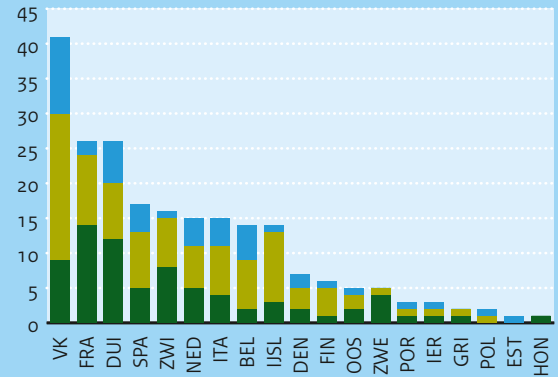
Cooperation Ideas People Capacities Euratom

Bron: SenterNovem / EG Liaison

Figuur 40 ERC-toekenningen naar wetenschapsgebieden, 2009

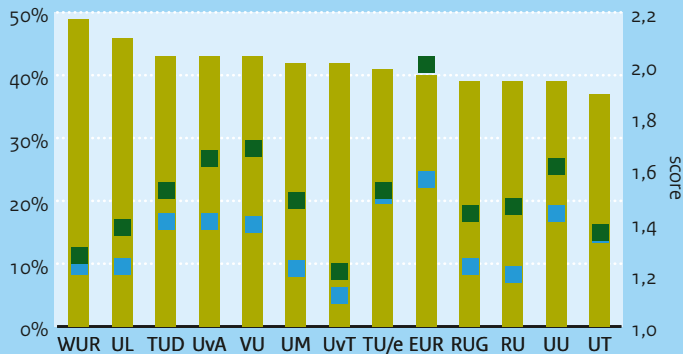
Life sciences Natuur/Techniek Sociale en geesteswetenschappen

Bron: SenterNovem / EG Liaison

Figuur 41 Aandeel internationale co-publicaties van Nederlandse universiteiten met bijbehorende citatie-impactscore, 2003-2006

% internationale co-publicaties
citatie-impact internationale co-publicaties
citatie-impact alle publicaties

Bron: Web of Science-bestand (Thomson Scientific); databewerking: CWTS/NOWT.

Figuur 42 Top-100 universiteiten van Europa volgens rankings

Sjanghai Jiao Tong ranking, 2008		Leiden Ranking (CWTS), 2000-2007	
1	University of Cambridge	1	University of Oxford
2	University of Oxford	2	University of Cambridge
3	University College London	3	Ecole Polytech Federale Lausanne
4	ETH Zürich	4	ETH Zürich
5	Imperial College London	5	Technical University Denmark
6	University of Manchester	6	University Lausanne
7	University of Paris 06	7	Imperial Coll London
8	University of Copenhagen	8	Erasmus Universiteit Rotterdam
9	Universiteit Utrecht	9	University Edinburgh
10	University of Paris 11	10	University College London
23	Universiteit Leiden	11	Technische Universiteit Delft
35-58	Vrije Universiteit Amsterdam	15	Vrije Universiteit Amsterdam
35-58	Universiteit van Amsterdam	18	Universiteit van Amsterdam
35-58	Rijksuniversiteit Groningen	19	Universiteit Utrecht
59-79	Technische Universiteit Delft	27	Universiteit Leiden
59-80	Erasmus Universiteit Rotterdam	29	Wageningen Universiteit
59-81	Radboud Universiteit Nijmegen	30	Universiteit Groningen
59-82	Wageningen Universiteit	31	Universiteit Maastricht
		40	Radboud Universiteit Nijmegen

Bron:

- Sjanghai Jiao Tong ranking - <http://www.arwu.org/>

- Leiden ranking - http://www.cwts.nl/ranking/top100_green_lst.html

3.5 Internationale mobiliteit van studenten

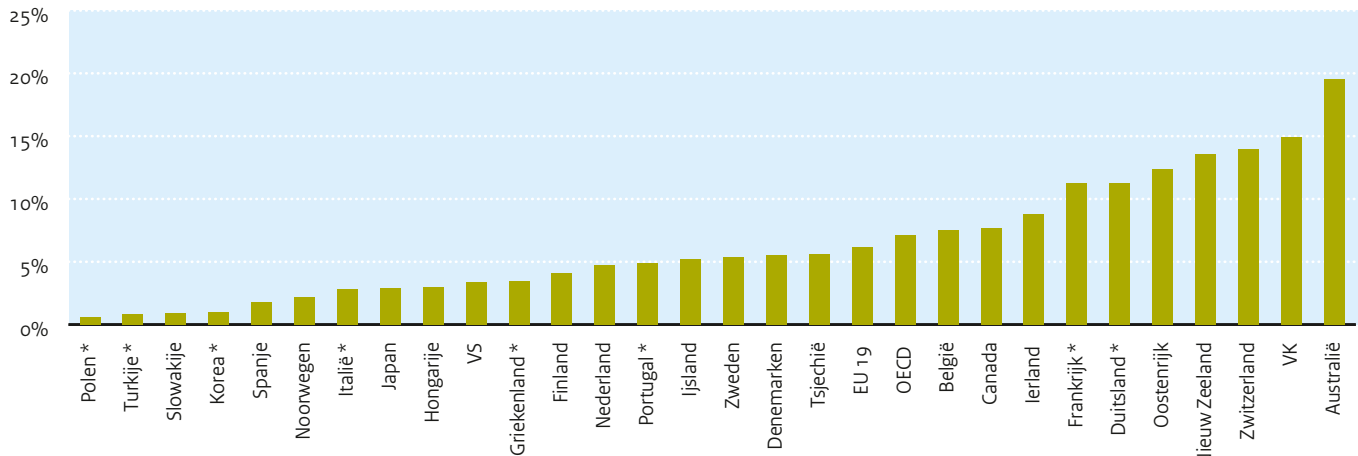
Er studeren maar weinig buitenlandse studenten in Nederland (figuur 43). Eén van de redenen is waarschijnlijk de taal. Landen als België, Frankrijk, Duitsland, Engeland en Zwitserland hebben in dat opzicht een voordeel. Toch heeft Nederland een iets groter percentage internationale studenten dan de VS en de Scandinavische landen. Uit de OESO-rapportage blijkt verder dat het aandeel internationale studenten in de OESO tussen 2000 en 2007 gemiddeld verdubbelde. In Nederland was de groei nog sterker.

De buitenlandse studenten (naar nationaliteit) in het Nederlandse hoger onderwijs komen voor het grootste deel

uit Duitsland, gevolgd door China en België (figuur 44). Voor deze figuur zijn gegevens uit de Nederlandse statistieken gebruikt, omdat deze nauwkeuriger zijn dan de OESO-gegevens op dit punt. Het is op basis van deze gegevens niet te zeggen of deze studenten speciaal voor de studie naar Nederland zijn gekomen of al in Nederland woonden.

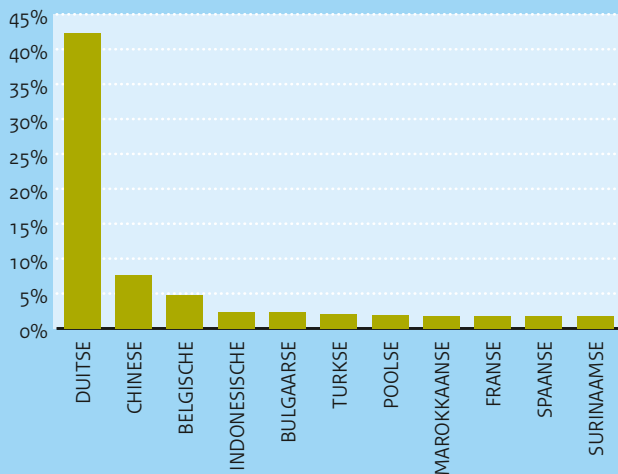
Nederlandse studenten die in het buitenland aan een hogeschool of universiteit gaan studeren, gaan bijna allemaal naar een OESO-land. Figuur 45 geeft de top 10 van die landen, waar 84% van de studenten naartoe gaat. De meest voorkomende bestemmingen zijn België en het

Figuur 43 Aandeel internationale studenten in een aantal OESO-landen, 2007

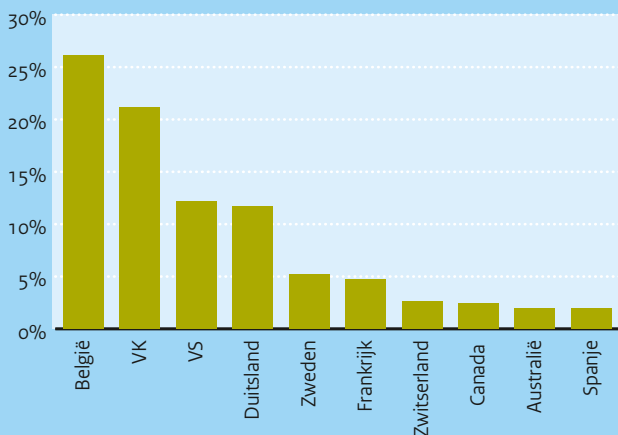
Bron en toelichting: OECD Education at a Glance, 2009, tabel C3.1 'International students' zijn studenten die hun land van oorsprong hebben verlaten en verhuisd zijn met als doel het volgen van een studie. *' in deze landen gaat het om 'foreign students', in plaats van 'international students'. Van Mexico en Luxemburg zijn geen gegevens beschikbaar.

Figuur 44 Buitenlandse ho-studenten ingeschreven in Nederland in 2008 naar de belangrijkste landen van herkomst (nationaliteit)

Bron: 1 cijfer HO 2008

Figuur 45 Bestemming van Nederlandse studenten in het buitenland in 2007

Bron: OECD Education at a Glance 2009, tabel C2.3

Verenigd Koninkrijk. Naar de Verenigde Staten en Duitsland gaat ongeveer een gelijk percentage, namelijk 12%.

Uit figuur 46 blijkt dat Nederland goede vooruitgang boekt met het halen van de Bologna-doelstellingen. Nederland staat daarin met Noorwegen op een gedeelde vijfde plaats

De stappen die zijn gezet zijn de volgende: In 2008 heeft Nederland Lissabon Erkenningconventie geratificeerd en is daarvoor wetgeving ingevoerd. Gevolg is dat als een student in eigen land zou worden toegelaten, hij ook in Nederland wordt toegelaten. Het Nationaal Kwalificatieraamwerk Hoger Onderwijs is gereedgekomen. Een voorstel voor het wettelijk mogelijk maken van “joint degrees” is in 2009 na behandeling in de Tweede Kamer, in de Eerste Kamer ingediend. Tot nu toe lag de nadruk bij rapportages in Nederland over de voortgang voor de Bolognadoelen op wettelijke regelingen. In de komende periode zullen rapportages meer aandacht besteden aan het gebruik van leeruitkomsten, het erkennen van elders behaalde ECTS-punten en de afgifte van het Diploma Supplement in Europees format.

In april 2009 werden middels het Leuven/Louvain-la-Neuve Communiqué door de Bologna ministers nieuwe afspraken gemaakt voor de periode tot 2020 (zie www.Bologna2009Benelux.org).

Figuur 46 maakt de voortgang bij het invoeren van de Bolognadoelstellingen van de deelnemende landen zichtbaar. De kleuren geven een ranking aan op een schaal van 1 t/m 5, waarbij 5 volledig geïmplementeerd betekent. Donkergroen = 5; lichtgroen = 4; geel = 3; oranje = 2; rood = 1.

Figuur 46 Voortgang Bologna-proces.

COUNTRY	Degree System			Quality Assurance			Recognition			
	2 cycles	Access	NQF	External	Students	Internat	Dip.-supp.	Lisbon	ECTS	RPL
Albania	Dark Green	Orange	Yellow	Light Green	Light Green	Orange	Light Green	Yellow	Light Green	Red
Andorra	Orange	Dark Green	Orange	Yellow	Orange	Orange	Dark Green	Orange	Orange	Red
Armenia	Dark Green	Dark Green	Yellow	Light Green	Dark Green	Orange	Yellow	Dark Green	Yellow	Yellow
Austria	Yellow	Dark Green	Yellow	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Light Green	Yellow
Azerbaijan	Light Green	Dark Green	Red	Light Green	Light Green	Red	Red	Yellow	Light Green	Dark Green
Belgium Flemish	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Red	Dark Green	Dark Green
Belgium French	Dark Green	Dark Green	Yellow	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Red	Light Green	Dark Green
Bosnia Herzegovina	Light Green	Dark Green	Yellow	Orange	Light Green	Orange	Dark Green	Yellow	Light Green	Orange
Bulgaria	Dark Green	Dark Green	Yellow	Dark Green	Yellow	Orange	Light Green	Dark Green	Dark Green	Light Green
Croatia	Light Green	Yellow	Yellow	Light Green	Dark Green	Dark Green	Yellow	Dark Green	Dark Green	Yellow
Cyprus	Dark Green	Dark Green	Red	Yellow	Orange	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Light Green	Red
Czech Republic	Light Green	Dark Green	Yellow	Light Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Orange
Denmark	Dark Green	Dark Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green
Estonia	Dark Green	Dark Green	Yellow	Light Green	Dark Green	Yellow	Light Green	Dark Green	Light Green	Light Green
Finland	Dark Green	Dark Green	Yellow	Light Green	Dark Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green
France	Light Green	Dark Green	Light Green	Light Green	Yellow	Dark Green	Yellow	Light Green	Light Green	Dark Green
Georgia	Light Green	Dark Green	Yellow	Dark Green	Light Green	Orange	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green
Germany	Orange	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Light Green	Dark Green	Yellow	Light Green	Orange	Light Green
Greece	Dark Green	Dark Green	Red	Light Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Red	Dark Green	Orange
Holy See	Dark Green	Yellow	Yellow	Yellow	Light Green	Dark Green	Light Green	Dark Green	Light Green	Yellow
Hungary	Yellow	Dark Green	Yellow	Dark Green	Light Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Yellow	Yellow
Iceland	Dark Green	Dark Green	Light Green	Yellow	Yellow	Yellow	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green
Ireland	Dark Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green	Light Green	Dark Green	Dark Green	Dark Green
Italy	Dark Green	Dark Green	Orange	Yellow	Orange	Orange	Light Green	Red	Dark Green	Light Green

COUNTRY	Degree System		Quality Assurance				Recognition			
	2 cycles	Access	NQF	External	Students	Internat	Dip.sup.	Lisbon	ECTS	RPL
Latvia	Green	Green	Yellow	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Yellow
Liechtenstein	Green	Green	Yellow	Yellow	Green	Orange	Green	Green	Green	Orange
Lithuania	Green	Green	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Orange
Luxembourg	Green	Green	Orange	Green	Yellow	Green	Green	Green	Green	Green
Malta	Green	Green	Green	Yellow	Red	Red	Yellow	Green	Yellow	Yellow
Moldova	Green	Green	Red	Green	Green	Yellow	Green	Yellow	Green	Red
Montenegro	Green	Green	Yellow	Green	Yellow	Orange	Green	Green	Green	Orange
Netherlands	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Yellow	Green	Green	Green
Norway	Green	Green	Yellow	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Poland	Green	Green	Orange	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Yellow
Portugal	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Romania	Green	Green	Yellow	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Russia	Red	Green	Red	Green	Yellow	Yellow	Yellow	Green	Yellow	Orange
Serbia	Green	Green	Orange	Green	Green	Orange	Green	Green	Green	Orange
Slovakia	Green	Green	Red	Green	Red	Orange	Yellow	Green	Yellow	Red
Slovenia	Orange	Green	Red	Green	Green	Orange	Green	Green	Yellow	Green
Spain	Green	Green	Orange	Green	Green	Green	Yellow	Red	Green	Green
Sweden	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
Switzerland	Green	Green	Yellow	Green	Yellow	Green	Green	Green	Green	Yellow
The FYROM	Yellow	Yellow	Green	Yellow	Green	Green	Yellow	Green	Green	Orange
Turkey	Green	Green	Yellow	Yellow	Green	Green	Green	Green	Yellow	Red
Ukraine	Green	Green	Red	Yellow	Green	Orange	Red	Yellow	Green	Orange
UK - EwNI	Green	Green	Green	Green	Green	Orange	Yellow	Green	Green	Green
UK - Scotland	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green

Bron: Bologna process stocktaking report 2009.

4 Doelmatigheid

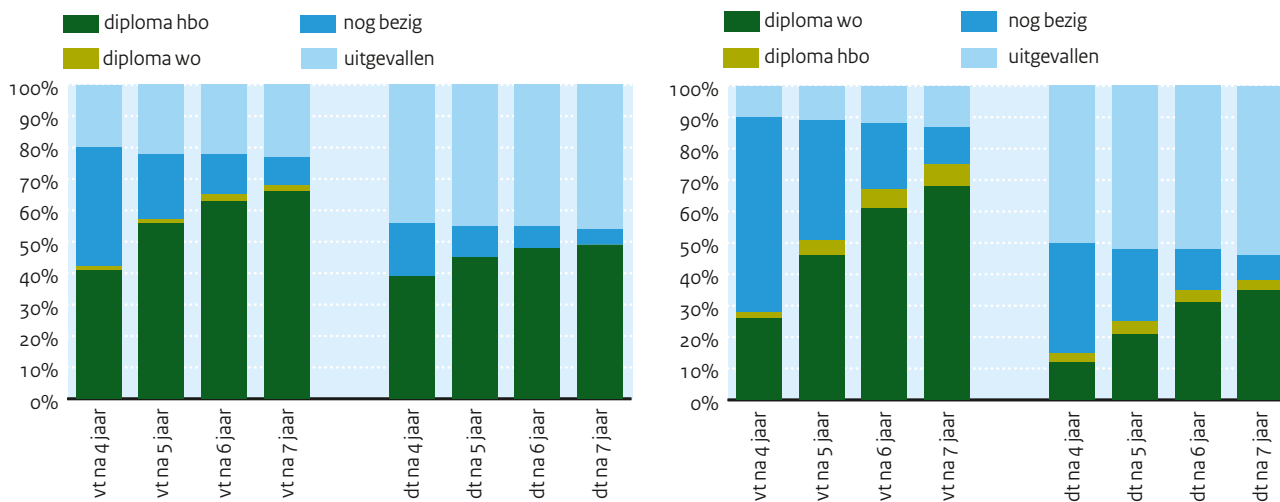
4.1 Rendement en uitval

Van de voltijd hbo-studenten die in 2001 aan hun studie begonnen, haalde 63% na 6 jaar een hbo-diploma en 2% een wo-diploma (figuur 47). Na 6 jaar is 22% uitgevallen, terwijl 13% nog bezig is.

Ongeveer 75% van de voltijdse wo-studenten haalde na 7 jaar een diploma in het hoger onderwijs, 68% in het wo (doctoraal- of wo-bachelor diploma) en 7% in het hbo.

De uitval uit het wo na 7 jaar is ongeveer 13%, terwijl na 7 jaar nog 12% van de studenten bezig is met de studie. Rendementen van met name het wo zijn op het moment lastig te meten vanwege de gefaseerde overgang van de ongedeelde opleidingen naar de bachelor masterstructuur. Deze gegevens meten het eerst behaalde diploma. Deels is dat het oude doctoraal diploma, deels het bachelordiploma.

Figuur 47 Rendement hbo en wo van het cohort 2001

Bron: CBS

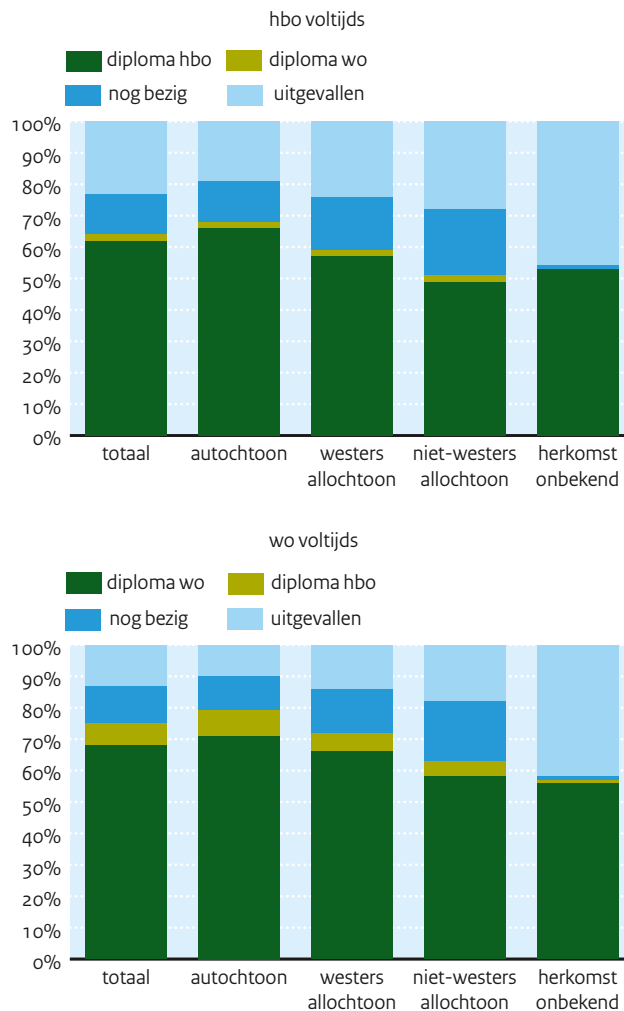
Figuur 48 laat zien dat studenten met een Nederlandse achtergrond meer studiesucces hebben dan westerse en niet-westerse allochtonen. Autochtone wo-studenten die de wo-opleiding niet voltooien, halen vaker dan allochtone studenten wel een hbo-diploma.

In 2008 heeft ResearchNed gerapporteerd over het in opdracht van OCW uitgevoerde onderzoek naar uitvallers. Het onderzoek was gekoppeld aan de enquête Studentenmonitor 2007 (www.studentenmonitor.nl) De onderzoeksgroep betrof de groep studenten die op 1 oktober 2004 voor het laatst stond ingeschreven en van wie het hoogst behaalde ho-diploma maximaal een wo-propedeuse is. Het gaat om uitval in het ho. Studenten in wo die overstappen naar het hbo vallen dus niet uit. Volgens dit uitgangspunt is de uitval in het hbo veel hoger dan in het wo. Ongeveer 64 procent van de studerenden volgt een opleiding in het hbo; van de uitvallers echter is 84 procent afkomstig uit het hbo.

Als de verschillende factoren in samenhang worden bestudeerd is te concluderen dat de volgende groepen vaker uitvallen: met kinderen en/of (gehuwd) samenwonend; zelfstandig wonend; niet-westerse allochtoon; eerste generatie hoger onderwijs; met handicap/beperking; afkomstig uit hoger sociaal milieu; jongere leeftijd; mannelijk geslacht en afkomstig uit het hbo.

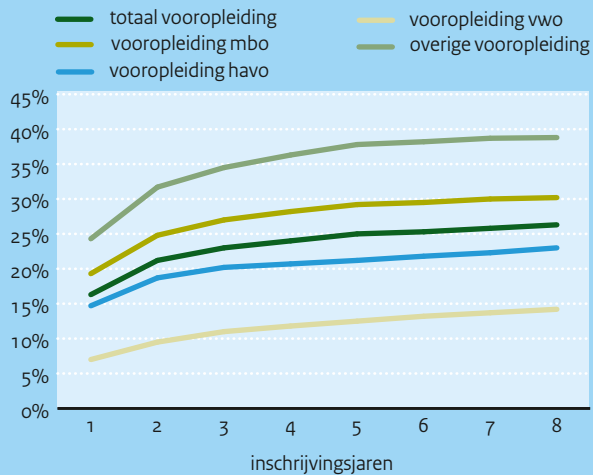
De figuren 49 en 50 zijn samengesteld uit een CBS-tabel en geven een (gemiddeld) beeld van de uitval in de jaren na de eerste inschrijving tot en met het achtste studiejaar. De weergegeven lijnen laten zien dat voor alle groepen de uitval in het eerste jaar van de studie het hoogst is en daarna afneemt. Nb. Het gaat om uitval uit het hoger onderwijs. Dus studenten die wel doorstuderen in het hbo of het wo, worden niet gezien als uitvallers.

Figuur 48 Rendement hbo (cohort 2001 na 6 jaar) en wo (cohort 2001 na 7 jaar) naar etniciteit

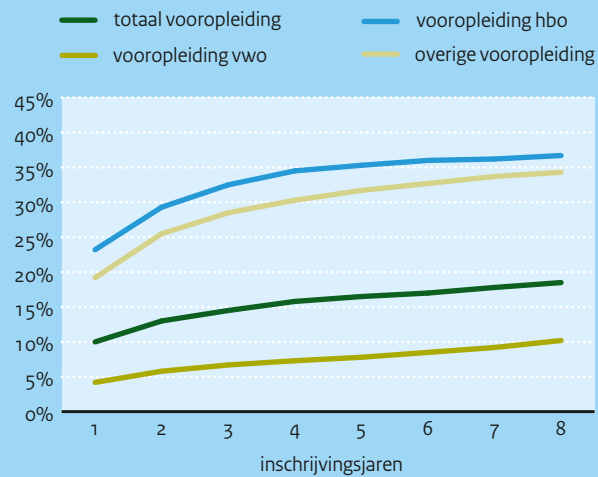
Bron: CBS

Figuur 49 Uitval uit het ho van in het hbo gestarte studenten (voltijd)

Bron: CBS

Figuur 50 Uitval uit het ho van in het wo gestarte studenten (voltijd)

Bron: CBS

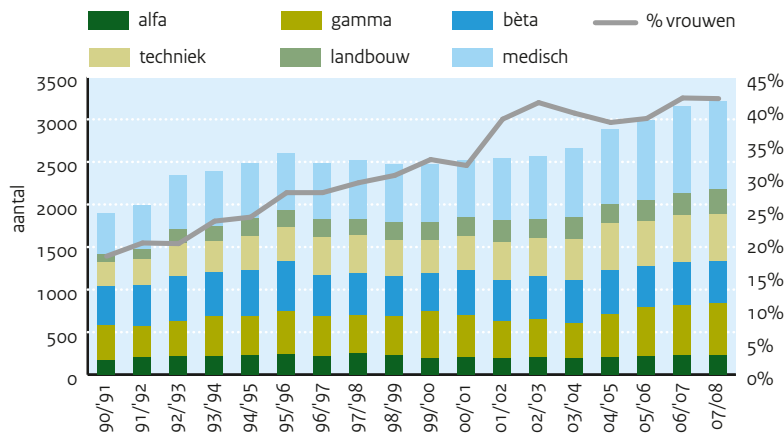
Het aantal promoties neemt jaarlijks met gemiddeld 4% toe, blijkt uit figuur 51. In de sectoren landbouw, techniek en medisch groeit het aan promoties bovengemiddeld. Het aandeel vrouwelijke gepromoveerden is vooral gegroeid in de periode tot en met 2002/'03 en bevindt zich nu op een niveau van 42 procent tegenover slechts 18 procent in 1990/'91.

Het relatief aantal gepromoveerden binnen de EU vertoont geen eenduidig beeld (zie figuur 52). In landen als Zweden, Duitsland, Finland en het Verenigd Koninkrijk wonen meer dan 2 gepromoveerden per 1000 personen in de leeftijd van 25-34 jaar. Nederland hoort daar niet bij, maar behoort tot de voorhoede van de groep landen, met 1 à 2 gepromoveerden per 1000 personen. Het Nederlandse aandeel is 1,55 (en neemt in 2008 toe tot 1,61). De verschillen tussen landen hangen waarschijnlijk samen met de academische cultuur en de status van gepromoveerden, en met het bestaan van verschillende promotietrajecten. Nederland behoort tot de landen met een gemiddeld hogere groei in de periode 2004-2007 dan de EU-27.

4.2 Budgetten (publiek en privaat) voor het hoger onderwijs en onderzoek (internationaal vergeleken, per student).

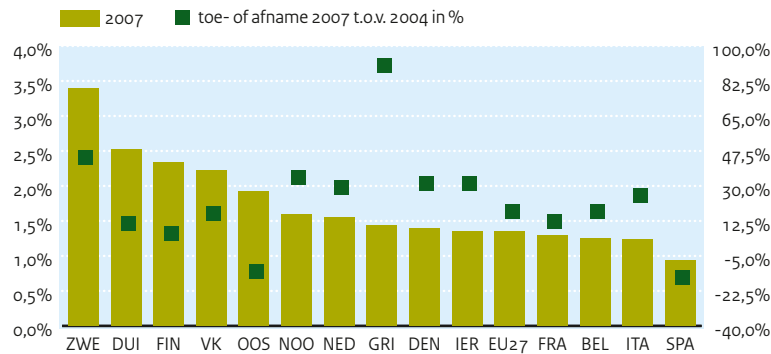
De uitgaven studiefinanciering zijn in de afgelopen periode vooral toegenomen door de stijging van het aantal studenten met studiefinanciering en de toename van het gebruik van de leenfaciliteit (zie figuur 55). De sterke stijging in 2006 en de daaropvolgende daling in 2007 is het gevolg van kasbeleid van de overheid (voortuitbetaling OV-contract 2007 in 2006). Dit geldt ook voor de stijging in 2008.

Figuur 51 Aantal promoties per sector en het aandeel vrouwen

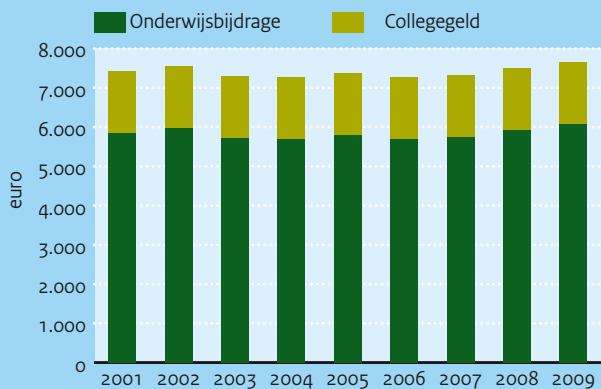
Bron: CBS

Figuur 52 Het aandeel gepromoveerden per 1000 personen in de bevolkingsgroep 25 tot 34 jarigen, 2007

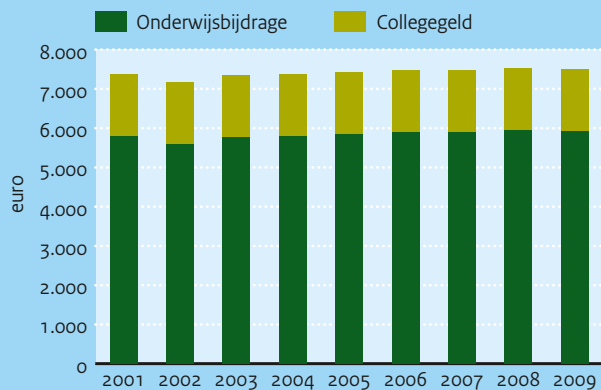
Bron: EUROSTAT

Figuur 53 Ontwikkeling onderwijsuitgaven per student hbo in prijzen van 2009

Bron en toelichting: begroting OCW 2010. Berekend op grond van het totale budget voor bekostigde hogescholen, exclusief het budget voor het Deltaplan Bèta en Techniek, gedeeld door het aantal studenten per kalenderjaar. Het budget is omgerekend naar prijzen van 2009 met behulp van de werkelijk uitgekeerde loon- en prijsbijstelling. Voor het collegegeld is voor de hele periode het bedrag van 2008/2009 gebruikt, aangezien het collegegeld jaarlijks is geïndexeerd.

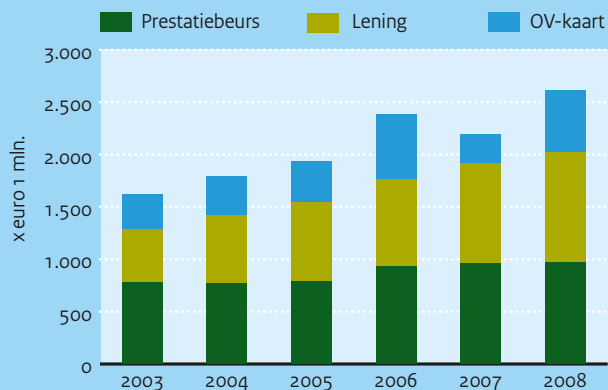
Figuur 54 Ontwikkeling onderwijsuitgaven per student wo in prijzen van 2009

Bron en toelichting: begroting OCW 2010. Berekend op grond van het totale budget voor bekostigde universiteiten, exclusief het budget voor de levensbeschouwelijke instellingen, de academische ziekenhuizen, de IO-instellingen, de faciliterende instellingen en de Open Universiteit, inclusief specifiek budget toegerekend aan de universiteiten, gedeeld door het aantal studenten per kalenderjaar, waarbij budgetten voor studententijningen voor 100% worden toegerekend aan onderwijs. Budgetten voor onderzoek worden hierbij niet meegerekend.

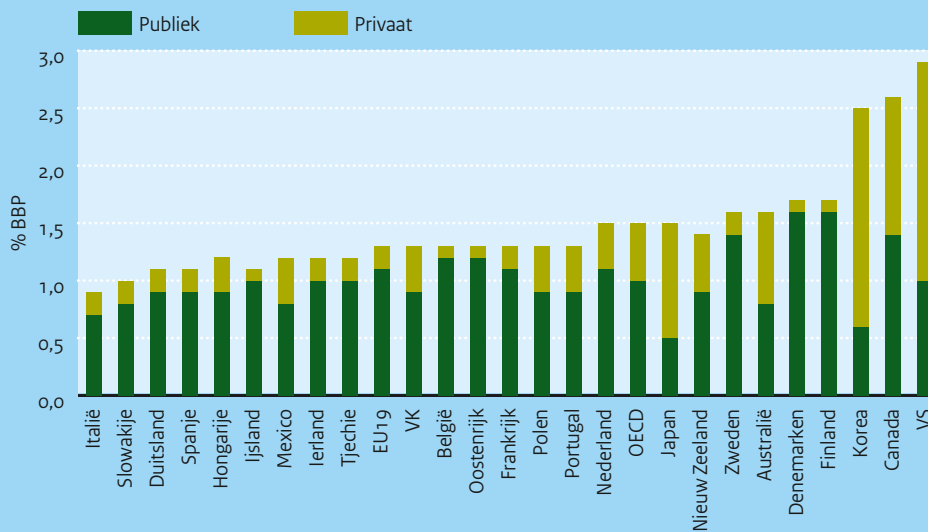
Het budget is omgerekend naar prijzen van 2009 met behulp van de werkelijk uitgekeerde loon- en prijsbijstelling. Voor het collegegeld is voor de hele periode het bedrag van 2008/2009 gebruikt, aangezien het collegegeld jaarlijks is geïndexeerd.

Figuur 55 Uitgaven studiefinanciering ho

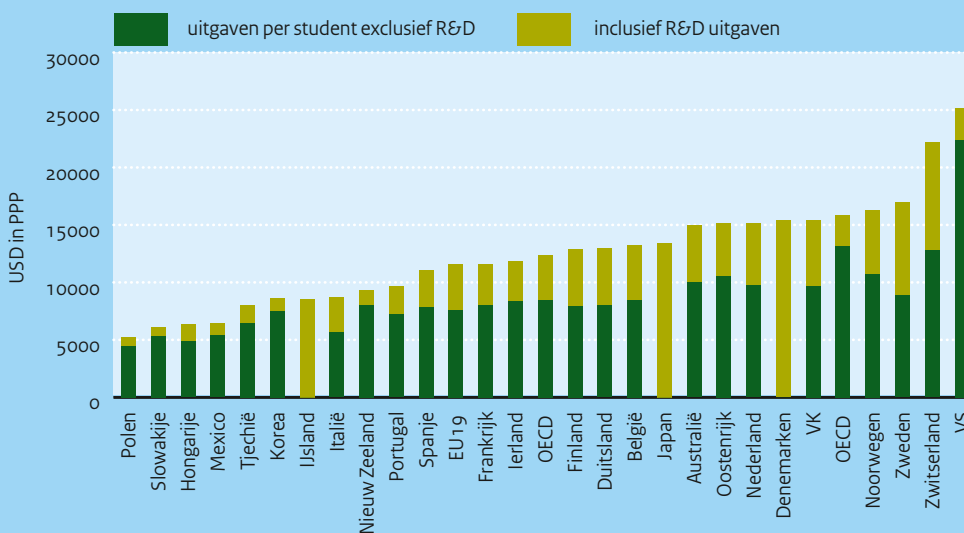
Bron: jaarverslag in combinatie met nacalculatie voor toedeling naar ho en mbo-bol. Een deel van de uitgaven studiefinanciering is niet-relevant voor het financieel kader van de begroting (EMU-saldo). Tot de niet-relevante uitgaven behoren de rentedragende leningen die op grond van de Wet studiefinanciering 2000 zijn verstrekt. Ook de prestatiebeursuitgaven zijn, zolang deze nog niet in een definitieve gift zijn omgezet, niet-relevant. De uitgaven OV-kaart omvatten ook de betalingen van de overheid aan de vervoersbedrijven voor de OV-studentenkaart.

Figuur 56 Publieke en private uitgaven aan hoger onderwijs, als % van het BBP, in OECD landen, 2006

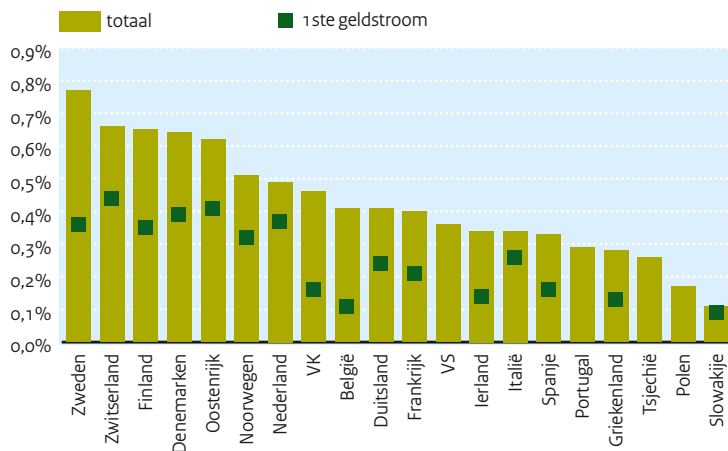
Bron: OECD Education at a Glance 2009, tabel B2.4 (Gegevens over Griekenland, Luxemburg, Noorwegen, Zwitserland en Turkije missen.)

Figuur 57 Uitgaven per student aan hoger onderwijsinstellingen, in- en exclusief R&D, 2006

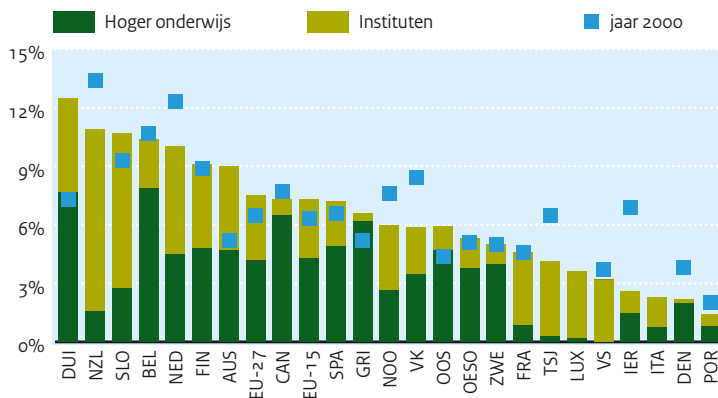
Bron: tabel B1.1a OECD education at a Glance 2009. Gegevens over Canada, Griekenland, Luxemburg, Turkije missen. Voor Japan en IJsland alleen gegevens inclusief R&D beschikbaar. Geen gegevens over 2007 beschikbaar.

Figuur 58 Uitgaven voor onderzoek in het hoger onderwijs, gerelateerd aan het bbp, in 2006 (of dichtstbijzijnde jaar)

Bron: OESO, R&D database. Het cijfer voor Nederland is nog voorlopig.

Figuur 59 Aandeel van private bronnen in de financiering van het onderzoek van universiteiten en publieke researchinstellingen in 2006 (of dichtstbijzijnde jaar)

Bron en toelichting: OECD, Main Science and Technology Indicators, 2009/1. De laatste beschikbare cijfers voor Nederland hebben betrekking op 2003.

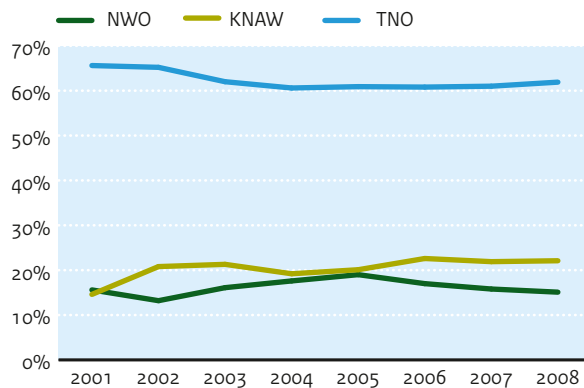
In figuur 56 is aangegeven wat de publieke en private uitgaven aan hoger onderwijs als percentage van het bruto binnenlands product (bbp) is in de OECD landen. Nederland zit vrijwel op het OECD gemiddelde voor het totaal. Als het gaat om de publieke bijdrage zit Nederland in de middenmoot en iets boven het OECD gemiddelde.

Uit figuur 57 blijkt hoe de uitgaven in de OESO-landen per student aan hoger onderwijs zijn verdeeld, inclusief en exclusief research en development. Zowel inclusief als exclusief research en development zit Nederland onder het OESO-gemiddelde.

Nederland besteedt ongeveer een half procent van het bbp aan universitair onderzoek (zie figuur 58). Nederland is daarmee één van de landen die hiermee boven het gemiddelde van de OESO- en EU-landen scoort (beide met 0,39 procent). Noorwegen, Oostenrijk, Denemarken, Finland, Zwitserland en Zweden geven meer uit aan universitair onderzoek dan Nederland. Nederland financiert wel een relatief groot deel van het universitaire onderzoek via de 'eerste geldstroom', de directe geldstroom van de overheid naar de universiteiten, namelijk 75% van het totale universitaire onderzoek. Alleen in Slowakije en Italië is dat meer. Zwitserland, Denemarken en Oostenrijk geven meer van hun bbp uit aan onderzoek in de eerste geldstroom dan Nederland.

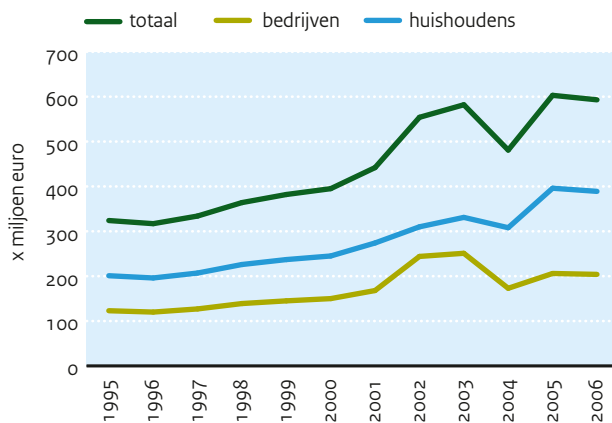
Figuur 59 laat zien hoeveel procent de private financiering uitmaakt van het totaal van de uitgaven van hoger onderwijs en kennisinstellingen. Bedrijven financieren, in vergelijking met andere landen, relatief veel onderzoek van Nederlandse universiteiten en publieke researchinstellingen. Sinds 2000 laten sommige landen een stijging zien, andere landen juist een daling. Ook in Nederland is sprake van een daling.

Figuur 60 Aandeel van werk voor derden bij NWO, KNAW en TNO

Bron: NWO, jaarverslagen KNAW, opgaven TNO.

Figuur 61 Uitgaven aan particulier hoger onderwijs (x miljoen euro)

Bron: CBS

Een deel van de financiering van NWO, KNAW en TNO komt rechtstreeks van de overheid. Daarnaast ontvangt men geld uit contractinkomsten. Er is een groot verschil in het aandeel contractinkomsten (werk voor derden) tussen NWO en KNAW aan de ene kant en TNO aan de andere kant (figuur 60). Dit is te verklaren vanuit de positie en functie van de instelling binnen de kennisinfrastructuur. Bij NWO en KNAW ligt het aandeel op een niveau van 15 à 20 procent, bij TNO is dit zo'n 60 procent.

Figuur 61 toont de uitgaven aan particulier hoger onderwijs. Die bedragen ruim de helft van de totale uitgaven aan particulier onderwijs. Ze stegen van 324 miljoen in 1995 naar 593 miljoen in 2006, met een flinke dip in 2004. Het aandeel dat door huishoudens wordt opgebracht, schommelt in deze periode tussen 56% en 66%. De kosten per deelnemer bedragen in 2006 ongeveer 7.600 euro. Dit bedrag ligt in de buurt van het budget per student in het bekostigd hoger onderwijs (figuren 53 en 54).

4.3 Rendement en valorisatie van onderzoek

De overheid verdeelt een deel van haar budget voor onderzoek via de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). Dit gebeurt in belangrijke mate op basis van competitie. Slechts een deel van de aanvragen die onderzoekers bij NWO indienen, kan worden gehonoreerd. In 2008 werd gemiddeld 33 procent van de voorstellen door de NWO gehonoreerd (tegenover 35 procent in 2007 en 41 procent in 2006), maar uit figuur 62 blijkt dat dat percentage verschilt tussen de actielijnen van NWO.

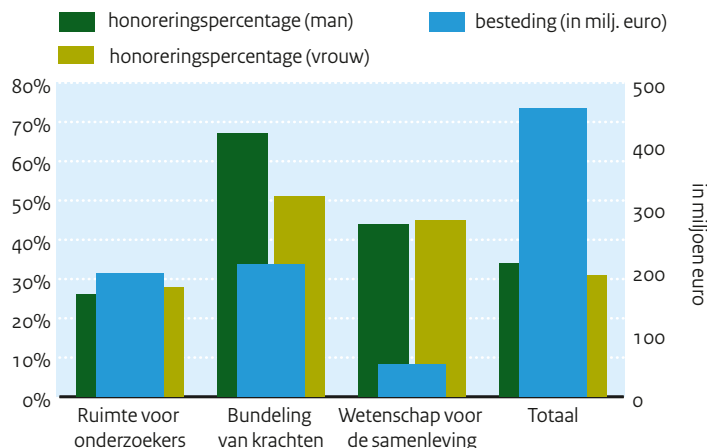

Bij de actielijn ‘ruimte voor onderzoekers’ (met onder andere de persoonsgerichte programma’s als de Vernieuwingsimpuls en Spinoza, de vrije competitie en investeringen) is er nauwelijks verschil tussen mannen en vrouwen. Dat geldt ook voor de actielijn ‘wetenschap voor de samenleving’ (onder meer thematisch onderzoek uit de strategie 2007-2010). Bij de actielijn ‘bundeling van krachten’ (met onder andere thematische onderzoeken (uit de strategie 2002-2005) en de NWO-instituten) is het verschil echter groot, namelijk 67 procent voor mannen en 51 procent bij vrouwen.

De Vernieuwingsimpuls, gestart in 2000, is een belangrijk persoonsgericht programma van NWO. Het richt zich vanaf 2002 op onderzoekers in verschillende fasen van hun loopbaan: Veni voor net gepromoveerden; Vidi voor gepromoveerden met enkele jaren ervaring; Vici voor senior onderzoekers. Niet alleen zijn de honoreringspercentages tussen de verschillende vormen verschillend, er zijn ook verschillen tussen de gebieden van NWO. De honoreringspercentages zijn het hoogst bij de bètadisciplines, met uitzondering van ‘Exact’. In grote lijnen geldt dit ook voor de verschillende vormen van de Vernieuwingsimpuls, al zijn er wel verschillen. Zo scoort maatschappij- en geesteswetenschappen hoog bij het Vici-programma. Zie figuur 63.

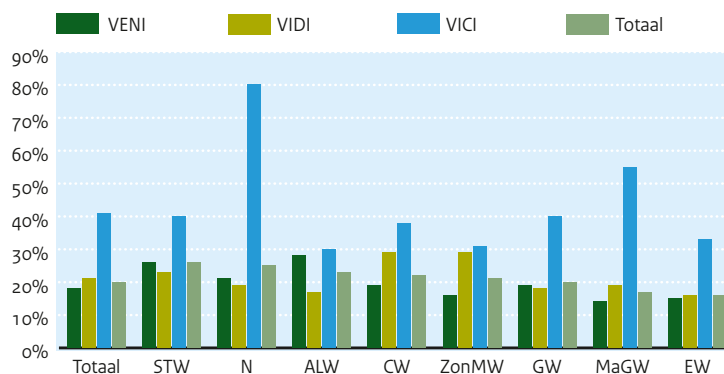
Het is niet alleen belangrijk dat onderzoeksresultaten worden gepubliceerd, maar ook dat ze terecht komen bij partijen (bedrijven, maatschappelijke organisaties) die er iets mee kunnen. Om resultaten bekend te maken organiseert NWO verschillende activiteiten, van persbericht tot wetenschapsquiz. De vermeldingen van de onderzoeksberichten en persberichten – in 2007 waren dit er in totaal 193 – in de media, zijn in figuur 64 weergegeven. Sinds 2006 lijkt er meer media-aandacht te zijn voor de berichten van

Figuur 62 Honoreringspercentages NWO naar actielijn in 2008

Bron: Jaarverslag NWO 2008. Het betreft netto honoreringspercentages: het aantal toegekende aanvragen gedeeld door het aantal (volledig uitgewerkte) aanvragen, dat bij NWO is ingediend

Figuur 63 Honoreringspercentages in de Vernieuwingsimpuls per wetenschapsgebied, 2008

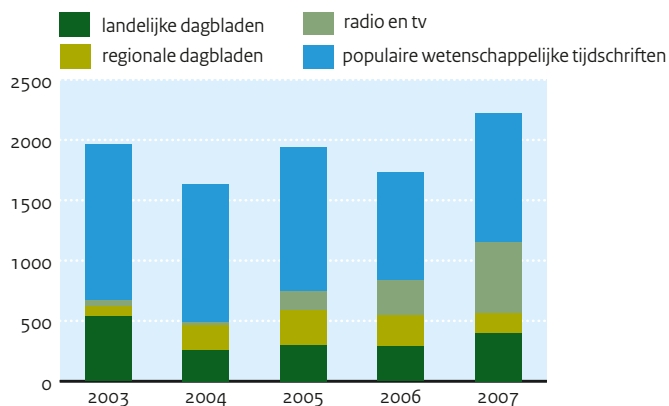
Bron: Synthese. NWO-jaaroverzicht 2008

STW = Technische wetenschappen; N = Natuurkunde; ALW = Aard- en Levenswetenschappen; CW = Chemie; ZonMW = Medische wetenschappen; GW = Geesteswetenschappen; MaGW = maatschappij- en geesteswetenschappen; EW = exacte wetenschappen.

NWO over onderzoek, met uitzondering van de regionale dagbladen. Populairwetenschappelijke tijdschriften nemen de meeste vermeldingen voor hun rekening.

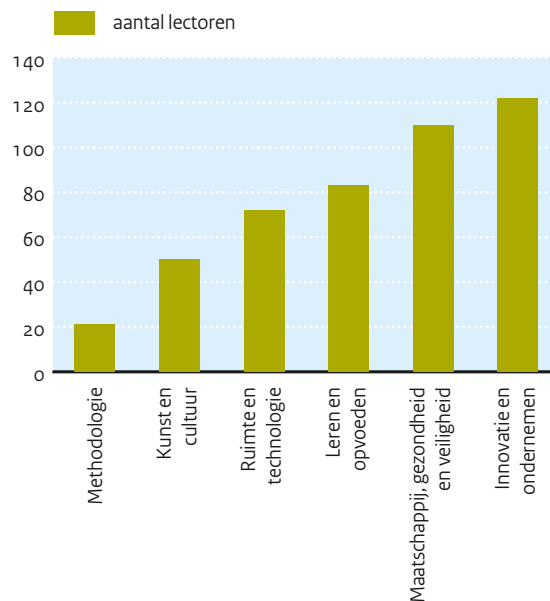
Het kabinet stimuleert dat afgestudeerden uit het hoger onderwijs goed zijn voorbereid op de eisen van de kennissamenleving. In het hbo worden daartoe sinds 2001 lectoraten gestimuleerd. De lector heeft een spilfunctie tussen praktijkgericht onderzoek, onderwijs en bedrijfsleven. Het praktijkgerichte onderzoek aan hogescholen vormt een aanvulling op de huidige Nederlandse kennisinfrastructuur en draagt bij aan de ontwikkeling van docenten en studenten. Figuur 65 toont het aantal lectoren naar domein, in september 2009. Anders dan vorig jaar zijn de lectoren niet ingedeeld naar sector, maar naar domein, omdat veel lectoraten sectoroverschrijdend zijn. In totaal zijn er 357 unieke lectoraten, en ongeveer 450 lectoren. Soms zijn er meerdere lectoren verbonden aan een lectoraat. Er zijn ook lectoraten die onder meerdere domeinen vallen. Die zijn in de figuur 64 dubbel geteld.

Figuur 64 Vermeldingen van NWO-onderzoeksberichten en persberichten

Bron en toelichting: Jaarboeken NWO.

Figuur 65 Lectoren in het hbo naar sector, september 2009

Bron: HBO-raad

Deel C

Tabellen per instelling

Tabel 1 Samenstelling studentenpopulatie per instelling, naar etniciteit, 2008

Hogeschool	Totaal aantal ingeschreven studenten	Percentage niet-westers allochtoon	Totaal aantal eerstejaars studenten	Percentage niet-westers allochtoon
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	2925	9,3%	563	10,7%
ArtEZ	3018	5,7%	694	4,6%
AVANS Hogeschool	20189	9,1%	5695	10,0%
Christelijke Agrarische Hogeschool	1277	1,3%	447	2,0%
Christelijke Hogeschool De Driestar	1229	0,5%	314	0,6%
Christelijke Hogeschool Ede	3949	1,9%	943	2,2%
Christelijke Hogeschool Windesheim	17613	5,2%	4198	6,0%
Codarts, Hogeschool voor de Kunsten	1050	15,0%	278	15,5%
Design Academy Eindhoven	755	11,3%	188	13,8%
Fontys Hogescholen	36488	8,0%	8517	9,2%
Gereformeerde Hogeschool Zwolle	1386	0,9%	358	0,6%
Gerrit Rietveld Academie	997	12,9%	208	13,0%
Haagse Hogeschool	19397	29,5%	4684	31,5%
Hanzehogeschool Groningen	23314	6,6%	5930	8,0%
HAS Den Bosch	1594	2,8%	505	1,8%
Hogeschool Domstad	874	4,2%	194	4,1%
Hogeschool Edith Stein	1036	3,7%	241	2,9%
Hogeschool Helicon	281	2,8%	49	4,1%
Hogeschool INHOLLAND	31440	29,1%	6699	26,5%
Hogeschool IPABO	1451	7,6%	397	5,3%
Hogeschool Leiden	6323	13,1%	1803	15,0%
Hogeschool Rotterdam	28077	25,1%	7044	27,3%
Hogeschool Utrecht	35634	13,4%	8157	13,9%
Hogeschool van Amsterdam	38129	26,1%	9720	27,0%
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	26939	9,4%	7368	10,8%
Hogeschool van Beeldende Kunst, Muziek en Dans	1756	12,2%	398	13,1%
Hogeschool Van Hall Larenstein	3861	6,6%	925	8,9%
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	3688	8,3%	891	8,2%
Hogeschool Zeeland	3789	6,5%	1006	7,4%

Hogeschool	Totaal aantal ingeschreven studenten	Percentage niet-westers allochtoon	Totaal aantal eerstejaars studenten	Percentage niet-westers allochtoon
Hogeschool Zuyd	13987	5,8%	3881	6,5%
Hotelschool Den Haag	1871	8,7%	386	7,0%
Iselinge Hogeschool	495	1,6%	130	0,8%
Katholieke Pabo Zwolle	638	1,9%	160	2,5%
NHTV Breda	6800	5,4%	1712	5,3%
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	9725	5,6%	2005	6,6%
PC Hogeschool Marnix Academie	1146	1,6%	253	2,8%
Pedagogische Hogeschool De Kempel	880	1,0%	217	1,4%
Saxion	19217	10,6%	4983	12,4%
Stenden Hogeschool	9759	7,7%	2522	7,3%
Stoas Hogeschool	725	2,3%	179	3,4%
Totaal	383702	14,1%	94842	14,7%

Universiteit	Totaal aantal ingeschreven studenten	Percentage niet-westers allochtoon	Totaal aantal eerstejaars studenten	Percentage niet-westers allochtoon
Erasmus Universiteit Rotterdam	19543	24,6%	3859	24,6%
Radboud Universiteit Nijmegen	17838	6,8%	3561	6,8%
Rijksuniversiteit Groningen	25028	6,6%	5455	8,4%
Technische Universiteit Delft	15552	18,0%	3486	23,1%
Technische Universiteit Eindhoven	7119	8,8%	1527	13,3%
Universiteit Leiden	17826	15,1%	3455	16,7%
Universiteit Maastricht	12990	5,7%	3572	6,1%
Universiteit Twente	8171	5,7%	1692	7,9%
Universiteit Utrecht	29500	8,6%	6073	9,2%
Universiteit van Amsterdam	28513	12,8%	5922	13,5%
Universiteit van Tilburg	12038	11,7%	2855	13,3%
Vrije Universiteit Amsterdam	21081	19,9%	4666	21,2%
Wageningen Universiteit	5152	15,2%	1391	20,5%
Totaal	220351	12,5%	47514	13,9%

Bron: 1 cijfer HO 2008

Tabel 2 Aantal studenten per instelling, per sector, 1-10-2008

Hogeschool	economie	gedrag en maatschappij	gezondheidszorg	landbouw en natuurlijke omgeving	onderwijs	taal en cultuur	techniek	Totaal
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten					505	2420		2925
ArtEZ					671	2347		3018
AVANS Hogeschool	8274	3154	1677		698	1215	5171	20189
Christelijke Agrarische Hogeschool				1277				1277
Christelijke Hogeschool De Driestar					1229			1229
Christelijke Hogeschool Ede	807	1813	465		864			3949
Christelijke Hogeschool Windesheim	5065	3341	1294		5787		2126	17613
Codarts, Hogeschool voor de Kunsten					122	928		1050
Design Academy Eindhoven						755		755
Fontys Hogescholen	10906	6015	2391		11957	875	4344	36488
Gereformeerde Hogeschool Zwolle		496	262		628			1386
Gerrit Rietveld Academie						997		997
Haagse Hogeschool	9521	2472	1460		1498		4446	19397
Hanzehogeschool Groningen	9576	3116	4592		1814	1262	2954	23314
HAS Den Bosch				1594				1594
Hogeschool Domstad					874			874
Hogeschool Edith Stein					1036			1036
Hogeschool Helicon					281			281
Hogeschool INHOLLAND	17209	5598	1905	452	3474	114	2688	31440

Hogeschool	economie	gedrag en maatschappij	gezondheidszorg	landbouw en natuurlijke omgeving	onderwijs	taal en cultuur	techniek	Totaal
Hogeschool IPABO					1451			1451
Hogeschool Leiden	493	1649	1712		1432		1037	6323
Hogeschool Rotterdam	10683	3939	2456		3687	1629	5683	28077
Hogeschool Utrecht	10809	6533	4502		7779		6011	35634
Hogeschool van Amsterdam	16978	5169	3157		4633		8192	38129
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	8056	5182	4205		4560		4936	26939
Hogeschool van Beeldende Kunst, Muziek en Dans					33	1723		1756
Hogeschool Van Hall Larenstein				3861				3861
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	628				282	2125	653	3688
Hogeschool Zeeland	1221	607	272		553		1136	3789
Hogeschool Zuyd	5939	1664	2054		770	1052	2508	13987
Hotelschool Den Haag	1871							1871
Iselinge Hogeschool					495			495
Katholieke Pabo Zwolle					638			638
NHTV Breda	6017						783	6800
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	2815	1783	324		2565		2238	9725
PC Hogeschool Marnix Academie					1146			1146
Pedagogische Hogeschool De Kempel					880			880
Saxion	7746	4065	1852		669		4885	19217

Hogeschool	economie	gedrag en maatschappij	gezondheidszorg	landbouw en natuurlijke omgeving	onderwijs	taal en cultuur	techniek	Totaal
Stenden Hogeschool	6511	967			1972		309	9759
Stoas Hogeschool				725				725
totaal	141125	57563	34580	7909	64983	17442	60100	383702

Universiteit	economie	gedrag en maatschappij	gezondheidszorg	landbouw en natuurlijke omgeving	natuur	onderwijs	recht	taal en cultuur	techniek	Totaal
Erasmus Universiteit Rotterdam	9620	2689	3152				3136	946		19543
Radboud Universiteit Nijmegen	1489	5131	3033		2088	140	2607	3350		17838
Rijksuniversiteit Groningen	5246	4411	3512		2639	159	3455	4978	628	25028
Technische Universiteit Delft						31			15521	15552
Technische Universiteit Eindhoven						27			7092	7119
Universiteit Leiden		5115	2392		1600	179	3760	4780		17826
Universiteit Maastricht	3438	2987	3676		370		1903	616		12990
Universiteit Twente	733	2224	509			46		40	4619	8171
Universiteit Utrecht	812	6940	4757		5447	240	3351	7953		29500
Universiteit van Amsterdam	3497	8467	3256		2186	176	4030	6901		28513
Universiteit van Tilburg	5252	2660	62		185		2615	1264		12038
Vrije Universiteit Amsterdam	3881	4947	5239		2400	107	2436	2071		21081
Wageningen Universiteit				5152						5152
totaal	33968	45571	29588	5152	16915	1105	27293	32899	27860	220351

bron: 1 cijfer HO 2008

Tabel 3 Aantal deeltijdstudenten per instelling, 2008

Hogeschool	Totaal aantal ingeschreven studenten	waarvan deeltijd	% deeltijd
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	2925	485	16,6%
ArtEZ	3018	275	9,1%
AVANS Hogeschool	20189	3845	19,0%
Christelijke Agrarische Hogeschool	1277	180	14,1%
Christelijke Hogeschool De Driestar	1229	293	23,8%
Christelijke Hogeschool Ede	3949	809	20,5%
Christelijke Hogeschool Windesheim	17613	2844	16,1%
Codarts, Hogeschool voor de Kunsten	1050	44	4,2%
Design Academy Eindhoven	755	0	0,0%
Fontys Hogescholen	36488	9945	27,3%
Gereformeerde Hogeschool Zwolle	1386	295	21,3%
Gerrit Rietveld Academie	997	148	14,8%
Haagse Hogeschool	19397	2664	13,7%
Hanzehogeschool Groningen	23314	2220	9,5%
HAS Den Bosch	1594	0	0,0%
Hogeschool Domstad	874	79	9,0%
Hogeschool Edith Stein	1036	148	14,3%
Hogeschool Helicon	281	12	4,3%
Hogeschool INHOLLAND	31440	5417	17,2%
Hogeschool IPABO	1451	324	22,3%
Hogeschool Leiden	6323	1120	17,7%
Hogeschool Rotterdam	28077	4294	15,3%
Hogeschool Utrecht	35634	8773	24,6%
Hogeschool van Amsterdam	38129	5168	13,6%
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	26939	5032	18,7%
Hogeschool van Beeldende Kunst, Muziek en Dans	1756	229	13,0%
Hogeschool Van Hall Larenstein	3861	472	12,2%
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	3688	53	1,4%

Hogeschool	Totaal aantal ingeschreven studenten	waarvan deeltijd	% deeltijd
Hogeschool Zeeland	3789	384	10,1%
Hogeschool Zuyd	13987	839	6,0%
Hotelschool Den Haag	1871	0	0,0%
Iselinge Hogeschool	495	77	15,6%
Katholieke Pabo Zwolle	638	135	21,2%
NHTV Breda	6800	146	2,1%
Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	9725	1492	15,3%
PC Hogeschool Marnix Academie	1146	141	12,3%
Pedagogische Hogeschool De Kempel	880	123	14,0%
Saxion	19217	2649	13,8%
Stenden Hogeschool	9759	228	2,3%
Stoas Hogeschool	725	351	48,4%
totaal	383702	61733	16,1%

Universiteit	Totaal aantal ingeschreven studenten	waarvan deeltijd	% deeltijd
Erasmus Universiteit Rotterdam	19543	1324	6,8%
Radboud Universiteit Nijmegen	17838	585	3,3%
Rijksuniversiteit Groningen	25028	785	3,1%
Technische Universiteit Delft	15552	64	0,4%
Technische Universiteit Eindhoven	7119	137	1,9%
Universiteit Leiden	17826	1704	9,6%
Universiteit Maastricht	12990	180	1,4%
Universiteit Twente	8171	143	1,8%
Universiteit Utrecht	29500	1428	4,8%
Universiteit van Amsterdam	28513	2870	10,1%
Universiteit van Tilburg	12038	564	4,7%
Vrije Universiteit Amsterdam	21081	1598	7,6%
Wageningen Universiteit	5152	0	0,0%
totaal	220351	11382	5,2%

Bron: 1 cijfer HO 2008

Tabel 4 Hoogleraren en universitair (hoofd)docenten (in fte's) naar geslacht, per instelling, 2008

	totaal			vrouwen			% vrouwen		
	HGL	UHD	UD	HGL	UHD	UD	HGL	UHD	UD
Erasmus Universiteit Rotterdam	110	109	232	7	20	72	6,5	17,9	31,0
Open Universiteit	31	35	112	3	11	49	11,0	31,8	43,5
Radboud Universiteit Nijmegen	201	122	250	34	27	75	16,7	22,3	30,1
Rijksuniversiteit Groningen	222	217	322	30	48	109	13,4	21,9	33,9
Technische Universiteit Delft	216	246	386	15	20	76	7,0	7,9	19,8
Technische Universiteit Eindhoven	127	116	268	2	7	45	1,6	6,4	16,9
Universiteit Leiden	211	128	364	34	31	118	16,3	23,8	32,5
Universiteit Maastricht	129	146	297	15	30	109	11,6	20,3	36,6
Universiteit Twente	125	114	244	7	12	72	5,8	10,6	29,6
Universiteit Utrecht	279	280	720	39	68	261	14,0	24,1	36,3
Universiteit van Amsterdam	275	205	442	44	41	151	16,2	19,9	34,2
Universiteit van Tilburg	175	101	152	17	18	46	9,9	18,2	30,5
Vrije Universiteit Amsterdam	216	190	355	22	40	123	10,4	21,3	34,7
Wageningen Universiteit	99	130	272	10	16	75	9,9	12,1	27,5
Totaal	2 415	2 139	4 415	280	387	1 383	11,6	18,1	31,3

Bron: WOPI 2008. Peildatum 31-12-2008. Exclusief studentassistenten

WOPI-gegevens worden gepresenteerd exclusief de UMC-gegevens om vertekening te voorkomen.

Tabel 5 Aantal toekenningen uit de Vernieuwingsimpuls, 2000-2008

	2000-2001	Aantal honoreringen (x 1)				Aandeel vrouwen in %			
		VENI	VIDI	VICI	Totaal	VENI	VIDI	VICI	Totaal
Erasmus Universiteit Rotterdam	4	50	42	13	109	36,0	31,0	53,8	36,7
Radboud Universiteit Nijmegen	10	80	50	9	149	43,8	30,0	0,0	34,9
Rijksuniversiteit Groningen	6	65	51	14	136	32,3	29,4	35,7	30,1
Technische Universiteit Delft	3	44	32	13	92	20,5	9,4	7,7	14,1
Technische Universiteit Eindhoven	4	24	22	16	66	29,2	13,6	6,3	19,7
Universiteit Leiden	11	89	60	20	180	47,2	41,7	25,0	42,2
Universiteit Maastricht	4	46	24	7	81	52,2	25,0	28,6	42,0
Universiteit Twente	5	17	24	9	55	29,4	12,5	11,1	16,4
Universiteit Utrecht	14	146	84	29	273	39,0	31,0	24,1	34,1
Universiteit van Amsterdam	15	119	63	26	223	43,7	28,6	15,4	33,6
Universiteit van Tilburg	6	16	11	5	38	50,0	9,1	20,0	28,9
Vrije Universiteit Amsterdam	11	76	31	13	131	46,1	41,9	15,4	38,9
Wageningen Universiteit	3	24	14	4	45	25,0	21,4	0,0	20,0
Subtotaal universiteiten	96	796	508	178	1.578	40,1	28,3	20,2	32,8
Overige instellingen	0	68	52	21	141	42,6	21,2	19,0	31,2
Totaal	96	864	560	199	1.719	40,3	27,7	20,1	32,6

Bron en toelichting: website NWO. De universitaire cijfers zijn inclusief de UMC' s. De categorie 'overige instellingen' betreft niet universitaire kennisinstellingen.

Tabel 6 Verdeling Spinozapremies per universiteit, 1995-2009

	aantal premies	aantal vrouwen
Erasmus Universiteit Rotterdam	2	
Radboud Universiteit Nijmegen	5	1
Rijksuniversiteit Groningen	3	1
Technische Universiteit Delft	3	
Technische Universiteit Eindhoven	2	
Universiteit Leiden	12	2
Universiteit Maastricht	0	
Universiteit Twente	3	
Universiteit Utrecht	9	2
Universiteit van Amsterdam	8	
Universiteit van Tilburg	1	
Vrije Universiteit Amsterdam	4	2
Wageningen Universiteit	3	
Totaal	55	8

Bron en toelichting: NWO. Website: www.nwo.nl/spinozawinnaars

Dit is de situatie op het moment van toekenning. Indien een laureaat aan meerdere universiteiten is verbonden, dan wordt de toekenning bij die universiteit geteld waar hij/zij de grootste aanstelling heeft (Dit is tevens de universiteit die de premie beheert).

Tabel 7 Rendement in procenten na 5 jaar van voltijd hbo, per hogeschool en sector, instroomcohort 2003

	LAND	ECON	GEZO	ONDW	G&M	TECH	T&C	TOTAAL
Amsterdamse Hs. voor de Kunsten							66,8%	66,8%
Artez Hs. voor de Kunsten							61,6%	61,6%
Avans Hs.		63,2%	65,5%	64,8%	60,6%	65,0%	67,7%	64,0%
Chr. Agrarische Hs.	81,1%							81,1%
Chr. Hs. De Driestar				82,2%				82,2%
Chr. Hs. Ede		62,1%	66,7%	72,2%	65,8%			66,7%
Chr. Hs. Windesheim		53,3%	63,4%	53,1%	60,3%	60,4%	37,5%	55,9%
Codarts, Hs. voor de Kunsten							66,2%	66,2%
Design Academy Eindhoven							36,5%	36,5%
Fontys Hs.		54,3%	72,6%	58,3%	67,1%	65,6%	61,1%	60,2%
Gereformeerde Hs.			73,4%	66,9%	58,6%			66,3%
Gerrit Rietveld Academie							65,9%	65,9%
Haagse Hs.		51,0%	69,2%	42,9%	59,2%	53,1%		52,2%
Hanzehogeschool Groningen		51,2%	68,5%	66,9%	68,0%	54,4%	67,3%	58,4%
HAS Den Bosch	70,6%							70,6%
Hotelschool Den Haag		56,9%						56,9%
Hs. De Kempel				62,2%				62,2%
Hs. Diedenoort		65,1%						65,1%
Hs. Domstad				67,5%				67,5%
Hs. Edith Stein				58,7%				58,7%
Hs. Helicon				56,1%			64,3%	57,9%
Hs. INHOLLAND	59,9%	53,8%	68,6%	60,7%	60,0%	57,8%	82,6%	56,4%
Hs. IPABO				65,9%				65,9%
Hs. Leiden		53,3%	56,3%	70,6%	58,5%	50,0%		59,4%
Hs. Rotterdam		52,1%	66,6%	54,4%	64,4%	51,4%	68,1%	55,1%
Hs. Utrecht		47,1%	66,2%	51,2%	56,9%	61,9%		55,0%
Hs. van Amsterdam		48,8%	62,4%	44,8%	58,7%	53,0%		52,0%

	LAND	ECON	GEZO	ONDW	G&M	TECH	T&C	TOTAAL
Hs. van Arnhem en Nijmegen		57,2%	64,1%	57,1%	68,6%	62,3%		60,9%
Hs. van BK, Muziek en Dans							69,8%	69,8%
Hs. voor de Kunsten Utrecht		59,2%				64,1%	68,1%	66,1%
Hs. Zeeland		67,6%	70,7%	71,6%		67,9%		68,6%
Hs. Zuyd		60,9%	71,6%	70,4%	62,8%	59,9%	70,1%	64,2%
Iselinge Hs.				72,4%				72,4%
Kath. PABO Zwolle				70,3%				70,3%
NHTV Internationale Hs. Breda		63,3%				65,1%		63,4%
Noordelijke Hs. Leeuwarden		53,4%	68,3%	57,4%	61,1%	62,5%	33,3%	57,9%
P.C. Hs. 'Marnix Academie'				74,2%				74,2%
Saxion Hs.		56,9%	59,6%	77,6%	54,1%	57,9%		57,8%
Stenden Hs.		56,3%		62,3%	69,3%	46,5%		58,9%
Stoas Hs.	74,1%							74,1%
Van Hall Larenstein	64,0%							64,0%
Totaal	68,5%	54,8%	66,3%	60,4%	62,1%	58,7%	65,1%	59,0%

Bron: HBO-raad (HMI2008)

De rendementen in deze tabel sluiten niet aan bij die uit de meerjarenafspraken in hoofdstuk 1; daarin gaat het om een andere definitie, namelijk het rendement van de herinschrijvers na het eerste jaar, na 5 jaar studie.

Tabel 8 Rendement in procenten na 7 jaar, per universiteit en sector, instroomcohort 2001

	LAND	NATU	TECH	GEZO	ECON	RECH	G&M	T&C
Erasmus Universiteit Rotterdam				71,6%	61,7%	44,1%	56,3%	57,9%
Radboud Universiteit Nijmegen		47,2%		82,7%	71,1%	63,8%	71,6%	68,4%
Rijksuniversiteit Groningen		57,5%	40,0%	71,2%	60,9%	58,4%	64,9%	59,5%
Technische Universiteit Delft			53,7%					
Technische Universiteit Eindhoven			58,1%					
Universiteit Leiden		51,6%		74,8%		57,6%	65,0%	52,0%
Universiteit Maastricht				82,8%	60,8%	52,3%	75,0%	54,1%
Universiteit Twente			65,9%				65,5%	
Universiteit Utrecht		62,9%		70,2%	53,9%	71,1%	75,6%	69,7%
Universiteit van Amsterdam		45,5%		69,2%	50,5%	44,8%	64,9%	52,2%
Universiteit van Tilburg		57,1%			69,2%	58,0%	66,1%	69,0%
Vrije Universiteit Amsterdam		63,5%		70,5%	71,8%	52,4%	74,8%	52,0%
Wageningen Universiteit	69,4%							
Totaal	69,4%	57,4%	57,5%	74,3%	63,1%	56,6%	68,7%	60,5%

Bron en toelichting: 1 cijfer HO 2008, cohorten eerstejaars wo, vooropleiding vwo. VSNU.

Het betreft hier het percentage studenten dat binnen 7 jaar na de aanvang van de studie een diploma behaald heeft binnen de sector en instelling van eerste inschrijving.

Het instroomcohort 2001 omvat alleen instroom in de ongedeelde (doctoraal) opleidingen, het BaMa stelsel was in dat academisch jaar nog niet ingevoerd.

NB! Het diploma (binnen 7 jaar na aanvang behaald), kan zowel een doctoraaldiploma, een bachelordiploma als een masterdiploma betreffen.

De rendementen in deze tabel sluiten niet aan bij die uit de meerjarenafspraken in hoofdstuk 1; daarin gaat het immers om een andere definitie, namelijk het bachelorrendement van de herinschrijvers na het eerste jaar, na 4 jaar studie.

Tabel 9 Aantal promoties per universiteit

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Erasmus Universiteit Rotterdam	165	143	150	179	181	220	253	237	265
Open Universiteit	4	0	2	3	5	8	3	5	10
Radboud Universiteit Nijmegen	191	214	192	206	214	226	241	262	260
Rijksuniversiteit Groningen	228	240	229	238	286	290	336	321	306
Technische Universiteit Delft	172	180	178	185	212	225	214	229	236
Technische Universiteit Eindhoven	99	128	128	126	143	163	148	176	191
Universiteit Leiden	232	231	233	236	240	289	302	269	302
Universiteit Maastricht	91	115	100	131	131	154	147	179	185
Universiteit Twente	103	111	111	144	160	166	168	147	160
Universiteit Utrecht	366	393	389	413	358	421	443	438	416
Universiteit van Amsterdam	288	319	335	325	329	323	327	378	353
Universiteit van Tilburg	59	58	57	56	52	67	92	83	85
Vrije Universiteit Amsterdam	177	195	213	220	244	240	246	269	264
Wageningen Universiteit	185	207	214	178	170	192	224	249	208
Totaal	2.360	2.534	2.531	2.640	2.725	2.984	3.144	3.242	3.241

Bron en toelichting: VSNU/KUOZ voor de periode 2000-2007. De cijfers voor 2008 zijn gebaseerd op de jaarverslagen van de instellingen. De cijfers van de Universiteit van Amsterdam (UvA) voor 2006 en 2007 zijn gebaseerd op gegevens van de website van de UvA en wijken daardoor af van de VSNU/KUOZ-cijfers.

Tabel 10 Wetenschappelijke output van door NWO en KNAW gefinancierd onderzoek

NWO	2003	2004	2005	2006	2007	2008
publicaties in gerefereerde tijdschriften	5.632	5.993	5.650	6.304	7.576	10.674
publicaties in andere wetensch. tijdschriften	2.253	1.861	2.386	2.315	2.655	1.766
bijdragen aan boeken	545	744	795	897	980	1.218
monografieën	99	179	240	210	302	336
proefschriften	472	479	461	639	609	794
overige profess. producten en publicaties	4.818	5.496	6.129	4.911	4.643	5.476
octrooien	185	51	50	45	52	57
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
KNAW						
publicaties in gerefereerde tijdschriften		660	755	798	1.065	1.316
publicaties in andere wetensch. tijdschriften		266	240	134	121	100
bijdragen aan boeken		239	427	406	553	443
monografieën		105	97	83	92	109
proefschriften		28	34	37	63	46
overige profess. producten en publicaties		680	433	406	433	347

Bron en toelichting: Jaarboeken (2003 en 2004) en Jaarverslagen NWO 2005 e.v. en jaarverslagen KNAW.

Bij bijdragen aan boeken zijn samengevoegd: geredigeerde bundels, congres proceedings en hoofdstukken in boeken, bundels en proceedings. Overig = hieronder vallen o.a. publicaties voor een breed publiek, bijdragen aan tv- of radio-uitzendingen, prijzen en niet-gepubliceerde conferentiebijdragen.

KNAW-gegevens volgens de indeling van de tabel waren in 2003 nog niet beschikbaar.

NWO-gegevens 2004 en 2005 exclusief ZonMW.

Tabel 11 Opleiding met een 'bijzonder kenmerk', en/of kenmerk 'bijzondere kwaliteit' toegekend door de NVAO, stand oktober 2009

	Instelling + locatie	Studiegebied	Opleiding	Bijzonder kenmerk	Bijzondere kwaliteit	Ingangsdatum
HBO bachelor						
	Design academy Eindhoven	Taal en Cultuur	Vormgeving	maatschappelijk geïnspireerde conceptualisering leidend tot design innovatie	facet eisen hbo	01-01-09
	Fontys Hogescholen (Eindhoven)	Techniek	Applied Science	Duurzame ontwikkeling		01-01-06
	Hogeschool Zuyd (Heerlen)	Gezondheidszorg	Fysiotherapie	de vormgeving en integratie van Evidence based Practice in het curriculum	facet 'eisen hbo' bij onderwerp 'inzet van personeel'	01-01-07
	Saxion Hogescholen (Enschede)	Gezondheidszorg	Fysiotherapie	Internationale oriëntatie		01-01-07
	NHTV internationale Hogeschool Breda	Economie	Hoger Toeristisch en recreatief onderwijs	intercultural learning - diepere dimensies van internationalisering		01-01-07
	NHTV internationale Hogeschool Breda	Economie	Vrijtijdsmanagement	Imagineering		01-01-07
	NHTV internationale Hogeschool Breda	Economie	Media en Entertainment Management	Innovatieve beroepsgerichtheid in een internationale context	facet Afstemming vormgeving en inhoud bij onderwerp Programma	01-01-09
	Hanzehogeschool Groningen	Techniek	Bio-informatica		facet Materiële voorzieningen bij onderwerp voorzieningen	01-01-09
	Hanzehogeschool Groningen	Economie	Vastgoed en Makelaardij	Duurzaamheid	facet domeinspecifieke eisen bij onderwerp doelstellingen	01-01-09
	Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	Techniek	Communication and multimedia design		facet Afstemming vormgeving en inhoud bij onderwerp Programma	01-01-09

	Instelling + locatie	Studiegebied	Opleiding	Bijzonder kenmerk	Bijzondere kwaliteit	Ingangsdatum
	Stenden Hogeschool (Leeuwarden)	Economie	Hoger Toeristisch en recreatief onderwijs	duurzame ontwikkeling		01-01-08
	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Onderwijs en Lerarenopleiding	Opleiding tot leraar basisonderwijs	Duurzaam hoger onderwijs		01-01-10
HBO master						
	Hogeschool van de beeldende Kunsten, muziek en dans	Taal en Cultuur	Master of Design in Type and Media		kwaliteit personeel/ gerealiseerd niveau	15-07-08
WO bachelor						
	University College Utrecht	Taal en Cultuur	Liberal Arts and Sciences		gerealiseerd niveau' en 'onderwijsrendement' bij onderwerp 'resultaten'	01-01-08
	Universiteit Maastricht	Gedrag en Maatschappij	University college Maastricht		facet 'gerealiseerd niveau' bij onderwerp 'resultaten'	01-01-08
	Radboud Universiteit Nijmegen	Gedrag en Maatschappij	Sociologie		facet samenhang programma bij onderwerp programma	01-01-08
WO master						
	Rijksuniversiteit Groningen	Natuur	Nanoscience		facetten instroom; kwantiteit personeel; materiële voorzieningen; studiebegeleiding; betrokkenheid medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld; gerealiseerd niveau en onderwijsrendement.	01-01-08
	Radboud Universiteit Nijmegen	Gedrag en Maatschappij	Sociologie		facet samenhang programma bij onderwerp programma	01-01-08

bron: <http://nvao.net/beoordeelde-opleidingen>